

FAGBLADET FOR NORSKE STORFEBØNDER

buskop

1-2012 >>>

mer frihet
bedre oversikt
mer melk

Lely og Fjøsssystemer – En sterk kombinasjon!

Fjøsssystemer begynte å selge Lely Astronaut melkerobot i 2002. Samarbeidet ble formalisert i 2007, gjennom etableringen av 4 Lely Center i Norge. Med Lelys innovative produkter og Fjøsssystemers dyktige planleggere, får du en løsning som både bonde og dyr vil trives med.

www.thenaturalwayofmilking.com

www.fjossystemer.no

FJØSSYSTEMER

Bonden og dyrenes førstevalg

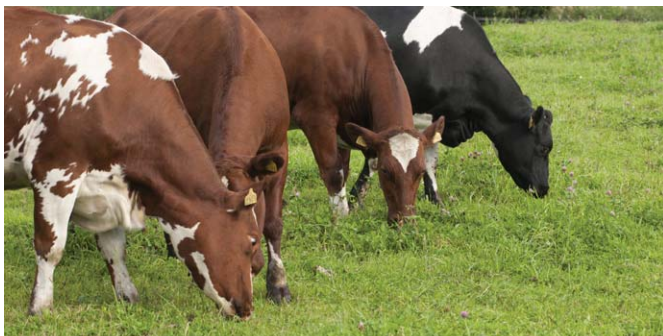
innovators in agriculture

Lely Center Nærbø
Melketeknikk Vest
4365 Nærbø
Tlf. 51 43 39 60

Lely Center Revetal
Melketeknikk Sør
3174 Revetal
Tlf. 33 30 69 61

Lely Center Fåvang
Melketeknikk Øst
2634 Fåvang
Tlf. 61 28 35 00

Lely Center Heimdal
Melketeknikk Midt Norge
7080 Heimdal
Tlf. 72 89 41 00

» INNHOLD 1/2012

LEDER

- 4 Medisinbruken dokumenteres

AVL

- 8 Toppokse ved årets slutt
12 Hvordan avle for utmjølkingssegenskapene?
24 Ditt bidrag for bedre klauvhelse
24 Fem på topp
43 Norgesrekorden?
73 Hover-linjen fra Skottland til Store Ree

HELSE/FRUKTBARHET/ATFERD

- 6 Bruk av kjønnsseparert sæd
14 Suksesskriterier for god fruktbarhet
22 Form på spenetupp og mastitt
52 Reine og halte eller friske og møkkete
54 Blåtunge – en usikker situasjon
55 Jurets hjørne
67 Kubørste øker produksjonen

FØR/FØRING

- 18 For høyt ureainnhold i mjølka
56 Helsæd et spennende grovfôr

INTERVJUER/REPORTASJER

- 26 Fjøs med eget hjerte
32 Naturlige nettverk
37 Med hjerte for melk
44 Skottlandtur 2011
48 Avlsinteresse gir resultater
64 Størst i Europa på økologisk mjølk

ØKONOMI

- 34 En bedekning med gardsoksen koster 1400 kroner
60 Mye av helse kostnadene skyldes rekruttering

ORGANISASJON

- 78 Geno-medlem

FORSKJELLIG

- 16 Er du sjef?
30 Spar ikke på lyset
42 Lesernes side
47 Møkkete melkekyr og forbud mot levering av melk
68 Arbeidsplassen
70 Erfaringer etter skade
74 Q-bonden
74 Animalia
75 Tanker fra graven
76 Vi i Tine

buskap

REDAKSJON

Tlf. 95 02 06 00

Ansvarlig redaktør:
Rasmus Lang-Ree

E-post: rasmus.lang.ree@geno.no

Journalist: Solveig Goplen

E-post: solveig.goplen@geno.no

MEMLEMSBLAD FOR
geno

REDAKSJONSRAÐ

Rådgiver Åse Flittie Anderssen, Tine
Avlssjef Trygve Roger Solberg, Geno
Markedsjef Hans Storlien, Geno

ANNONSER

Adapt DA v/Aksel H. Belsvik-Karlsen
Buskerudveien 145, leil. A 303
3027 Drammen

Tlf. 33 77 27 17 – 911 99 886

Faks 33 77 34 27

e-post: adapt@online.no

UTGIVER

Geno SA
Holsetgata 22 – 2317 Hamar

Tlf. 95 02 06 00

Faks 62 52 06 01

Medlemmer av Geno får Buskap
tilsendt. Deltagere i samdrifter
som er medlem i Geno kan tegne
abonnement for kr 300,-.
Forøvrig kan abonnement tegnes
for kr 600,- pr. år direkte til Geno

Utkommer 8 ganger i året
Buskaps 63. årgang

FORSIDEFOTO

Med hodet hevet og kraftfôr
i «barten» – Staslin etter 10465
Hoston. Foto: Solveig Goplen

GRAFISK PRODUKSJON

Dialecta Kommunikasjon as
Grafisk formgivning: Reidun Irene Nustad

No issn 0807-5069

Fagpressen F
OPPLAGSKONTROLLERT

Medisinbruken dokumenteres

Rasmus Lang -Ree
Ansvarlig redaktør
rlr@geno.no

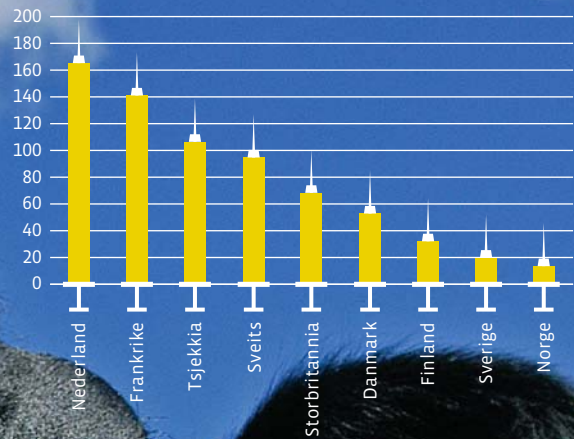
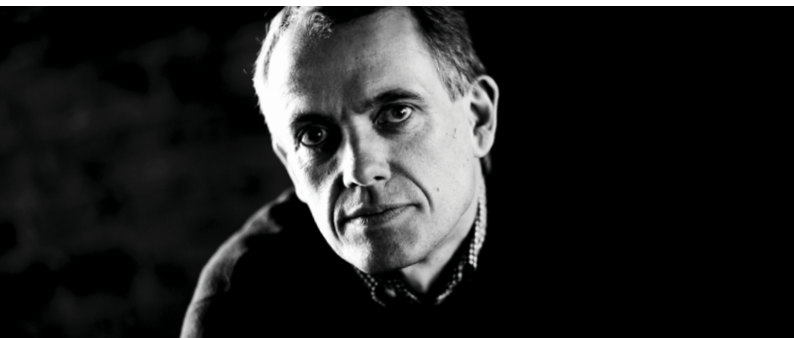

Foto: Solveig Goplen

www.riteardofoto.no

Endelig blir det innført detaljert registrering av all bruk av medisiner til matproduserende dyr i Norge. Hittil har vi kun hatt oversikt mengden legemidler til dyr som har blitt utlevert fra apotek. Vi har ikke hatt muligheter til å fange opp hvor mye av dette som er brukt for eksempel til storfe eller gris. Også forbruket til kjæledyr har havnet i samme sekken.

Innføringen av et veterinært legemiddelregister fra nyttår vil gi svar på hvor mye som brukes på de enkelte dyrearter og i hver enkelt besetning. Næringa får med dette et langt mer solid grunnlag for å dokumentere våre konkurransefortrinn på dette området.

Et svært lavt forbrukt av legemidler til matproduserende dyr er en sentral forutsetning for trygg mat, og ikke minst et gunstig utgangspunkt for å styre unna skrekkscenarier med resistente bakterier. En rapport fra European Medicine Agency forteller at mens det i Norge i 2009 ble brukt kun 14 milligram antibiotika per kilo matproduserende landdyr, var forbruket i Frankrike på 141 milligram per kilo og Nederland 165 milligram per kilo.

Statistikken over antibiotika utlevert fra apotek til landdyr viser at fra 1993 har forbruket i Norge blitt redusert med 38 prosent. I tillegg har det i den samme perioden vært en positiv utvikling i forbruksmønsteret. Andelen smalspektrede preparater med mindre risiko for resistensutvikling har økt på bekostning av mer bredspektrede preparater. Mens det bredspektrede preparatet tetrasyklin i Norge bare utgjorde 5 prosent av antibiotikaforbruket i 2007, var tilsvarende andel i Nederland og Frankrike over 50 prosent. Norm/Norm-Vet rapporten for 2010 kan da også dokumentere en meget gunstig resistenssituasjon i Norge.

Storfe står i Norge for anslagsvis halvparten av medisinbruken til husdyr. Projektet næringa lanserte i 1995 for å redusere antibiotikabruken førte til et faglig riktigere bruksmønster og et redusert totalforbruk. Forebyggende helsearbeid kombinert med avl for helseegenskaper er andre viktige faktorer som forklarer nedgangen i antall sjukdomsbehandlinger og dermed behovet for legemidler. Vi skal heller ikke glemme at samarbeidet mellom næring, veterinærer og forvaltning er en viktig premis for fortsatt suksess på dette området.

Vi opplever heldigvis lite press i retning liberalisering av medisinforvaltningen innen storfeholdet. Dette er positivt, for en utvikling i retning et mer liberalt regime der produsenten i større grad gis mulighet til å medisinerer selv innebærer stor risiko for at totalforbruket øker.

Om vi kom lovlig sent ut fra start må alle nå bidra til at vi får et system for registrering av legemiddelbruken i husdyrholdet som fungerer. Kriteriene for suksess er rasjonell dataflyt og kommunikasjon mellom relevante databaser, god datakvalitet og ikke minst troverdighet.

Registrering av antibiotikabruken på besetningsnivå vil være et nyttig i rådgivingen. På den andre siden kan slik dokumentasjon på besetningsnivå gi grunnlag for offentlige krav eller KSL-standarder, med tilhørende reaksjoner overfor besetninger med et uakseptabelt høyt forbruk. Men ønsker vi å beholde et lavt medisinforbruk og en jomfruelig resistenssituasjon som konkurransefortrinn, er kanskje det en uunngåelig konsekvens.

» Det blir mer kjønnsseparert sæd å velge i, men hvordan bør den brukes for å få best resultat?

Hans Storlien
Markedssjef i Geno
hans.storlien@geno.no

Bruk av kjønnsseparert sæd

» Tilbudet av kjønnsseparert sæd har i løpet av høsten bedret seg, og vi er snart på markedet med kjønnsseparert sæd fra fire forskjellige eliteokser. Dette gjelder oksene 10432 Velsvik, 10579 Eggtrøen, 10624 Ruud og 10682 Amdal.

Helst på gode kviger

Kjønnsseparerte doser bør benyttes på dyr som viser god brunst og helst på antatt gode kviger. Dette er ikke minst aktuelt i forbindelse med kvotekjøp og oppbygging av besetningen. Det gir rikelig tilgang på gode kviger samtidig som det gir åpning for å bruke mer kjøttfæsæd på resten av besetningen. Kyr som har høy mjølkeproduksjon kan være krevende å få kalv i og er dermed ikke helt riktig målgruppe for kjønnsseparert sæd. Særlig ved inseminasjon tidlig etter kalving anbefaler vi ikke å bruke kjønnsseparert sæd på kyr.

Litt dårligere resultater

Drektighetsresultater for kjønnsseparert sæd fra NRF-okser ligger i gjennomsnitt 13 prosent lavere en vanlig sæd. Dette skyldes blant annet at antallet spermier i hvert strå er 2 millioner mot 15 millioner i konvensjonelle sædstrå. Treffsikkerheten på kvigekalv ligger på omkring 90 prosent. Dette vil også føre til at en får noe lettere kalvinger ved bruk av kjønnsseparert sæd.

Krever god sædkvalitet

Kjønnsseparering av sæd krever i utgangspunktet svært god sædkvalitet for å lykkes. Derfor kan kjønnsseparert sæd kun tilbys etter okser med særlig god sædkvalitet. Dette er imidlertid en større utfordring på kjøttfe, da seleksjon for sædkvalitet på kjøttfeokser ikke har vært like sterk som den har vært på NRF.

Krevende logistikk

Dagens system for kjønnsseparering er krevende med tanke på logistikk. Kjønnsseparering skjer hos det engelske seminselskapet Cogent UK. Vår første erfaring med kjønnsseparert NRF-sæd var et resultat av at to NRF-okser ble sendt ned til Cogent. Dette viste seg å være en dårlig og svært kostbar løsning. Etter hvert har Cogent utviklet en forfynningsvæske som gjør at sæden kan tas ut på Store Ree om morgenen og deretter fraktes direkte til England for separering hos Cogent. Separeringen starter samme dag og resulterer i et ulikt antall doser avhengig av kvalitet på sæden. På NRF-oksene ligger antallet på cirka 250 doser, med en rekord på 700 doser.

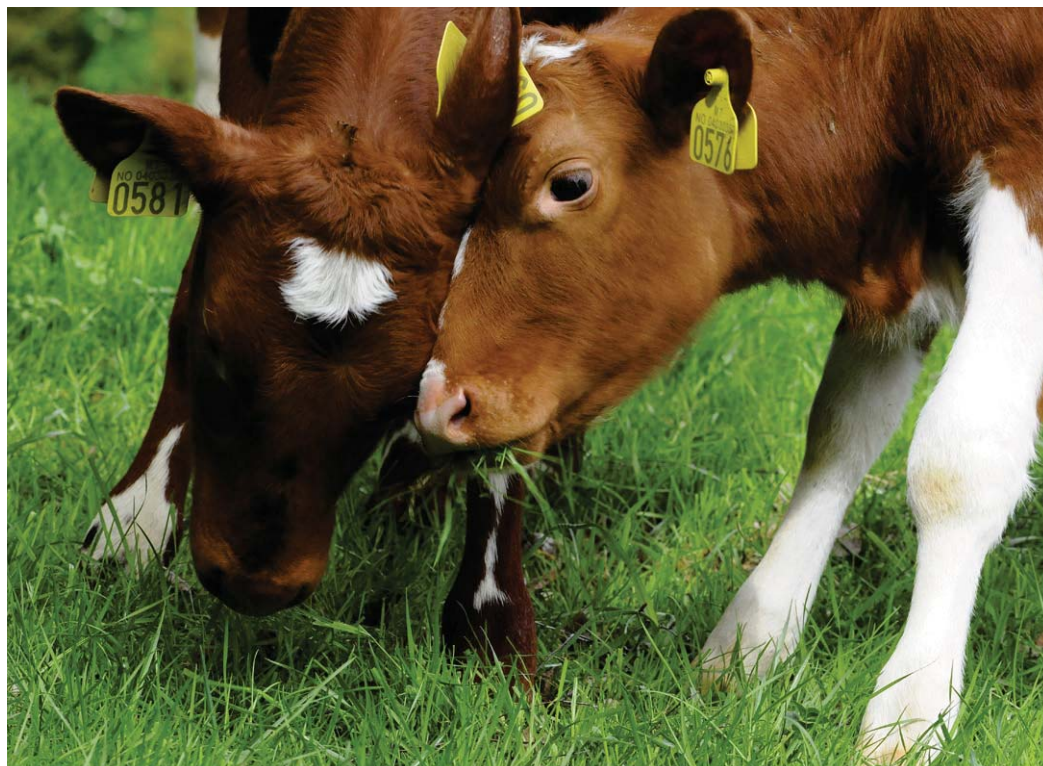
Pris

Dosene må stå i karantene en måned før de er tilgjengelige på det norske markedet, og opplegget er per i dag at vi sender ned sæd en gang i måneden. Dosene spesialbestilles hos Geno sitt kundesenter på telefon 950 20 600. Prisen på dosene er lik på NRF og kjøttfe; 475,- kroner per dose. I tillegg kommer et bestillingsgebyr på 400,- kroner per bestilling. Her kan man selvsagt bestille doser av andre ordinære okser i tillegg.

Grunner for at det må spesialbestilles

Mange synes sikkert dette kunne vært tilgjengelig direkte fra dunkene til inseminørene. Ulempen med dette er flere enn fordelene. Siden vi til enhver

tid vil ha et relativt lite antall kjønnsseparerte doser på lager og har hele 750 sædbeholdere over hele landet, er det vanskelig å fordele doser riktig ut fra dagens system. En bestilling medfører at Geno garanterer dosen helt til den er brukt – det er dermed en forsikring hvis det skulle skje noe med dosen underveis. Ved bestilling reduseres svinnet, og dette gjør at vi kan holde en lavere pris på produktet enn hvis vi måtte kalkulere inn svinnet i doseprisen. Men et system lever bare til det avløses av noe bedre. Kanskje vil framtida gjøre oss i stand til å distribuere doser mer nøyaktig enn det som er mulig per i dag.

Bruk av kjønnsseparert sæd gir rikelig tilgang på gode kviger og rom for mer bruksdyrkrysning i besetningen for øvrig. Foto: Rasmus Lang-Ree

Kraftfôr til høgtytende kyr

FORMEL Energi Basis 80 og 90

- Anbefales ved høgt grovfôropptak
- Gir god tilførsel av lettløselig stivelse fra norsk korn, som gir høg mikrobeproduksjon
- Prisgunstig kraftfôr til høgtytende kyr

FORMEL Energi 80 og 90

- Gir godt vommiljø på høge kraftfôrmengder, over 13 kg
- Sikrer høgt TS-innhold i mjølka
- Høgt innhold av vombestandig stivelse

Har du en Smarttelefon?

Les mer om fôring av høgtytende melkekyr på www.felleskjopet.no via denne QR-koden!

Felleskjøpet

Toppokse ved årets slutt

Erling Sehested
Avlsforsker, Geno
erling.sehested@geno.no

» 10682 *Amdal* er svært god på fruktbarhet og god på helse, jur og lekkasje. Det var kun 11 okser som fikk sin første gransking i desember, og ingen av de øvrige viste spesielt gode resultater.

Eliteokser fra og med januar 2012

Styret i Geno besluttet å fjerne 10502 *Harby* og 10462 *Sørmarka* fra elitelista. *Harby* er slakta og sædlageret er tomt, mens *Sørmarka* begynner å bli for nært beslekta med kupopulasjonen (innavlsfare). Ny eliteokse er nevnte *Amdal*, slik at elitegruppa består av ti okser fra januar. Elitegruppa har 21 poeng i

gjennomsnitt for samla avlsverdi. Den er meget sterk på mjølk og jur. Denne gang er de kolla oksene i et knapt mindretall (fire av ti). De ti eliteoksene er presentert i tabell 1. Sædforsynings situasjonen er god med unntak av 10601 *Hoston*, som er slakta og har et noe begrenset lager.

Kommende okser

I første gransking 2012 venter vi at 36 okser vil få sin første offisielle avlsverdi. Av disse er 10689 *Reitan* allerede i sædproduksjon. Av de øvrige i denne pulja er de tre lovende oksene 10739 *Ravn*, 10704 *Tranmæl* og 10714 *Lekve* sammen med 10650 *Naust* fra

gransking 3–2011 satt i karantene for sædproduksjon. Karanteneoksene er presentert i tabell 2.

Utfordringer i mjølkeberegningene

Vi får fra tid til annen spørsmål om okser som får større endringer i samla avlsverdi. Siden mjølk har størst vekt i avlsmålet, er det ofte endringer i denne som er årsak til endringer i samla avlsverdi. «Bytteforholdet» er slik at ti poeng i mjølkeindeks utgjør 8 poeng i samla avlsverdi. Normalt er indeksene forholdsvis stabile. Geno er medlem av Interbull. For å få lov til å levere indekser til denne

Datter etter 10432 *Velsvik*, nr 703 *Magnuså*.
Eier: Egil I Hogstad, 4050 *Sola*. Foto: Elly Geverink

Datter etter 10544 *Tranmæl*: nr 310.
Eier: Rege Gard-Bovi, 4053 *Ræge*. Foto: Elly Geverink

Datter etter 10586 *Skjulestad*: nr 1110.
Eier: Erlend Samdrift DA, 4360 *Varhaug*. Foto: Solveig Goplen

Datter etter 10601 *Hoston*: nr 39.
Eier: Gaute Bue, 4330 *Ålgård*. Foto: Solveig Goplen

» Årets siste avkomsgransking hadde ett stort høydepunkt; Olstad-sønnen 10682 Amdal. Med sine 25 poeng i samla avlsverdi er han nummer fem på «adelskalenderen» gjennom tidene.

organisasjonen stilles det strenge krav til kvaliteten av indekseene. Kvaliteten skal testes annet hvert år. For mjølk er det to tester. Test 1 går på endring mellom indekser basert kun på 1. laktasjon sammenlignet med indekser der alle laktasjoner inngår. Test 2 går på endring mellom resultater basert på oksens resultat som ungoke sammenlignet med resultat etter at den har fått døtre som eliteokse. I tabell 3 er det vist resultater fra siste gangen vi kjørte denne testen (september 2011). Resultatene er vist som prosent av kravet (maksimal lovlig endring=100). For alle mjølkeegenskapene bestod vi testene med god margin.

Tabell 1. Eliteokser fra januar 2012

Okse		Far	Samla avlsverdi	Pulje	Horn
10432	Velsvik	5300	24	apr.09	H
10540	Eik	23001	28	mars.10	H
10544	Tranmæl	22004	19	mars.10	H
10556	Motrøen	5612	19	mars.10	K
10579	Eggtrøen	5618	26	jan.11	K
10586	Skjulestad	5612	17	jan.11	K
10601	Hoston	22004	14	jan.11	H
10617	Skei	5694	19	feb.11	H
10624	Ruud	5694	16	feb.11	H
10682	Amdal	5654	25	apr.11	K

Datter etter 10556 Motrøen: nr 1383.
Eier: Kristian Skrettingland, 4360 Varhaug. Foto: Elly Geverink

Datter etter 10579 Eggtrøen: nr 634 Bravo.
Eier: Finnesand Samdrift, 4156 Mosterøy. Foto: Lucinda Morgan

Datter etter 10624 Ruud: nr 537.
Eier: Kåre Fuglestad, 4387 Bjerkreim. Foto: Lucinda Morgan

Datter etter 10682 Amdal: nr 551.
Eier: Asbjørn Berg, 2608 Lillehammer. Foto: Solveig Goplen

» Toppokse ved årets slutt

Tabell 2. Okser i karantene

Okse		Far	Horn
10650	Naust	5603	K
10704	Tranmæl	22004	H
10714	Lekve	5654	K
10739	Ravn	5654	K

Tabell 3. Resultat for Interbulltester gitt som prosent av kravet til maksimal endring

Egenskap	Test 2	Test 1
Kg melk	24	53
Kg protein	26	37
Kg fett	23	76
Proteinprosent	46	39
Fettprosent	27	52

Svakheter

Å bestå de nevnte testene betyr ikke at alt er såre vel. Vi har utført tilleggsanalyser som viser at vi har svakheter på tre områder:

Okser som får et betydelig antall nye døtre mellom granskning i juni (2) og september (3) får ved septembergranskninga en undervurdering av indeksen for proteinprosent.

Eliteokser med betydelig avvikende form på laktasjonskurven hos døtrene får en midlertidig endring i mjølkeindeksen i løpet av det første året de får med mjølkeinformasjon fra sine eliteoksedøtre.

Importerte eliteokser blir til dels betydelig overvurdert når de får resultater fra norske døtre. Et ekstremt eksempel på dette er SRB-oksen 22007 Sörby.

Revisjon av mjølkeberegningene

For å bøte på disse svakhetene blir det i 2012 satt i gang revisjon av mjølkeberegningene. Vi har gode indikasjoner på hva som er årsakene til svakhetene. Proteinprosentproblemet skal løses ved en bedre korrigering for miljøeffekter. Laktasjonskurvens form vil bli langt bedre ivaretatt med en såkalt testdagsmodell. Overvurderingen av importene vil forsvinne ved at vi tar hensyn til at det er ulikheter i spredning mellom besetninger. De to siste reparasjonene er allerede utført i en rekke andre populasjoner, og vil slik sett gjøre våre avlsverdier enda mer sammenlignbare med andre land.

SMÅTT TIL NYTTE

Test av roboter

En FarmTest i Danmark viser at VMS fra DeLaval er raskest til å melke. Gjennomsnitt brukte denne roboten 31 sekunder på å melke en kilo melk inklusive forberedelsestid. Når det gjelder rengjøring av spenene er det Lely og Merlin som gjør det best. Lelys A3 etterlot færrest spener uten rengjøring. De andre robotene som var med i testen gjorde en bra jobb med rengjøring av spenene, men var noe dårligere til å finne alle spenene. Det konkluderes med at rengjøringsarbeidet kan forbedres hvis bøndene blir flinkere til å kalibrere melkeanlegget. Testen omfattet 34 besetninger og deltakerne var enige om at 65 til 67 kyr per robot er maksimum hvis en vil unngå å måtte hente for mange kyr.

www.landbrugsavisen.dk

Cellettall gir redusert kaseininnhold

En økning i cellettallet på 100 000 celler per milliliter fra det som er normalnivå i et friskt jur minsker kaseininnholdet i melka med 0,01 til 0,03 prosentenheter. Et redusert kaseininnhold på 0,02 prosentenheter, innebærer at osteutbyttet blir redusert med 0,8 prosent. Om en kilo ost verdsettes til SEK 30 innebærer det redusert inntekt på 2,4 øre per kilo melk.

www.svenskmjolk.se

Ikke forskjell på timoteisortene

En svensk undersøkelse av kvalitet og nitrogenutnytting hos timoteisortene Grindstad, Alexander, Jarl og Ragnar viste at ved høsting på samme utviklingstrinn var det ubetydelig kvalitetsforskjell mellom sortene. Grindstad og Ragnar kunne vise til et litt høyere energinnhold ved stråstrekning, men på senere utviklingstrinn var det ingen forskjell. Analysene ble gjort i henhold til NorFor.

Husdjur 9 – 2011

Datter etter 10592 Skattebu, nr 834. Eier: Riddervold Samdrift, 2651 Østre Gausdal. Foto: Solveig Goplen. Skattebu fikk 17 i avlsverdi, men ble ikke tatt ut som eliteokse. Den er svak for lekkasje og mastitt.

Sprayfo melkeerstatning

Sprayfo sikkerhets pakke og micro fettpartikler innkapslet i protein.

Sloten syre mix

Villi Vital + Probiotic

Micro innkapslet fett

Prebiotic

Svært god fordøyelighet på melkeerstatning.

Basert på melkeråstoff levert av TINE

Enkel blanding/transport Urban Melketralle/tank

Tilberedning og transport. Store hjul for enkel transport. Manuell eller computerkontrollert omrører med intervall. Tappekran og/eller batteridrevet doseringspistol.

4 størrelser - 100/150/200/250 ltr.

Kan leveres med elektrisk drift frem/tilbake. Pistol med tids eller mengdekontrollert tildeling. Fritt programbare melkemengder. Enkel kalibrering - vaskeprogram. Varmeelement og intervallomrøring.

God klauvhelse - en viktig faktor i melkeproduksjonen

Enkel klauvboks. Trilles inn på dyret. For klauvpleie og veterinærbehandling.

KVK Hydr.klauv 4 modeller

Model 650-SP2. Hydr. løft av sele. Hydr. reg. av arbeidsstilling. Effektivt arbeidslys

» Moderne besetningsstyringsystemer byr på muligheter til å effektivisere avlen for utmjølkingshastighet.

Hvordan avle for utmjølkingssegenskapene?

Anne Guro Larsgard

Husdyrkonsulent i Geno
anne.guro.larsgard@geno.no

» Utmjølkingshastighet og lekkasje har vært en del av avlsarbeidet på NRF i all tid. Vektleggingen i avlsmålet har variert, og egenskapene har i perioder vært helt uten vektlegging. Akkurat nå har hastighet én prosent av vekten i avlsmålet, og lekkasje har ingen vekt. Selv om de ikke inngår i avlsmålet, er det likevel nyttige indekser ved at de ofte inngår som buskaps- og individegenskap i avlsplanleggingen.

Problematiske egenskaper

Hastighet og lekkasje er problematiske egenskaper på den måten at det er en sterk uønsket avlsmessig sammenheng mellom egenskapene. Vektlegging av hastighet fører til mer lekkasje, og visa versa.

Det skjer en gradvis endring i driftssystemene for mjølkeproduksjonen. Antall bruk med robot nærmer seg 1 000, og en stadig større andel av kyrne befinner seg i løsdriftssystemer. Muligheten for å registrere lekkasje og utmjølkingshastighet endrer seg, og det er nødvendig å tenke nytt.

Dagens registreringsystem

Hastighet og lekkasje, i tillegg til lynne, inngår i «kvigevurdering». Egenskapene registreres skjønsmessig, rapporteres inn til Kukontrollen og lagres i Tine sine databaser. Geno nytter denne informasjonen på 1. kalvskyr i avkomsgranskningene. Det har vært en gradvis nedgang i antall registreringer, og mange medlemmer uttrykker at kvaliteten på de dataene de sender fra seg på dette ikke er gode nok. Dette har i hovedsak sin årsak i at lekkasje er blitt betydelig vanskeligere å registrere i moderne driftssystemer.

Besetningsstyringsystemer knyttet opp mot robot og mjølkegraver, vil gi bedre informasjon om utmjølkingshastighet. For lekkasje er båsfjøs og systemer med manuell mjølkning som kan levere data av best kvalitet. Foto: Rasmus Lang-Ree

Nye muligheter

Moderne besetningsstyringsystemer, knyttet opp mot robot og mjølkegraver, registrerer hastighet på en eksakt og objektiv måte. Tilgang til slike data vil forventes å gi en sikrere avlsmessig vurdering av oksene for hastighet. Når det gjelder lekkasje, er det mindre god informasjon å hente fra robot-fjøs. Her bør det være båsfjøs og systemer med manuell mjølkning som kan levere data av best kvalitet, og som bør være hovedleverandør av opplysninger om lekkasje. Et slikt system betinger at det finnes tilgjengelige opplysninger om hvilken fjøstype og mjølkesystem det til enhver tid er, og har vært, hos de ulike produsentene.

Hva gjør Geno med dette framover?

Et betydelig forarbeid må til for å få dette på plass. For det første registreres hastighet på ulikt vis i de ulike merkene av besetningsstyringsystemer. Flere hastighetsparametre registreres i hvert system. Vi må få kunnskap om disse for å kunne velge riktig parameter i forhold til å definere egenskapen som gir størst og ønsket effekt i avlsarbeidet. Er det total oppholdstid i roboten (inklusive forberedelse, påsett, mjølkning og avslutning) eller er det tidsbruk fra påsett til avtaking av mjølkeorganene som inngår i definisjonen av egenskapen? Vi vet at ytelsesnivå påvirker hastigheten. Hvordan skal dette tas hensyn til? Dette er noen av flere spørsmål som vi må finne ut av.

Tilrettelegging for dataflyt

For at Geno skal få tilgang til disse dataene er vi avhengig av at Tine legger til rette for at disse kan sendes inn og lagres i Kukontrollen sine databaser. Tine er nå inne i et stort og ressurskrevende prosjekt med å modernisere databasene sine. Av den grunn må nye ønsker som dette settes på vent inntil videre. Geno vil være avhengig av å jobbe tett opp til leverandørene av systemene (DeLaval, Fjøs-systemer, Nordby og A-K maskiner), både for å få kunnskap om mulighetene og forberede et opplegg som etter hvert kan implementeres. Dette vil være en prioritert oppgave i 2012.

Tid for fjøs

www.fjossystemer.no

Fjøssystemer Bygg bruker mye tid på fjøs, slik at du kan bruke litt mindre.
Vi vet hvordan effektive fjøs bygges og driftes. Og gode fjøs gir mer tid.
Derfor har vi blitt bonden og alle dyrenes førstevalg.
Vi planlegger, prosjekterer, innreder og bygger komplette fjøs – fra gulv til tak.

- Stålbygg • Limtrebygg • Massivtrefjøs • Sandwichpaneler til vegg og tak
- Betongelementer • Dører, vinduer og porter

Se www.fjossystemer.no for våre løsninger til landbruk og industri.

FJØSSYSTEMER

Bonden og dyrenes førstevalg

Øst
2634 Fåvang
Tlf. 61 28 35 00
ost@fjossystemer.no

Sør
3174 Revetal
Tlf. 33 33 69 61
sor@fjossystemer.no

Vest
4365 Nærbø
Tlf. 51 43 39 60
vest@fjossystemer.no

Nordvest
6770 Nordfjardeid
Tlf. 57 86 25 05
nordvest@fjossystemer.no

Midt
7473 Trondheim
Tlf. 72 89 41 00
midt@fjossystemer.no

Bygg
2634 Fåvang
Tlf. 61 28 35 00
bygg@fjossystemer.no

Cecilie Ødegård
Stipendiat, Geno
Cecilie.Odegard@geno.no

» God driftsledelse og stort nettverk er blant faktorene som karakteriserer de som lykkes med fruktbarheten i besetningen sin.

Suksess

» Fruktbarhet er en av de vanskeligste egenskapene i melkeproduksjon, fordi det er en lavarvbar egenskap som i stor grad blir påvirket av en rekke miljøfaktorer. Undersøkelsen jeg presenterer har sett på hva produsenter som lykkes med fruktbarhet i sin besetning gjør, og om det er faktorer som kan overføres til de som sliter med fruktbarhet i besetningen. Undersøkelsen ble basert på intervju av 16 melkeprodusenter, hvorav åtte hadde FS-tall over 70 og åtte hadde

FS-tall under 40 i 2009. Målet var å identifisere suksesskriterier for å lykkes med fruktbarhet på melkekyr.

God driftsledelse

God driftsledelse der produsenten har oversikt over besetningen og ser sammenhengene i drifta vil være avgjørende for om produsenten lykkes med fruktbarhet eller ikke. Det hjelper ikke med ei god ku, hvis ikke forholdene rundt blir tilrettelagt. Denne undersøkelsen viste at produsentene som

lyktes med fruktbarhet var generelt flinkere til å optimalisere alle sider ved drifta, inkludert brunstobservasjon og registrering, forebygging av sykdommer og planlegging av avl og fôring. For at produsenten skal kunne lykkes med disse faktorene er man avhengig av en god driftsledelse. Produsenten må ha et eller flere mål for drifta, og en plan for hvordan målene skal nås. For å nå målene er det viktig å være motivert for å gjennomføre tiltak og endringer, og man må ta beslutninger om hvilke endringer som har størst effekt.

De som hadde god fruktbarhet i besetningen hadde klarere målsettinger for drifta, et større nettverk, var mer proaktive, hadde god oversikt over besetningen og tok flest fôrprøver. Foto: Rasmus Lang-Ree

kriterier

for god fruktbarhet

Nettverk

Nettverk inkluderer alle produsentene diskuterer drifta med, for eksempel kollegaer, veiledere og inseminør/veterinær. Et stort nettverk var viktig for å ha noen å diskutere drifta med, og det var tydelig forskjell mellom gruppene i forhold til størrelsen på nettverket. De som lyktes med fruktbarhet i besetningen hadde i gjennomsnitt dobbelt så stort nettverk i forhold til de som ikke lyktes. Flere av de i gruppa med lavt FS-tall som hadde et lite nettverk, og ønsket seg flere å diskutere med. Nettverk ser ut til å være avgjørende for å tilegne seg ny kunnskap. Spesielt i situasjoner der produsentene opplevde problemer, var et stort nettverk viktig for å ha mulighet til å diskutere ulike løsninger. Et nettverk med kollegaer, veiledere og andre fagpersoner vil øke produsentens egen kunnskap gjennom læring og diskusjon. Fra intervjuene ble det funnet liten forskjell mellom bruk av veiledere, men de som lyktes var flinkere til å bruke hele nettverket sitt aktivt.

Årsaksforklaringer

Hvordan en produsent forklarte et problem ble kalt årsaksforklaring, og det ble inndelt i intern eller ekstern og kontrollerbar eller ikke kontrollerbar. Det vil si om produsenten skyldte på seg selv (intern) eller om det var forhold utenfor produsenten som var årsaken til problemet (ekstern). Hvis produsenten mente han selv kunne kontrollere problemet var det kontrollerbart, mens hvis produsenten mente det var utenfor hans/hennes kontroll var det ikke kontrollerbart. I denne undersøkelsen forklarte produsentene som lyktes med fruktbarhet de fleste årsaksforklaringene som interne og kontrollerbare. Dette resultatet, samt at flere som lyktes hadde mer utdanning og større nettverk enn gruppa som ikke lyktes, kan være en forklaring på hvorfor disse besetningene hadde god fruktbarhet. Kunnskap vil øke produsentens evne til å ha kontroll over

drifta, og ta riktige beslutninger. Det kan gjøre at produsenten opplever flere situasjoner som interne og kontrollerbare, og de vil kunne gjøre noe med problemet fordi de selv innehar kunnskap. Manglende kunnskap kan gjøre produsentene usikre i beslutninger de må ta, og det blir derfor vanskeligere å ta riktige beslutninger.

Proaktiv

Å være proaktiv betyr å ta kontroll over en situasjon som over tid kan utvikle seg til et problem. Det vil si å forebygge problemer i stedet for å vente til et problem har oppstått. Gruppa med høyt FS-tall hadde 3,5 proaktive handlinger i gjennomsnitt per besetning, mens gruppa med lavt FS-tall hadde i gjennomsnitt 1,5 proaktive handlinger per besetning. Resultatet tyder på at gruppa med høyt FS-tall lettere forutså problemer.

Brunstobservasjon og -registrering

God brunstobservasjon vil avgjøre om produsenten lykkes med fruktbarhet i besetningen eller ikke. Produsentens evne til å oppdage brunst og å observere brunst til riktig tid, vil i stor grad påvirke fruktbarhetsstatusen. Denne undersøkelsen viste at de som lyktes med fruktbarhet hadde gode rutiner for brunstregistrering og lister med oversikt over hvilke kyr som var forventet brunstig til enhver tid. Det var derimot ikke alle i gruppa som lyktes med fruktbarhet som hadde faste runder hvor de kun så etter brunst, men de mente at å bruke god tid i fjøset var viktig for å oppdage brunsten. Det avgjørende ser ut til å være om de klarer å oppdage brunst, og ikke hvor mange runder de går per dag. Det kan se ut til å være lettere å oppdage brunst i løsdrift enn i båsfjøs.

Avl, fôring og helse

Flere i gruppa med høyt FS-tall viste stor interesse for både avl, fôring og helse. Flere hadde tilegnet seg

kunnskap gjennom bruk av veiledere og andre fagpersoner, i tillegg til fagblad. Denne kunnskapen ble brukt for å optimalisere forhold i drifta. Optimal fôring avhenger av at produsenten tar grovfôrprøver, og at de bruker en veileder eller et program for å sette opp fôrplan. Fôrplanleggingen varierte mellom gruppene, og de som lyktes hadde god oversikt og en god plan for fôringen. De hadde kontinuerlig oppdatering av fôrplanene, for å tilpasse kraftfôrmengde til hver enkelt ku. Det var også flest i gruppa med høyt FS-tall som tok grovfôrprøver.

Må være god driftsleder

For å lykkes med fruktbarhet må produsenten være en god driftsleder. I denne undersøkelsen var det tydelig forskjeller mellom de som lyktes og de som ikke lyktes med fruktbarhet i besetningen. De som lyktes med fruktbarhet hadde klarere målsettinger for drifta, et større nettverk, var mer proaktive, forklarte flest årsaksforklaringer som interne og kontrollerbare, hadde god oversikt over besetningen og god fôrplanlegging. Dette viste at det ikke var nok med ei god ku, men produsenten måtte også følge opp og ha evne til å observere brunst og inseminere til rett tid for å få kalv i kua. For at produsenter skal lykkes med fruktbarhet er det viktig med tilbud om kurs og opplæring i god driftsledelse generelt, men også knyttet opp mot fruktbarhet. Det bør legges til rette for at produsenter skal kunne ha et stort nettverk, og kunne øke sin kunnskap gjennom fagblad, kurs og diskusjoner med kollegaer.

Helge Øksendal

Fagrådgiver økonomi,
Tine Rådgiving
helge.oksendal@tine.no

John Fløttum

Fagsjef nøkkelfrådgiving,
Tine Rådgiving
john.flottum@tine.no

Er du sjef?

» Dette er den første av to artikler om ledelse i melkeproduksjonen. Den første omhandler ledelse mer generelt, mens vi i del 2 som kommer i neste nummer av Buskap vil gå mer inn på konkrete lederoppgaver.

Hva er ledelse ?

Lederen har til syvende og sist ansvar for å bidra til at en selv og familien får et meningsfylt liv. Dette gjelder både hvordan en har det i arbeidet, men også hvilket grunnlag bedriften gir for privatlivet. Eksempel på overordnet lederansvar, kan være:

- utvikle bedriften i ønsket retning
- sikre tilstrekkelig ferie og fritid
- sørge for personlig vekst
- utvikling og skape et godt arbeidsmiljø.

Rett ting

En kan godt si at ledelse er å sørge for at rett ting blir gjort på rett måte til rett tid.

Det vanskeligste er ofte å bli tydelig på «rett ting». Særlig på

overordnet nivå. Skal livet og gårdsdrifta være meningsfylt, trengs det en klar «rett ting» som er overordna, langsiktig og forankret i helheten.

Det er stilig om «rett ting» er uttrykt som en visjon, som favner det åndelige så vel som det verdslige. Som ivaretar ens verdier og som kjennes helt «rett». Overordnede mål kan likevel være gode og rette, også når de er materielle og målbare. Visjon og overordnede mål gir hovedretningen. Den skal virke samlende på folk og ressurser. Av denne overordnede «rette tingen» kan en avlede delmål og planer. Og til syvende og sist sikre at det en gjør og hvordan en bruker ressursene, sikrer en effektiv oppnåelse av «rett ting» – det overordna målet eller visjonen.

Eksempel på visjoner

Her er noen eksempler på visjoner hos norske bønder:

- «Ha en bærekraftig drift på Dalen som sikrer utvikling av egne og gårdens ressurser. Ha et arbeidsomfang som gjør at en kan delta i det sosiale liv, samt ha fritid.»
- «Nyplassen skal være ren og ryddig, ute som inne.»
- «Skape en drift på Bratthenget som gir økonomisk handlefrihet til å drifte og utvikle brukets og egne ressurser. Få en arbeidssituasjon for familien som gir rom for ferie og fritid.»
- «Til enhver tid søke å utnytte potensialet i ressursene i Grantrøa på en god måte, samtidig som det gir personlig vekst og trygge rammer både økonomisk og sosialt for familien.»

Ulike krav til ledelse ?

På alle melkebruk utøves det ledelse. Tilsynelatende kan det virke som kravet til ledelse øker med brukets størrelse og omfang av produksjon. Svak operativ ledelse som gir seg utslag i dårlige innkjøpsavtaler, dårlige produksjonsresultater og lignende gir helt klart raskere og større negative konsekvenser på et bruk med stort omfang enn på et mindre bruk. Dette

er ikke ensbetydende med at det «ikke er så farlig» med ledelse på mindre bruk. Også ledere på mindre bruk må fastsette langsiktige mål, og avlede delmål og planer for å nå dem.

Hvordan få tid til ledelse?

En forutsetning for å lykkes som leder, er å finne nok tid til ledelse.

Mange uttrykker at det er vanskelig å finne tid til lederoppgavene – og det er det sikkert! Men også mange lederfunksjoner er *skal*-oppgaver. Dette er oppgaver som gir alvorlige konsekvenser om de ikke blir ivaretatt. Disse konsekvensene er ikke like umiddelbare som for praktiske oppgaver, men kan bli minst like store. Uansett forklaringer, bortforklaringer, beskyldninger og unnskyldninger for ikke å finne tid til ledelse, vil det gi negative konsekvenser. Og hvem får det konsekvenser for...?

Skille ulike roller ?

Å drive sin egen selveide bedrift gir noe frihet og muligheter til å tilpasse tilværelsen til den man selv er og dermed øke sin trivsel. Likevel er næringa etter hvert nokså kapitalintensiv og har nøkterne lønnsomhetsmarginer. I for stor grad å styre etter det en som privatperson til en hver tid liker og ikke liker, kan fort få konsekvenser for det som gagnar bedriften og menneska på sikt. *Skal*- og *bør*-oppgavene til bedriftsledelsen kan være et ork ut fra preferansene til privatpersonen. Da må en kanskje øve på å skille mellom disse rollene. Som bedriftsleder får en tåle å være litt påtatt rasjonell.

Målet er selvsagt ikke å bli bare rasjonell. Da ville en nok bli umenneskelig! Det rasjonelle er oftast ei side av saksforholdet, både i biologiske og økonomiske sammenhenger. Da er det en styrke å kunne forholde seg til det!

«Å tenke rasjonelt er vår grunnleggende metode for å oppnå våre verdier, og å føle er vår metode for å oppleve våre verdier og nyte livet.»

Foto: iStockphoto

» Å drive gård krever kunnskaper og ferdigheter på mange felt. I norsk melkeproduksjon er det innen fagområdene ledelse og økonomi næringa har sitt største urealiserte potensial for både økt verdiskapning og trivsel.

Hvordan er vi forskjellige ?

Både på folkemunnet og i vitenskapen er forskjellighet hos mennesker beskrevet ut fra mange egenskaper. Noen egenskaper er medfødte mens andre er tillært, og noen et resultat av samspillet mellom disse. Det er lite grunnlag for å si at noen medfødte preferanser er bedre enn andre når det gjelder mestring av livet sett under ett. Men fra situasjon til situasjon, vil det være fordeler og ulemper.

I boksen til høyre på denne siden har vi laget en inndeling ut fra forskjellighet i perspektiv med hensyn på å drive gård. Denne er laget av Tine Rådgiving og Medlem på bakgrunn av litteratur og praktiske erfaringer. Det er selvsagt ikke slik at en har bare ett perspektiv, men de ulike perspektivene er til stede i ulik grad.

Hvor befinner du deg i dette bildet? Hvilke styrker og utfordringer gir det deg som leder for å ivareta helheten ?

Vite hvordan økonomien er

Å føre regnskap er i seg selv ikke ledelse, men et håndverk – fagarbeid. Det lederen trenger å vite er hvordan det står til med økonomien, om den vil tåle de ønskede fremtidige disposisjoner og hvordan den eventuelt kan påvirkes til å bli bedre. En må derfor forstå hva regnskapet forteller og hvordan det påvirkes og blir framover.

Omsetninga er summen av alle inntekter. Både markedsrelaterte og fra det offentlige.

Denne skal brukes til å dekke utgifter til å holde drifta i gang (betale regninger). Videre skal en betjene eventuell gjeld og ofte skal det betales skatt og moms. Det som da gjenstår gir grunnlag for privatforbruk og eventuell sparing.

Å holde oversikt over skatt og moms kan være vanskelig. Både på grunn av kompliserte regler, og fordi skatt og moms dannes underveis i regnskapsåret. De kan imidlertid prognostiseres.

Skatt gir ellers grunnlag for sykepenger og pensjon. En bør ha en

strategi for hvordan en skal dekke utgifter ved sykdom og pensjon.

Hvor godt utnytter sjefen tilgjengelig kompetanse?

Som bedriftsleder er du *sjefen*. Ledelse og økonomi er fagområder som hører bedrifter til og må håndteres i tilstrekkelig grad. Selv om det kan virke både fremmed og være vanskelig å forstå, må en vokte seg vel for å undervurdere viktigheten av dem.

Sjefen er ansvarlig for alle beslutninger. For å ta best mulige beslutninger kreves både en helhetlig oversikt og ulike fagkunnskaper. Dette betyr ikke at bonden selv trenger å være ekspert på alle fagområdene. Gården omgir seg med et solid kompetansepersonale som kan benyttes som medspillere. Disse kan bidra med støtte til å få en riktig forståelse av den aktuelle situasjonen, samt støtte til å finne valgmuligheter. De kan bidra i å vurdere ulike alternativ og sikre bedriftsledelsen et godt beslutningsgrunnlag. De kan være behjelpelig med å avlede styringsparametre til videre oppfølging. De kan bidra med oversikt over kjøpe- og leveransekrav samt støtte til framforhandling av priser og sikre gode avtaler.

Utfordringen for lederen ligger i å ta tak i disse ressurspersonene, organisere en koordinert og målrettet bruk av dem for å komplettere egen ledelse og å sikre bedriften resultater på en effektiv måte.

ULIKE PERSPEKTIVER

«Livsstil, inklusive å være sin egen herre»

■ Verdsatter gjerne friheten og ansvaret med å drive som selvstendig næringsdrivende og slippe å innordne seg andre...

«Produksjon og kvalitet»

■ Verdsatter gjerne stabil driftsfase. Trivs med og er utholdende i forhold til å skape gode resultater i drifta over tid...

«Økonomi»

■ Liker å ha oversikt over økonomien og tilfredstilles av å oppnå økonomiske resultater. Legger stor vekt på økonomi i sine beslutninger...

«Ta vare på tradisjon og kultur»

■ Ser gjerne gården med landskap, bygninger og tradisjoner, som den meningsfylte fellesnevneren for slektas gang...

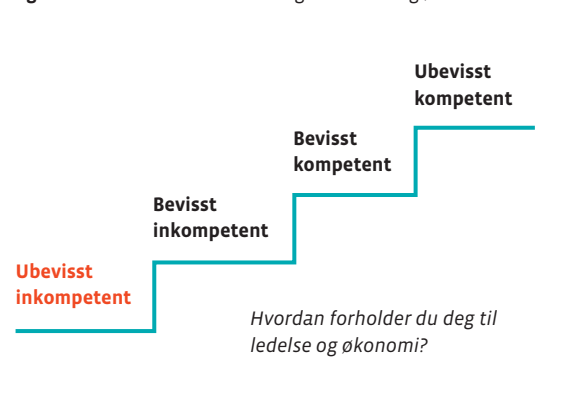
«Utvikle garden, skape noe nytt»

■ Er mer entreprenørtypen som liker å leke med ideer og muligheter. Opplever gjerne strategi og endring vel så meningsfylt som stabil driftsfase...

«Vente og se»

■ Er ofte preget av usikkerhet rundt egne forutsetninger, framtidige rammevilkår eller brukerskifte...

Figur 1. Hvordan forholder du deg til ledelse og økonomi?

» Sammensetningen av grovfôret har i høst resultert i høye ureanivåer i mjølka. Dette er dårlig økonomi og gir økt risiko for dårlig fruktbarhet.

Harald Volden.

Fagsjef fôring
i Tine Rådgiving
og professor ved UMB
harald.volden@tine.no

For høyt urea

» Innrapporteringen til Kukontrollen viser at urea i mjølk har steget jevnt de siste månedene (Figur 1) og gjennomsnittsverdien de siste tre månedene, som utgjør starten på årets innfôrings sesong, er 5,9 millimol/liter (mmol/l). Høye ureaverdier representerer både en unødvendig overføring med protein (økonomisk kostbare rasjoner), økt risiko for dårlige fruktbarhet hos kyrne og er en indikator på ubalanserte fôrresjoner. Hensikten med denne artikkelen er å forklare årsaken til de høye ureaverdiene og hva man kan gjøre for å senke dem.

Overskudd av protein fjernes som urea

Urea dannes i levera fra enten ammoniakk (NH₃) fra vomma, fra aminosyrer som kua ikke har behov for, eller fra aminosyrer som kua har brukt som energikilde. Et større forsøksmateriale viser at om lag 75 prosent av urea i mjølk kan forklares ut fra variasjonen i PBV (ProteinBalansen i Vom), 15 prosent fra overføring med AAT (Aminosyrer Absorbert i Tarmen) og 10 prosent fra underføring med energi. Når vi optimerer fôrresjoner med OptiFôr stiller vi krav til at PBV ikke skal være under 10 gram/kilo tørrstoff (TS) for å sikre at vommikrobene får nok med protein. Det tilsvarer en ureaverdi på om lag 4 mmol/l (Figur 2). Fôrresjoner med lav PBV fører til en dårligere NDF-fordøyelse i vomma, lavere grovfôropptak og dermed en dårligere energi- og AAT-tilførsel.

Ureaverdier i mjølk lavere enn 3,5 er et klart tegn på at fôrresjonen inneholder for lite protein.

Bra med protein i årets grovfôr

Nå viser tallene at vi har større utfordringer med høye enn med lave ureaverdier i mjølka. Hva er årsaken til de høye verdiene? Det skyldes nok flere forhold. Årets grovfôr har gjennomgående et lavere energiinnhold enn i fjor (7–8 prosent), mens råproteininnholdet (gjennomsnitt 155 gram/kilo tørrstoff), og dermed PBV, er overraskende høyt. Det kan tyde på at det i årets vekstsesong har vært en god mineralisering i jorda, og dermed god frigjøring av nitrogen. Det har ført til at mer enn 80 prosent av årets grovfôranalyser så langt har en positiv PBV.

Mye protein - lite sukker

Proteinet i fôret kan deles inn i tre fraksjoner: 1) løselig protein (LCP) med svært høy nedbrytingshastighet (100–200 prosent/time) i vomma, 2) potensielt nedbrytbart protein (PnCP) med langsom/moderat nedbrytingshastighet (2–15 prosent/time), og 3) en totalt ufordøyelig proteinfraksjon. Den siste fraksjonen har i praksis ingen betydning for ureainnholdet i mjølk. Innholdet av LCP analyserer vi rutinemessig for i grovfôret, og i grassurfôr vil den normalt ligge på 400–700 gram/kilo råprotein. I løpet av den første timen etter at kua har spist vil 80 prosent av LCP være brutt ned til

NH₃. For effektivt å kunne fange opp NH₃ og danne aminosyrer, må vommikrobene ha tilgang på karbohydrater (sukker, stivelse, NDF) som brytes ned med samme hastighet, for å få en god synkronisering av vomgjæringa. Raskt nedbrytbare karbohydrater er primært vannløselige karbohydrater, som bla består av sukker, og deler av stivelsen i korn. Analyser av årets grassurfôr viser et lavt innhold av sukker (gjennomsnitt 40 gram/kilo TS), og det vil gi ei vomgjæring med dårligere synkronisering mellom lett nedbrytbare karbohydrater og protein. Dette er illustrert i Figur 3 for grassurfôr som inneholder 155 gram råprotein/kilo TS (600 gram LCP/kilo råprotein) og et innhold av vannløselige karbohydrater på 120 gram/kilo TS og hvor innholdet av sukker utgjør 40 gram/kilo TS. Figuren viser at det meste av det løselige proteinet er brutt ned etter 60 minutter, og nedbrytinga av protein går fortere enn for de vannløselige karbohydratene. Dersom man tar hensyn til at de vannløselige karbohydratene blir brukt til produksjon av mikrobe-protein, kan man beregne overskuddet av nedbrutt protein og dette er vist i Figur 4. Den første timen etter fôring er det et klart overskudd av nedbrutt protein som vil bli omdannet til NH₃ og som lett fører til et overskudd av PBV og dermed økt ureainnhold.

Lav nedbrytingshastighet

Årets grovfôr har et høyt innhold av ufordøyelig NDF (INDF – ufordøyelig

Mye av årets grovfôr har et innhold som gir en dårligere synkronisering mellom de mer langsomt nedbrytbare fraksjonene av karbohydrat og protein. Foto: Rasmus Lang-Ree

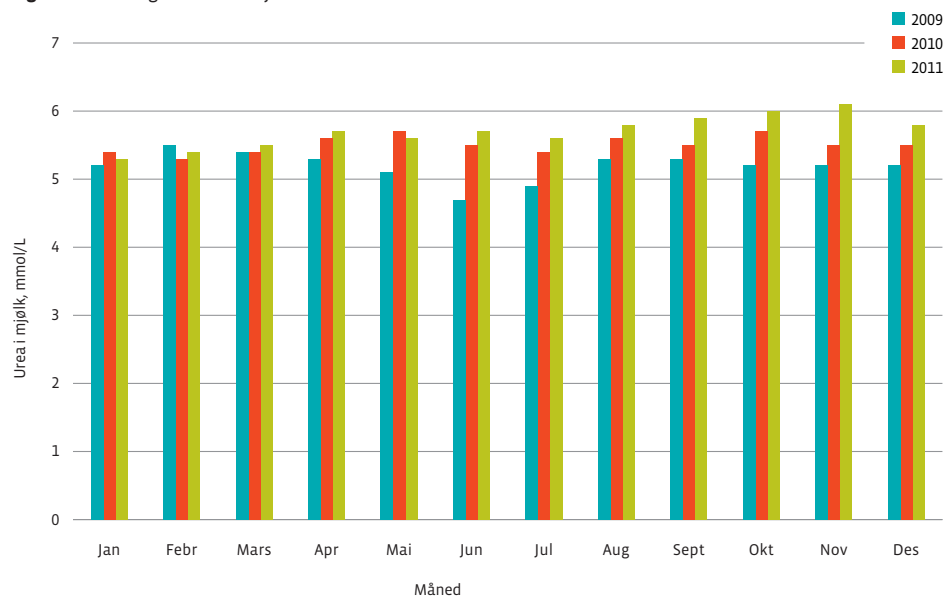
innhold i mjølka

fiber). Det betyr et lavere innhold av potensielt fordøyelig NDF (PnNDF), som samtidig også har en seinere nedbrytingshastighet. I grassurfôr har PnCP (potensielt nedbrytbart protein) en nedbrytingshastighet som er 3–4 ganger raskere enn for PnNDF, og dette forholdet blir verre desto høyere INDF-innhold det er i surfôret. Det betyr at også for de mer seint nedbrytbare fôrfraksjonene er det en dårligere synkronisering for årets grovfôr. Dette viser at når vi skal øke proteinutnyttelsen er det ikke bare snakk om hvor mye av de ulike fôrfraksjonene som brytes ned i vomma, men også hvor synkront nedbrytinga er i tid. For å fange opp overskuddet av protein fra grovfôret både i mengde og tid er det viktig at kraftfôret inneholder nok med både raskt og moderat nedbrytbare karbohydrater. Det første finner vi som stivelse i korn, primært i havre, bygg og hvete. Karbohydrater med en moderat nedbrytingshastighet, men samtidig med en høy total fordøyelighet i vomma, er det vanskelig å finne blant norskproduserte råvarer. Eksempel på fôrmiddel som inneholder denne type karbohydrater er betfiber (roesnitter). Forsøk viser at betfiberproduktene er effektive fôrmidler for å senke ureainnholdet i mjølk.

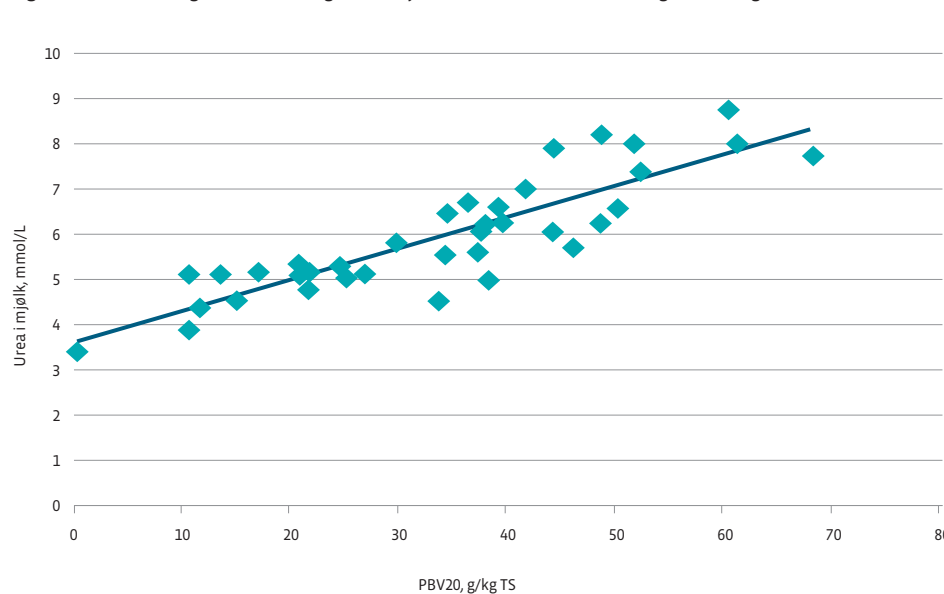
Eksempel

Eksempel på hvordan forholdet mellom nedbrutt protein og behovet til produksjon av mikrobeprotein er i to kraftfôrblandinger er vist i Figur 5.

Figur 1. Utviklingen i urea i mjølk. 2009-2011

Figur 2. Sammenheng mellom PBV og urea i mjølk. Data fra norske forsøk og PBV beregnet etter NorFor.

» For høyt ureainnhold i mjølka

I eksemplet er det brukt et fôropptak tilsvarende 30 kilo mjølk, og surfôret er det samme som brukt i Figur 3. Kraftfôrblendingene brukt i eksemplet er Formel Elite 80 og Formel Energi 80 fra FKA Østlandet. PBV20 i de to blandingene i henhold til NorFor-systemet er henholdsvis 13 og 20 gram/kilo TS. For de raskt nedbrytbare fôrfraksjonene er det liten forskjell mellom de to blandingene og fram til 1,5 timer etter fôring er det et overskudd av nedbrytbart protein i forhold til vommikrobenes proteinbehov. Forskjellen i PBV mellom de to blandingene kan først og fremst forklares ut fra nedbrytingen av de potensielt nedbrytbare fraksjonene. I tillegg er profilen på de to kurvene forskjellig. For Eliteblanding er forholdstallet omkring 1 (samsvar mellom nedbrutt og behov) etter 5 timer, mens for energiblandingen er det et overskudd av nedbrytbart protein i hele perioden. Disse beregningene viser at PBV kun gir en gjennomsnittlig vurdering av vommikrobenes proteinbehov. For en ytterligere forbedring av proteinutnyttelsen bør man også ta hensyn til PBV-profilen over tid, noe man også kan få frem i NorFor-systemet.

AAT og PBV i kraftfôr

Våre dominerende kraftfôrblendinger har generelt et høyere innhold av PBV og AAT enn grovfôret. Et dårligere grovfôr og et ønske om høyere mjølkeavdrått viser at de innrapporterte kraftfôrmengdene i Kukontrollen øker. Det tyder på at i mange besetninger er det en stor overføring med PBV. Beregninger i OptiFôr med årets grovfôr-kvalitet (8 prosent lavere energiverdi) viser at de vanligste produksjonsblandingene gir en 10–20 prosent større overføring med AAT enn tidligere år. Beregningene tyder på at AAT-innholdet i kraftfôrblendingene er for høye og at vi overfører med kostbart protein. En økning i gram AAT/MJ NEL i fôrresjonen fra 15 til 18 vil redusere AAT-utnyttelsen til produksjonen

av mjølkeprotein med om lag 10 prosent-enheter. Ved en ytelse på 30 kilo mjølk vil det bety en overføring med 320 gram med protein som kua må kvitte seg med som nitrogen i form av urea i urin. En statistisk analyse gjennomført med 223 kraftfôrblendinger (firma, type, fabrikk) fra det norske markedet viser at innholdet av protein er den mest prisdrivende næringskomponenten i kraftfôret. Det er derfor på høy tid at vi får en diskusjon om proteinbruken i norsk mjølkeproduksjon.

Overskudd av urea er negativt

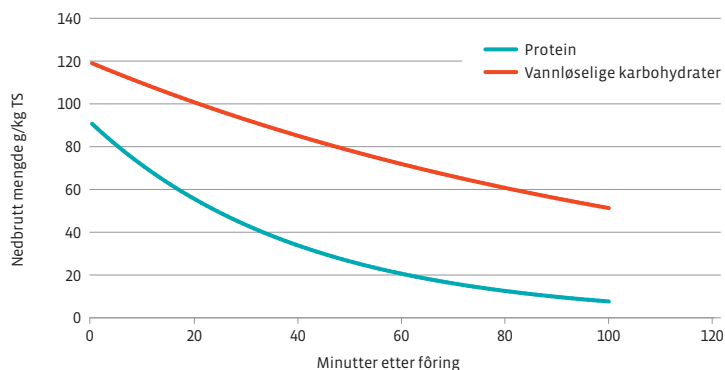
Hvorfor er det så viktig å redusere innholdet av urea i mjølk? Ut fra diskusjonen ovenfor skyldes høye ureaverdier både ubalanserte fôrresjoner og overføring med protein

(nitrogen). Produksjon av urea i levera og utskillelsen via urin representerer et energitap for kua. Eksempelvis vil det for ei ku som mjølker 30 kilo/dag og som får en fôrresjon med 30 gram PBV per kilo TS, og som samtidig har en overføring med AAT på 10 prosent, ha et energitap som en følge av for mye protein som tilsvarer om lag 1,8 MJ/dag. Det tilsvarer like mye energi som produksjon av 0,6 kilo mjølk. Samtidig ser vi ut fra grovfôr-analysene at mange besetninger har grovfôr med over 40 gram PBV/kg TS, og da vil energitapet fort tilsvare 1 kg mjølk.

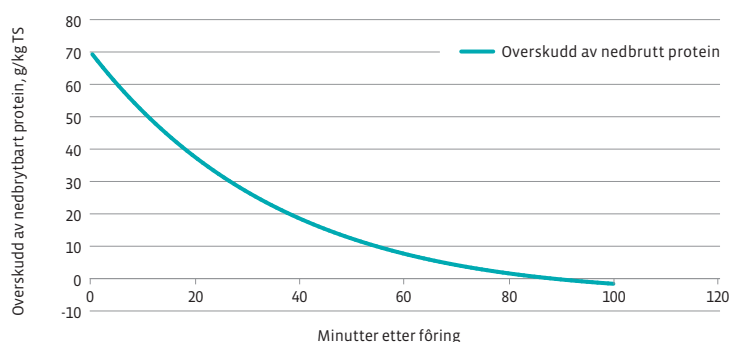
Negativ effekt på fruktbarheten

Flere undersøkelser har påvist en negativ sammenheng mellom urea i

Figur 3. Nedbryting av raskt nedbrytbare proteiner og karbohydrater i grassurfôr

Figur 4. Overskudd av nedbrutt protein i forhold til behovet for produksjon av mikrobeprotein

mjølk og fruktbarhet, og effekten er tydeligst når kyrne er i sterk negativ energibalanse. Dårligere fruktbarhet er observert når urea i mjølk kommer over 7,3–7,5 mmol/l. Dersom høye ureaverdier skyldes PBV vil en urea på 7,5 tilsvare en PBV på 60 gram/kilo TS (Figur 2). Dersom høye verdier også skyldes en kombinasjon med overfôring med AAT og underfôring med energi kan man få ureaverdier over 7,5 selv om PBV i rasjonen ligger i området 35–40 gram/kilo TS, og man egentlig ikke skulle forvente problemer med høye ureaverdier. For kyr som er i positiv energibalanse og konstatert drektige vil høye ureaverdier først og fremst representere et proteintap. Problemet i forhold til fruktbarhet er at både underfôring med energi og

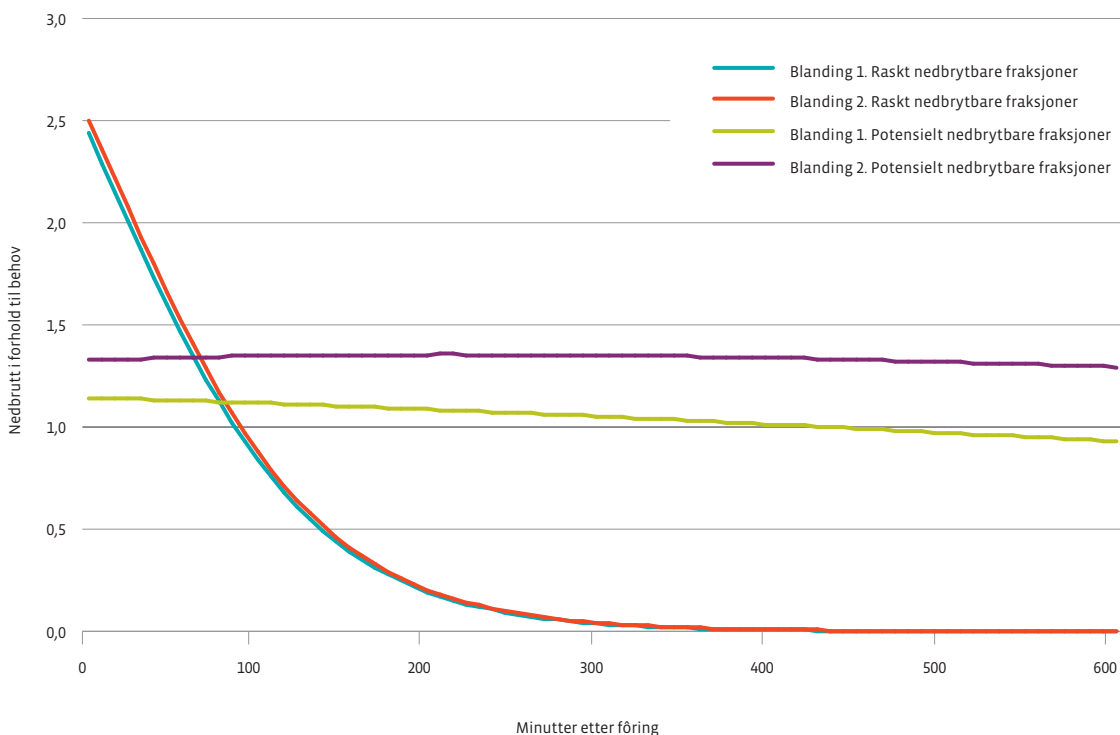
sterk proteinfôring ofte sammenfaller i tid og derfor forsterker hverandre.

Tiltak for å redusere ureainnholdet

Urea i mjølk er en viktig fôringsindikator. Utfordringene er imidlertid at man gjør vurderinger på noe som allerede har skjedd og dermed kan det allerede ha oppstått uheldige effekter av en feil fôring. Oversikt over kvaliteten på grovfôret og et bevisst forhold til både fôringsstrategi og fôrplanlegging er derfor avgjørende for å ha kontroll på ureainnholdet i mjølk. Siden urea i mjølk kan forklares ut fra flere årsakssammenhenger, bør man ut fra en grovfôranalyse velge kraftfôrblandinger i forhold til riktig PBV-nivå. Deretter må man tilpasse

kraftfôrmengden slik at man i første delen av laktasjonen ikke får for stor underfôring med energi. I OptiFôr legges det opp til fôrplaner som gir en maksimal underfôring på 6–7 prosent de første 30–40 dagene av laktasjonen. Å treffe i forhold til AAT ser ut til å være mye vanskeligere. Det skyldes at de fleste produksjonsblandingene har en forholdsvis liten variasjon i AAT-innhold. Best kontroll på ureainnholdet vil en ha dersom man velger å bruke to ulike kraftfôrblandinger. På den måten vil man få bedre kontroll både på PBV og AAT tilførselen.

Figur 5. Forholdet mellom nedbrutt protein og behovet for protein til mikrobiell proteinsyntese for ulike fôrfraksjoner i en fôrrasjon bestående av grassurfôr og kraftfôr. Blanding 1 = Formel Elite 80. Blanding 2 = Formel Energi 80.

Form på spenetupp og mastitt

Randi Therese Garmo

Veterinær i BioKapital
rtg@biokapital.no

» Ei norsk undersøking har sett nærmare på samanhengen mellom form på spenetupp og spenering og risikoen for subklinisk mastitt hjå NRF.

Underteikna hadde under årets Buiatric kongress i Marseille eit innlegg basert på ein norsk studie om samanhengen mellom form på spenetupp og spenering i forhold til funn av mastittbakteriar frå speneprøver. I alt blei 49 besetningar (25 konvensjonelle og 24 økologiske) i Akershus, Østfold, Vestfold, Møre og Romsdal og Sør-Trøndelag besøkt på seinvinter og vår i 2006. Det blei teke ut speneprøver av alle kyrne som mjølka i besetninga den aktuelle dagen i tillegg til vurdering av spenane. Til saman var det 1 010 kyr som blei vurdert. Form på spenetupp blei delt inn i flat, rund, innkrenge eller tilspissa/traktforma, medan sjølve ringen rundt speneopninga blei vurdert til glatt eller rufsete etter eit nederlandsk klassifikasjonssystem. Somme kyr hadde ikkje synleg spenering i det heile. Speneringen skal beskytte mot etablering av mastittbakteriar i kjertelen og ei

rufsete ring kan bety at forsvarsmekanismen kan vera svekka.

Resultater

Det blei funne mastittbakteriar i 16 prosent av speneprøvene: koagulase negative stafylokokkar utgjorde 9 prosent, *S.aureus* 3 prosent, *Strept. dysgalactia* 2 prosent og andre bakteriar 2 prosent.

Når det gjeld utforming av spenetupp var 44 prosent runde, 42 prosent flate, 6 prosent traktforma og 7 prosent innkrenge. Ringen rundt speneopninga var ikkje synleg i 26 prosent av tilfella, og her var 18 prosent av kjertlane infisert. For spenar med glatt ring, noko som utgjorde 55 prosent av spenane, var 13 prosent av kjertlane infisert. Når det gjeld rufsete spenering fann vi det på 19 prosent av spenane og da var 22 prosent av kjertlane infisert.

Risikofaktorer

Form på spenetupp, utsjånad på spenering, kjertel, alder og

celletal inn blei lagt inn i ein statistisk modell for å anslå risiko for subklinisk infeksjon i ein kjertel. For spenar med rufsete spenering rundt speneopninga var risiko for infeksjon i kjertel 1,7 gonger høgare enn for spenar som ikkje hadde synleg ring. Traktforma spenetuppar hadde 1,9 gonger høgare risiko for infeksjon samanlikna med flate spenetuppar. Ein såg også tendens til høgare risiko for infeksjon hjå kyr med innkrenge spenetuppar. Eldre kyr hadde høgare risiko for infeksjon enn kyr i fyrste laktasjon, og bakkjertlane hadde 1,7 gonger høgare risiko for å vera infisert samanlikna med høgare framkjertel. Driftsmåte (økologisk/konvensjonell) eller fjøs (lausdrift/ båsfjøs) hadde ikkje betydning for om ein kjertel var infisert eller ikkje. Det blir jobba vidare med analyser og samanskriving av ein artikkel frå studiet.

Se også Jurets hjørne side 55.

SMÅTT TIL NYTTE

Betalingsvilje

International Journal of Food System Dynamics har publisert en analyse av 23 studier gjennomført i 2000 – 2008 om forbrukernes villighet til å betale mer for spesifikke matkvaliteter. Forbrukerne er ifølge analysen villige til å betale en merpris på 22 prosent for matsikkerhet, 17 prosent mer for sporinginformasjon tilbake til gården og 14 prosent mer for dyrevelferd. Europeiske forbrukere er i gjennomsnitt villige til å betale mer for sporingssystemer enn amerikaniske forbrukere.

Agricultural Communications Documentation Center

Stor variasjon i kvigetap

I Sverige regner en med at en av åtte kviger dør før de kalver. Med en pris for oppdrettet på 20 SEK per dag fram til kviga kalver, er det mye å hente på å redusere tapet. Variasjonen mellom besetningene er meget stor. De ti prosent «verste besetningene» har en spedkalvsdødelighet på 12,1 prosent, kalvedødelighet 1 – 59 dager på 7,4 prosent, kalvedødelighet 2 – 6 måneder på 5,4 prosent, ungdyrdødelighet på 5,4 prosent og utrangering av kviger 1 – 90 dager etter kalving på 9,7 prosent, mens i de ti prosent beste besetningene er både kalvetapet og ungdyrtapet på null. I en sammenligning for årene 2006 – 2007 kom Norge ut med de laveste tallene i Norden for både kalvedødelighet dag 1 til 30 og 1 til 180.

Tallene fra Sverige viser lavere kalvetap i besetninger med høy avkastning, mens store besetninger og løsdrift kommer dårligere ut enn små besetninger og båsfjøs.

Husdjur 9 – 2011

Rufsete ring rundt speneopninga og traktforma spenetuppar aukar risikoen for subklinisk mastitt. Foto: Rasmus Lang-Ree

A-K MASKINER – DINTOTALLEVERANDØR

mlone

GEA Farm Technologies
WestfaliaSurge

GEA Mlone melkerobot bygger på mangeårig forskning og patenterte løsninger som gir unike brukeregenskaper og framtidsrettede utvidelsesmuligheter. Mlone har et patentert påsett der spenene vaskes, tørkes, stimuleres og melkes i én operasjon. En robotarm kan betjene flere melkebokser og den modulære oppbygningen gjør at kapasiteten enkelt og rimelig kan doubles når besetningen blir større.

GEA Mlone melkerobot

- » Unikt modulbasert robotkonsept. Kan bygges ut fra én til fem melkebokser
- » Samme robotarm betjener flere melkebokser
- » Unikt varmesøkende 3D-kamera gir raskt og presist påsett
- » Patentert system med vask og melk i samme spenekopp sikrer at det aldri melkes av en skitten spene
- » Mulig å skille ut melk fra en spene mens de tre øvrige melkes til tank
- » Kan tilpasses alle typer kuttrafikk
- » Enkelt å melke manuelt der det kreves

GEA Farm Technologies
Mullerup

Mullerup MVM / Mullerup BaleHandler – stasjonære vertikalblendere

- Lav innlastningshøyde, lavt effektbehov
- 5 valgfrie lukeplasseringer, med elevator fra 2 – 6 meter
- Høykvalitets stål i blandekaret
- Klargjort for automatiske distribusjonssystemer
- Gir grovfôr/fullfôr med ønsket struktur
- Kutter og blander alt fra frosne rundballer til finsnittet plansilo

Mullerup FSF Free Stall Feeder

- Vektbasert skinnegående utforingsvogntil løsdrift
- 1,6, 2,0 og 3,0 m³ lastekapasitet
- Batteridrift gir stor fleksibilitet
- Stillestående
- Kan leveres med ekstern kraftfôrkasse
- Kan betjene forbrett fra 1,6 meter innvendig forbrettbredde

A-K
maskiner

www.a-k.no

Ditt bidrag for bedre klauvhelse

Anne Guro Larsgard

Husdyrkonsulent i Geno
Anne.guro.larsgard@geno.no

Åse Margrethe Sogstad

Veterinær IHT storfe/
Tine Rådgiving

» For at det skal være mulig å inkludere klauvhelse i avlsarbeidet på NRF er det viktig å få tilgang til alle registreringer som er gjort i

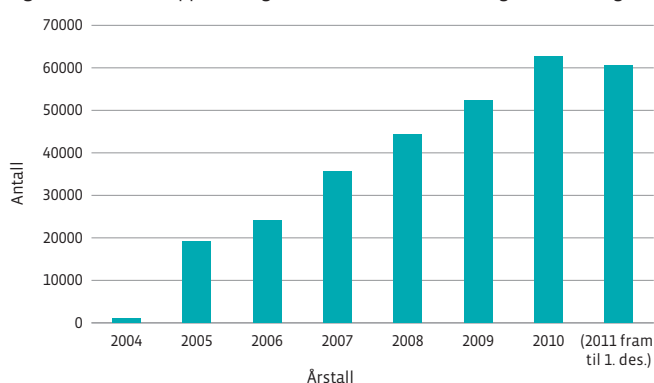
forbindelse med klauvskjæringer. Muligheten for å rapportere inn disse dataene til Kukontrollen sin database startet i 2004, og antall

innrapporteringer har gradvis økt slik som figur 1 viser. Men vi vet at det fremdeles befinner seg mange utfylte klauvhelsekort i fjøsene rundt omkring, som aldri rapporteres inn. Er du villig til å være med å gjøre et krafttak for å få inn disse dataene?

met som alle andre data sendes inn (se etter «Klauvskjæring»). Hvis du ikke er egenregistrator, må du sørge for å sende dataene til rådgiver (enten skrevet inn i Noteringsliste eller du sender en kopi av kortet).

- Der kua står oppført med to eller flere diagnoser, må ku-nummeret skrives inn én gang for hver diagnose i blankt skjema.
- Det er viktig at også kyr med normale klauver noteres og rapporteres inn.
- Registreringene må rapporteres inn regelmessig for å unngå etterslep.

Figur 1. Antall innrapporteringer av klauvhelse fra 2002 og fram til i dag.

Merk deg følgende:

- I forbindelse med klauvskjæring skal alle funn registreres på Helsekort klauv. Dersom du mangler slike helsekort, send en epost til post@geno.no å be om å få tilsendt, eller du kan spørre rådgiveren din.
- Dataene i Helsekort klauv rapporteres til Kukontrollen via det samme registreringsprogram-

5 PÅ TOPP

Motrøen mest brukt

10556 Motrøen er mest brukt av eliteoksene i de tre siste månedene av 2011. 10462 Sørmarka beholder sin andreplass, men er etter gransking 4 i 2011 ikke lenger eliteokse. 10432 Velsvik går fra førsteplass til fjerdeplass på listen, og problemer med et bein gjør kapasiteten som

sædprodusent noe usikker framover. 10579 Eggtrøen kommer inn på listen for første gang. I denne perioden er nesten hvert fjerde strå som er brukt av fire av de fem mest populære eliteoksene SV-sæd. Etter 10540 Eik har det i perioden ikke vært tilbud om SV-sæd.

Oksenummer	Navn	Antall sæddoser brukt totalt i okt/nov/des	Antall sæddoser med SV-sæd
10556	Motrøen	11166	1672
10462	Sørmarka	10268	3277
10540	Eik	10215	
10432	Velsvik	9888	2836
10579	Eggtrøen	9808	2229

10556 Motrøen, født 19.08. 2005 hos Sissel og Trygve Motrøen, 9360 Bardu. Foto: Klingwall

OS ID

Vi merker levende verdier

**Combi øremerkesystem
– solide merker utviklet og produsert i Norge**

Combi 2000® Stor - for sikker merking av storfe.
Combi E30® - elektronisk øremerke for storfe. Unik HDX-teknologi med kraftig signaloverføring for enkel og effektiv avlesing av store dyr.

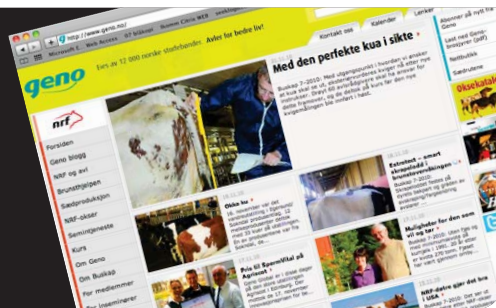
Mjølkeprodusenter bestiller via sitt meieri.
Kjøttprodusenter bestiller via sitt slakteri eller direkte på www.osid.no

OS ID as
2550 Os i Østerdalen

Kundeservice: 62 49 77 00
www.osid.no

**LES BUSKAPSAKER PÅ
www.geno.no**

**DYR SOM TRIVES
GIR BEDRE INNTJENING.**

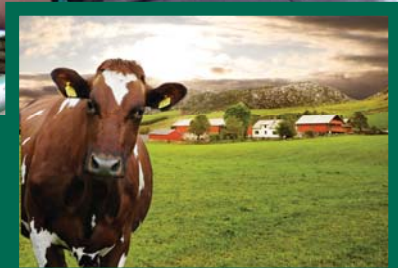
DET ER SUNT BONDEVETT

Gårdbruker
Ove Morten Sør-Reime

INNREDNINGER

Reime Agri AS er Norges største produsent av innredninger og rekvisita til husdyrrom, samt utstyr til gjødselbehandling. Innredningsløsningene er utviklet i nært samarbeid med forskningsinstitusjoner, forhandlere og dyktige brukere. Våre innredninger er kjent for solid kvalitet gjennom mange tiår.

Reime

REIME AGRI AS

Vår hovedforhandler i Norge er **A-K Maskiner**

Jernbanevegen 21 , 4365 Nærbo, 51 79 19 00, www.reimeagri.no

» Fjøsløsningen rommer ideer fra lang erfaring med mjølkeproduksjon, mange besøk i andre fjøs og inspirasjon fra Nederland.

Fjøs med eget hjerte

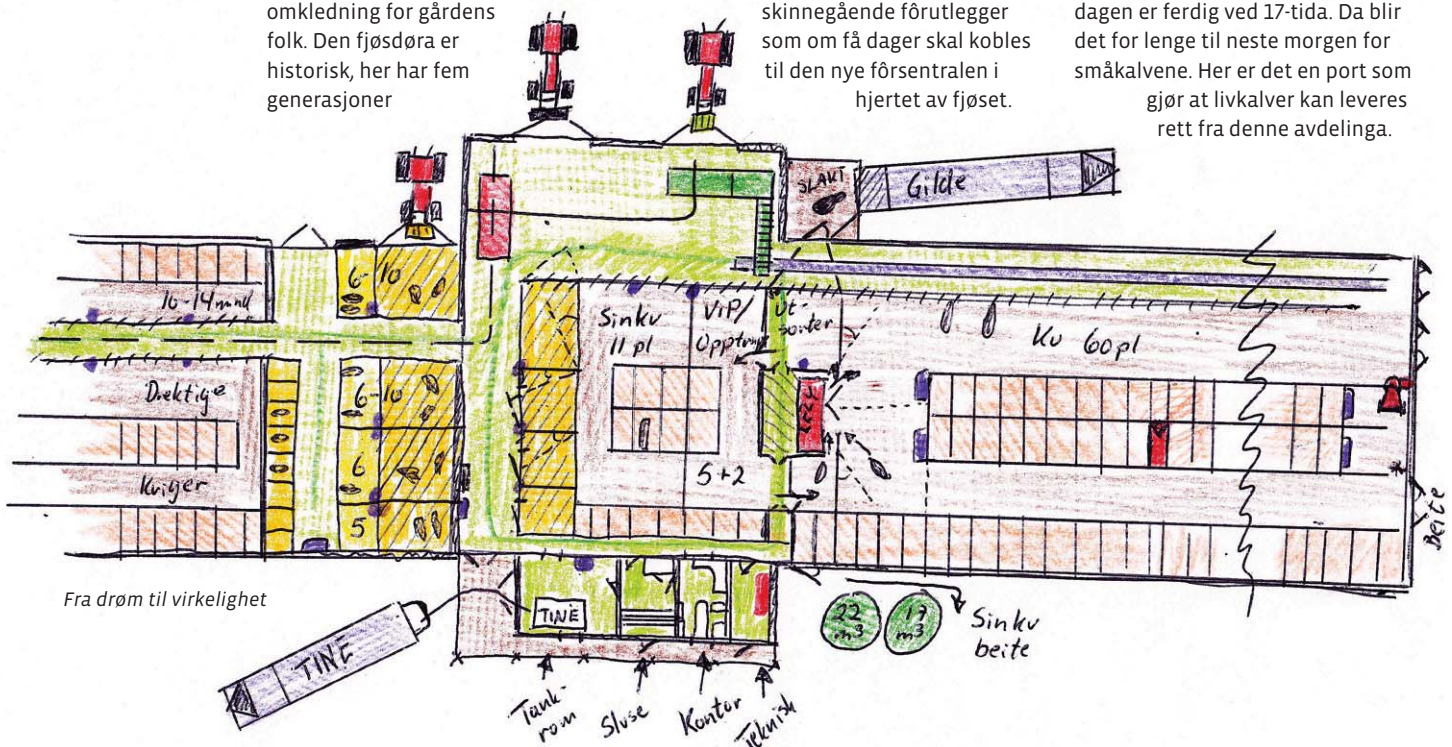
Solveig Goplen
 solveig.goplen@geno.no
 Tekst og foto

» Mens Landbruksmeldinga legges fram graver Buskap seg ned i detaljene om det nybygde fjøset til Lars Lauten, ett minutt fra den nye firefeltsvegen mot Kongsvinger fra Kløfta. Fjøset har flere utganger enn et revehi. Bonden forsvinner inn døra til det gamle mjølkerommet, som nå benyttes til omkleddning for gårdens folk. Den fjøsdøra er historisk, her har fem generasjoner

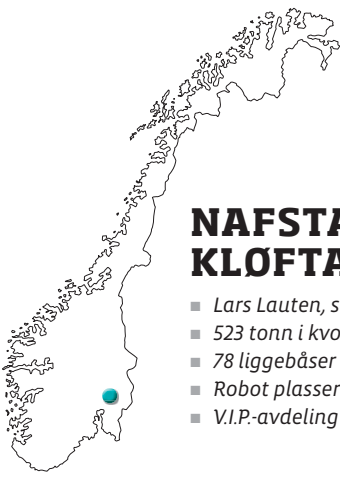
«stemplet inn» på arbeidsplassen i over 100 år. Lars syns det var praktisk å fortsette å bruke denne døra, for da faller det naturlig for den som steller å gå gjennom det ombygde båsfjøset som nå rommer påsettet med 87 liggebåser til kviger pluss kalveavdelinga. Føret fraktes inn med skinnegående førutlegger som om få dager skal kobles til den nye førsentralen i hjertet av fjøset.

Kalveavdelingen

Videre rusler vi ned bakken til kalveavdelinga som rommer ei rekke med åtte tradisjonelle kalvekasser og fire binger med halmtalle til kalv. Kalvene føres tre ganger i døgnet, en konsekvens av at morgenstellet starter 6.30 og stellet på ettermiddagen er ferdig ved 17-tida. Da blir det for lenge til neste morgen for småkalvene. Her er det en port som gjør at livkalver kan leveres rett fra denne avdelinga.

Valget falt på norske leverandører – de konkurrerte prissmessig og Lars er opptatt av å ta vare på norsk næringsliv.

NAFSTAD MJØLK DA, KLOFTA I AKERSHUS

- Lars Lauten, samdrift med passiv deltaker
- 523 tonn i kvote
- 78 liggebåser + kalvings- og sjukebinger
- Robot plassert midt i fjøset
- V.I.P.-avdeling med nyfødtenhet, og enhet for opptrapping og sinku

Nyfødtenhet og velferdsavdeling

Deretter går vi videre ned på nivået til nyfjøset og rommet åpner seg. Til venstre førentralen med to store porter. Føringanlegget består av kutter med matebord og transportbelte i taket. Førbrettet er plassert langs langveggen. I tverrenden er det to dører som brukes i forbindelse med beiting. Til høyre er nyfødtenheten, med mulighet for fire føde-/sjukebinge. Ved siden av er velferdsavdelingen som har fleksibel størrelse. En del rommer sinkyr. I tillegg er det en avdeling som rommer kyr som er tatt ut fra de andre, kyr til opptrapping rundt kalving og kyr som er litt for puslete til å klare seg ute i det store arealet. Denne avdelinga har V.I.P.-adgang til roboten, de andre må vike unna dersom ei ku fra denne avdelinga går til mjølking. Fra utskillingsbingen som også brukes ved inseminering, er det kort vei til utlastingsrampe.

Etappevis utbygging

Lars forteller at han vurderte å sette inn gris i gamlefjøset og bygge helt nytt til mjølkeproduksjonen. Slik ble det ikke, han valgte å utnytte gammel bygningsmasse og få til et bygg som passet inn i eksisterende tun.

Høgdeforskjeller i terrenget ble utnyttet og møkkummen som rommer 3 000 kubikkmeter ligger lavt i terrenget slik at den fylles med naturlig fall. I 2007 ble det kjøpt til drøyt 100 tonn mjølkekvote. Året etter, i 2008, ble et kalvefjøs med talle bygd til, samt at oksebinge måtte vike plass for ku. I 2009 ble møkkummen bygd og i 2010 ble kufjøset. Høsten 2010 ble det samdrift sammen med Marit og Carl Gauterud, som valgte å satse på gris og transport og er passive deltakere i Nafstad Mjølkdal. Senhøsten 2010 ble det gamle kufjøset bygd om til løsdrift med 87 liggebåser.

Fjøset har Lars designet sjøl og lagt vekt på mange detaljer som han har sett behov for. Fjøset er slikt utformet at det skal være lett for en person å stille fjøset alene.

Hverdagsrasjonalisering

I det gamle båsfjøset gikk det med ti timer om dagen. Dyra hadde vokst ut av systemet. For å holde dyra reine ble det skrapet møkk sju ganger i døgnet for de 52 kuene. Derfor stod spalteplank og reine kyr øverst på ønskelista. I tillegg har Lars kjøpt en skraprobot som nå rusler rundt og skrapet møkk av spaltene hver time. På sin ferd gjennom fjøset styres den unna arealene foran de fire store

19 år gamle agronom Mariann Nicolaysen oppdaterer raskt og sikkert «robothjerna»

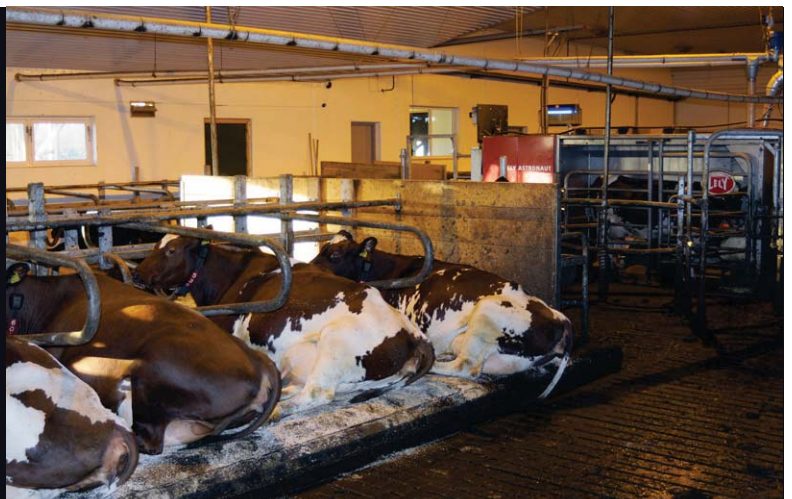
drikkekarene, arealet ved førbrettet og foran roboten. Her får dyra lov til å oppholde seg i fred uten å bli forstyrret av en liten rød hissigpropp.

Lars var opptatt av å redusere antall skritt. I gamlefjøset påstår han at han på en alminnelig dag gikk 15 000 skritt i gummistøvler på betonggulv. Derfor sparer Lars kroppen der det er mulig. Han kjører inn mange rundballer i slengen for å unngå å klatre opp og ned på traktoren - det sparer knærne. I og med at mange av arbeidsoppgavene er sentralt plassert rundt hjertet av fjøset, så spares tid, skritt og den som steller har god oversikt.

Til venstre: Fleksibel sjukeavdeling, med mulighet for oppdeling i fire binger, fiksering, fanghekk og spannmjølking.

Til høyre: Nyfjøset har ti dører, åtte av dem går direkte inn i fjøset, ei til teknisk rom og ei til smittesluse med forgreining til kontor og tankrom.

» Fjøs med eget hjerte

Innesko i mjølkerommet sparer reinhold for bonden

Lars Lauten og sønnen Johan som blir 11 år i januar

Ung norsk arbeidskraft

Ved datamaskina sitter Mariann Nicolaysen. Hun har agronomutdanning og er ansatt på garden. Dyrlegen har nettopp lukket døra bak seg og ajourhold er helt vesenlig for å holde datahjernen opptatt. Lars sier at det er lett å bli litt sløv med Kukontrollen.

I sitt fjøs har han full oversikt. Derfor står det å utveksle data mellom Lely og Kukontrollen/Husdyrregisteret høgt på ønskelista. Han er også opptatt av at det inne i datahjernen sitter masse informasjon som må tas i bruk i et fremtidig avlsarbeid på NRF-ku.

MJØLK I OVER 100 ÅR

I 1889 var det fire kyr og en hest på garden Nafstad søndre. Den gangen var det selvhushold som bestemte produksjonsomfanget. Bydeboka forteller at 74 leverandører leverte mjølka si til Borgen meieri i Ullensaker, som mottok 686 tonn mjølk i 1921. I dag leveres det mjølk fra to gardar på Borgen, og disse to har et større volum enn det Borgen meieri mottok i sin tid. Far til Lars forteller at det har alltid vært slik at en må satse for å henge med. Likevel har alle nyvinninger møtt motstand. På femtitallet kom mjølkemaskina, og mange valgte å ettermjølke, de hadde ikke tillit til teknikken. Gardstanken kom rundt 1970, rørmelking i 1976 og automatiske avtakere i 1985 og melkeboten i 2010.

SMÅTT TIL NYTTE

Tett eller ikke tette madrasser

I Sverige foretrekker omtrent alle melkebøndene komfortmadrasser i liggebåsene med en tett toppduk. Grunne til dette synes å være frykt for problemer med hygien med permeabel toppduk. I et land som Canada foretrekker imidlertid omtrent alle madrasser med permeabel toppduk, og det virker ikke som det medfører hygieneproblem. På Elmia-messen 2011 ble det blant annet vist fram en type komfortmadrass (Pasture Mat fra CowHouse) som er bygd opp av tre lag og med en semipermeabel toppduk av et Goretex-lignende stoff. Dette stoffet slipper ikke gjennom urin, men er pustende, og det skal bidra til at dyrene svetter mindre og ligger lengre.

Lantmannen 12 - 2011

Perfeksjonering av mjølkeproduksjonen

Framover vil Lars legge vekt å utnytte fjøset. Til daglig leveres det 1 500 liter per dag, og Lars vet at potensialet er høyere. Han gleder seg over at han etter hvert får lov til å bestemme hvilke dyr som skal skiftes ut, og at det ikke er celletallet som plukker ut dyr som en ulv i en saueflokk, slikt som det var i gamlefjøsset.

Ta vare på egen helse og familie

Lars valgte å sette bort fjøsbygginga. Han har erfart at en skal vokte seg for å tro at en klarer alt sjøl. Etter år med rikelig arbeidskraft med kone og en far som ikke hadde rundet 60, deretter med kone i arbeidslivet og stor tro på å klare alt sjøl. Så samlivsbrosst og omsorg for en gutt som nå er elleve år det gjorde at han havnet i en helt annen situasjon, der han ble helt avhengig av innleid hjelp. Etter år med mye tilfeldig hjelp er han nå svært glad for å ha stabil arbeidskraft på garden. God hjelp som er fra bygda er et stort pluss, ungdommer som lengter hjem til familie og venner kan være en stor utfordring. Han har nå ny samboer som har to barn.

Tid for storfe

Fjøssystemer bruker mye tid på storfe, slik at du kan bruke litt mindre.
Vi har plukket ut de beste produktene fordi vi vet hvordan effektive fjøs bygges og driftes.
Og gode fjøs gir mer tid. Derfor har vi blitt bonden og alle dyrenes førstevalg.
Vi planlegger, prosjekterer, innreder og bygger komplette fjøs – fra gulv til tak.

www.direkt.no

• Lely – melkerobot – skraperobot – førskyver – kalveautomat • Innredning • Gjødselhåndtering
• Føring • Agrilight • Ventilasjon • Gummimatter for gang- og liggeareal • Vannopplegg • Betongspalter

Se www.fjossystemer.no for våre løsninger til storfe.

FJØSSYSTEMER

Bonden og dyrenes førstevalg

Øst
2634 Fåvang
Tlf. 61 28 35 00
ost@fjossystemer.no

Sør
3174 Revetal
Tlf. 33 33 69 61
sor@fjossystemer.no

Vest
4365 Nærbø
Tlf. 51 43 39 60
vest@fjossystemer.no

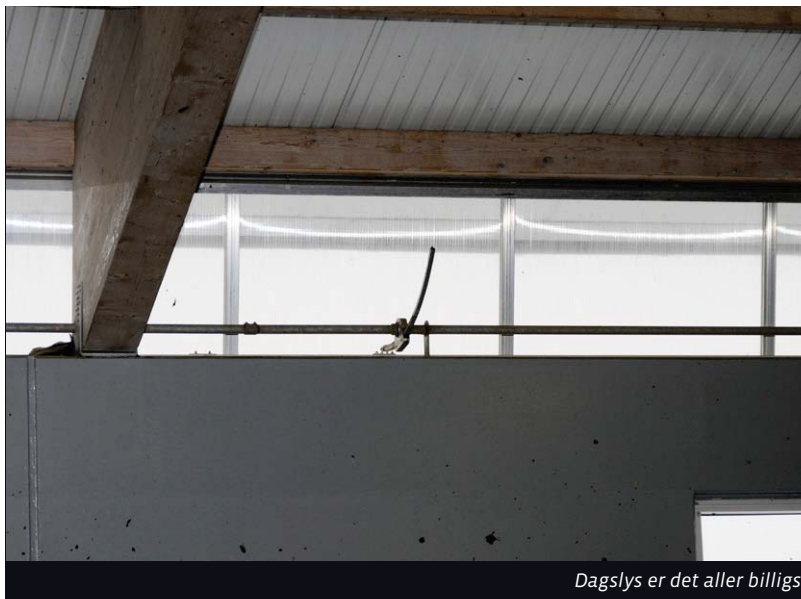
Nordvest
6770 Nordfjordeid
Tlf. 57 86 25 05
nordvest@fjossystemer.no

Midt
7473 Trondheim
Tlf. 72 89 41 00
midt@fjossystemer.no

Bygg
2634 Fåvang
Tlf. 61 28 35 00
bygg@fjossystemer.no

Joep Driessen
 Veterinær/Direktør
 CowSignals
 training company
 Joep.Driessen@cowsignals.com
 oversatt av Rasmus Lang-Ree

Spar ikke på lyset

Dagslys er det aller billigste. Foto: Rasmus Lang-Ree

Selv om dagslys er billigere enn elektrisk lys, vil det alltid være nødvendig med elektrisk lys for optimale lysforhold selv i relativt åpne fjøsbygg. I CowSignals anbefaler vi 16 (-18) timer lys (over 200 lux) og 8 timers mørke (mindre enn 50 lux). 50 lux tilsvarer fullmånelys i ei klar natt.

I Nederland vil det i et fjøs som slipper inn mye dagslys være 200 lux omtrent fem timer om dagen. I Norge vil det være mindre på grunn av mindre sollys og mer lukkede fjøsbygninger.

Hvorfor trenger vi lys?

Vi trenger nok lys for å observere kusignaler og overvåke situasjonen i fjøset. Kan du for eksempel lett oppdage slim? Mer lys gjør deg lykkeligere så skru på lyset for å se mer og få en triveligere arbeidsplass!

Hvorfor trenger kua lys?

Kyr liker dagslys og det gjør dem lykkeligere akkurat som bøndene.... Mer lys betyr også økt føropptak. Forskning har vist at kyrne produserer mer melk, fordi tørrstoffopptaket går opp på grunn av ekstra lys. Noen forsøk viser

at selv med samme tørrstoffopptak vil kyrne øke avdråttene med mer lys. Det virker som lysets eksponering mot øyet har en direkte effekt på hormonproduksjonen, som i neste omgang påvirker melkeavdråttene.

Med bedre lys viser kyrne sterkere brunsttegn. De blir mer aktive og lettere å oppdage.

Noen bønder monterer timer på belysningen, slik at lyset settes på en halv time før de selv går i fjøset om morgenen. Dermed er kyrne allerede i gang med normal aktivitet når bonden kommer, og det er mulig å observere brunsttegn.

Noen skrur på fullt lys i 24 timer – dette er å sløse med pengene! Det gir litt høyere føropptak, men dårligere fruktbarhet. Kyrne trenger vekslingen mellom dag og natt for at eggcellene skal vokse og at det skal skje en egglosning. Med 16 timer med lys i døgnet får vi optimalt føropptak og en god dag/natt-rytme for maksimal fruktbarhet.

Sinkua må ha kortere dag

Lys er nødvendig for å få med seg kusignalene. Å stille en kubesetning betyr kompromisser hele tiden.

Lakterende kyr trenger mye lys, mens sinkyr trenger mørke. Under naturlige forhold pleier kyrne å kalve om våren etter en mørk vinter. Dette hadde en god effekt på føropptaket på beite. Det vi gjør i fjøsene er å endre sesongen for kyrne: lange somre og korte vintre. Sinkyr klarer seg best med en «kunstig vinter» med hensyn på lys. Dette maksimerer «lysdusj-effekten» etter kalving. Vi kan ha tørrkyr i en egen bygning eller i egen avdeling i fjøset der det er fullt lys bare 8 timer om dagen. De siste 2 – 3 ukene før kalving er det ønskelig å ha sinkyr i nærheten av melkekyr på grunn av føring og stressforebygging, og det betinger at lyset i denne sonen kan styres uavhengig av lyset over melkekyr.

Praktiske lysprogram

Det beste valget er et lysprogram om vinteren med timer og sensor. For eksempel: timer som skrur på fullt lys klokka seks om morgenen, sensor som sørger for å slå av lyset når dagslyset gir 200 lux, sensor som slår på lyset igjen når dagslyset gir mindre enn 200 lux og timer som slår av lyset ved ti-tida om kvelden. Litt lys om natten

» Lys er sammen med vann og luft det billigste fôret.

Lysopplegget må sikre minimum 200 lux 16 timer i døgnet. Foto: Rasmus Lang-Ree

skader ikke og er bra for røkteren. Derfor kan la ett lysrør stå på om natten, og i AMS-besetninger la ett lys stå på i melkeroboten. Kyrne trenger ikke lys for å finne fôr eller melkerobot, men litt lys kader dem heller ikke.

Hva slags lys foretrekker du?

Hvitt eller gult? Fargen på lyset er ikke så viktig. Det er ditt valg så lenge du har nok intensitet på lyset. Det betyr mange nok lyspærer eller lysrør. Det sies at kyrne er litt mer rolige med gult eller oransje lys. En ulempe med gult lys er at urin, blod, flytninger og melk ser likt ut. Derfor foretrekker vi i det minste litt hvitt lys i kalvingsbingen.

Melkegrava

Vær sikker på å ha nok lys der du arbeider! På kontorer er det mer enn 400 lux over arbeidsplassene. I melkegrava kan du se mange interessante kusignaler, så bruk tiden effektivt til å vurdere kuatferd, jur, spenespisser, møkk på klauvene og behov for klauvskjæring. De beste melkegravene har ei opprullbar garasjedør i fronten som er helt åpen i sommerhalvåret, slik at du og kyrne får nok med

dagslys og frisk luft. Og kyrne vil gå raskere inn i melkestallen også.

Hvor plasserer du lysene?

Sjekk kyrnes atferd. Kyr liker ikke å gå inn i mørke soner eller hjørner. Sørg for at det er nok lys rundt kraftfôrautomater, fôrbrett, drikkekar og drivganger. Kyr liker ikke for sterkt lys eller lysreflekser i metallplater, våte gulv, fotbad og så videre. Sjekk dette hvis kyrne er trege med å gå inn i melkestallen. De kan også bli skremt av plutselige forandringer eller ting på gulvet som ikke var der dagen før.

Kuøyet er lyssensoren. Derfor må det være lys overalt i fjøset. Ikke

bare over fôrbrettet, fordi kyrne er der bare 6 timer om dagen. Liggearealet trenger også lys, fordi kyrne er der 9 – 14 timer per dag.

Det billigste rådet

Det billigste rådet er å skru på lyset og vaske lysrørene to ganger i løpet av vinteren. Og forklar kårkallen at lys gir penger – ellers vil han bare slå av lyset!

Lux-målere er billige å kjøpe og veldig bra til å overbevise deg om å installere flere lysrør i fjøset.

Og husk: Hvis du gjør det du alltid har gjort – får du det du alltid har fått! Så gjør deg selv en tjeneste og: Se, Tenk og Handle! Og la det bli lys!

FAKTA

LYS OG AVDRÅTT

- + 3,3 kilo per dag ved å gå fra 8 til 16 timer med lys
- + 5 prosent ytelse ved å utvide dagslyslengden (danske undersøkelser)
- Korte dager med 8 timers lys for sinkyr øker ytelsen etter kalving med 3,5 kilo sammenlignet med 16 timer med lys i sinperioden

Indretning af stalde til kvæg, Danske anbefalinger 2005

» Velg nettverk med omhu - det gir energi til det daglige arbeid

Naturlige nettverk

Solveig Goplen
solveig.goplen@geno.no
Tekst og foto

» Anders Vatn er en av bøndene Bjørn Gunnar Hansen intervjuet i sin store undersøkelse om nettverk og betydningen av å bruke nettverkene for å lykkes i produksjonen på garden (Se Buskap 2/2010 side 58 og 3/2010 side 70). Garden Vatn ligger i Inderøy i Nord-Trøndelag. Her driver Anders og kona Anneke økologisk mjølkeproduksjon og gardsmeieri. Produksjonsomfanget er 240 tonn som leveres Tine og 20 tonn til eget ysteri. I tillegg dyrkes alt fôr og kraftfôr. Det kjøpes kun inn litt proteinkraftfôr. Ytelsen er 8 000 kilo og avlingsnivået ligger mellom 4–500 FEm per dekar. De er svært avhengig av arbeidshjelp fordi Anders i lange perioder er borte og jobber på ulike prosjekter i Afrika, mens Anneke er fysioterapeut. Anders er også er involvert i styrearbeid.

Garden har et totalt timeforbruk på 7 000 timer. Anders må derfor stole på andre og være flink til å delegerer i og med at han i perioder er borte svært mange dager i året, eller er opptatt av ett eller annet prosjekt på gården.

Omlegging

Anneke og Anders tok over garden i 1994 etter at de hadde jobbet flere år i Afrika. Foreldrene til Anders stilte tidlig på 70-tallet store spørsmål ved bruken av sprøytemiddel og store mengder kunstgjødsel. Garden Vatn har vann på de fleste kanter, og da

det måtte til aksjoner for å redde fisken startet faren sin stillferdige omlegging av garden. Han la om ett og ett skifte og opplevde snart at han tok like store avlinger som før. Faren var en foregangsman på mange områder, var den første som bygde lausdriftsfjøs i 1962 og tok tidlig i bruk tottrinshøsting. I dette miljøet vokste Anders opp sammen med fire søsken. Mora var dansk og var svært opptatt av at maten skulle dyrkes uten sprøytemidler og anla en stor kjøkkenhage. Garden Vatn har alltid vært et samlingssted for familie både fra inn og utland.

Ost fra eget meieri

Byjenta Anneke fra Eindhoven i Nederland stilte spørsmål om hvorfor de ikke laget sin egen ost når de hadde kuer. Anders og Anikken jobbet begge i Afrika da de møttes tidlig på åttitallet.

Dette viktige spørsmålet var utgangspunktet for at de i dag foredler 20 000 liter melk til ost. Osten følger årstida, det produseres «Kuslæppost», «Breinnuttuost», «Løvtainnost», «Hommelost» og en 10–12 andre urteoster. Flere av ostene er det venteliste på. De omsetter 40 prosent sjøl og resten gjennom gårdsbutikker langs Den Gyldne Omvei, og i Trondheim. Det å produsere egen ost gir stolthet. En klapp på skulderen og kommentaren: – Den osten var god. Ellers er jo bare tankbillappen som er tilbakemelding. Nye nettverk skapes i møte med kunden og andre småskalaprodusenter.

Unge mennesker i arbeid

Hvert år kommer nye praktikanter til gards. De kommer fra utlandet og er gjerne utvekslingsstudenter. Gjennom snart 20 år har dette vært en viktig arbeidskraft ved siden av en egen gardskar og kårfolk.

På Vatn får de unge konkrete oppgaver som de etter hvert opplever at de mestrer. Mestrings er viktig lærdom, sier Anders. Mjølkinsarbeidet er en slik oppgave, trygt plassert i

mjølkestallen lærer ungdommene mye om ku, mjølk og biologi. Anders sier at mjølkerobot ikke er aktuelt, de vil gjerne være en læringsarena for unge mennesker. Nettverk og kontakter skapes i relasjoner med andre mennesker.

Gode naboer og kollegaer

Kugardene ligger tett i Inderøy. Naboer er viktige støttespillere som gir «feedback» på det meste. Anders vil berømme den gode naboen som ringte ham i forkant av et viktig traktorkjøp og lurte om det var et godt valg. Slikt naboskap står det respekt av. Det er viktig å ha noen som bryr seg og har omsorg og interesse. Maskinringen vil Anders dra fram som en slik arena. Produsentlaget og Bondelaget er også gode og trygge arenaer.

Arena for gode avlinger

På spørsmålet om hvor han har skaffet seg kunnskap om dyrkingsmetoder innen økologi, så forteller Anders at han har diskutert mye med sin far og lagt stein på stein. Tatt et areal om gangen, testet ut, evaluert, diskutert med andre økologer, endret og testet på nytt. Reflektert og satt seg nye mål. Slik kan en bli bedre. Medlemskap i forsøksringen og mange aktive økologiske produsenter i nærområde bidrar også med nettverk og gode brukererfaringer.

Stille indre arbeid på gravemaskina

Anders forteller at han er en som elsker prosjekter. På garden har Anneke og Anders gjennom si driftstid fra 1994 og fram til i dag investert brutto over 15 millioner, noe som han nok mener er i overkant av det forsvarlige, men det har vært veldig spennende og gitt mange utfordringer. Det har de hatt mulighet til fordi de delvis har skaffet inntekter utenfra, men også ved at produksjonen er økt betydelig, og omsetningen er tredoblet i samme tidsrom. For en tid tilbake var han på et kurs for bønder med gjeld i banken

og tru på framtida. Fokus gikk på det å finne det du er god på. Anders forteller at Anneke er god på å holde fokus på ting som må følges opp til enhver tid, som det å betale regninger og holde orden, mens Anders må ha prosjekter. Dette bruker han bevisst til å få ting gjort. Når høsten kommer og mørket kryper innpå setter Anders seg på gravemaskina. Det er terapi, sakte forbedres jordvegen, litt etter litt. Han liker å si at det største jordet på garden har han dyrket selv, riktignok med god hjelp av en nabo. Å sitte på gravemaskina er terapi, det er konkret og det gir arbeids glede i mørketida. Om framtida for garden Vatn sier Anders at dattera kanskje aldri blir gardbruker, hun er en globetrotter i ferd med å lære seg arabisk. Likevel finnes det mange andre som vil bli bonde i framtida.

Respekt for ulikheter

Anders legger vekt på at Anneke og han alltid har vært bevisst på at de er forskjellige. Som innflytter på en gard har en alltid et handicap. Du må skape ditt rom, dine nettverk. Det er alltid slik at kommunikasjon er helt vesentlig. Det må være en arena for å prate, diskutere og skape handlingsrom.

Muligheten til å starte på nytt

Anders påpeker at vi som mennesker har mulighet til å velge. Det er mulig å velge hvem vi skal omgås, hvilke nettverk vi skal delta i. Vi skal være bevisst på hvem vi er og hvordan vi virker på andre. Dette bakteppet kan være nyttig å ha med når en omgås familie, nære venner, kollegaer og andre nettverk. Menneske har muligheter til å velge vekk og velge til. Anders med sine utallige nettverk og kontakter har uten avtalebok og huskelister en helt spesielt reflektert holdning til nettverk og nettverkenes betydning. Med mange og kanskje også nokså ulike nettverk har vi både mulighet til å bruke ulike sider av oss selv i forskjellige settinger og til å få verdifull støtte både på opp- og nedturen.

NETTVERK - EIN VIKTIG LÆRINGSARENA

Bjørn Gunnar Hansen

Fagsjef i Tine
bjorn.gunnar.hansen@tine.no

Ei stor intervjuundersøking Tine gjennomførte saman med Norges Handelshøgskole syner at nettverk er viktig for mjølkeprodusentane. Dei vanlegaste nettverksmedlemene er foreldre, ektefelle/sambuar, yrkesbrøyr, rettleiarar og veterinærar. Familien er ein viktig del av støtteapparatet. Såleis fann me at der familien er litt involvert i gardsdrifta, er bonden meir positivt innstilt enn der familien ikkje er engasjert i drifta. Menneske er sosiale vesen, og det ligg tydelegvis ei stor kraft i det å ha nokon å dele gleder og sorger med. Fagdiskusjonar med yrkesbrøyr kan gje både sosial støtte og fagleg oppdatering. Mange bønder møtest jamnleg og diskuterer alt frå landbrukspolitikk og ku til siste nytt i bygda. Det er gløden for faget, den indre motivasjonen, som driv dei. Slike praksisfellesskap er ein effektiv læringsarena. For eksempel fann me at veterinærutgiftene minkar jamt dess større nettverket er.

Bonden får større nytte av å diskutere med andre dess større fagkompetanse han har sjølv. Dess meir skjønar han av det dei andre snakkar om, og maktar å ta lærdomen i bruk på eigen gard. Og ikkje minst, dess meir har han sjølv å bidra med i diskusjonane. Mange mjølkeprodusentar har eit stort nettverk, gjerne 10–15 kollegaer, men ni prosent av dei me intervjuja hadde ingen dei diskuterte gardsdrifta med. Eit godt samspel med rettleiarar og veterinærar er òg viktige byggjesteinar i eit velfungerande nettverk. For eksempel fann me at bonden vert meir proaktiv, eller «på hogget» om du vil, dess meir tid han brukar saman med rettleiaren. Dersom bonden skal ha nytte av å bruke tid med rettleiaren må relasjonen mellom dei vere god. Viss relasjonen mellom bonde og rettleiar er dårleg går det ut over holdningen til bonden. Han vert meir negativt innstilt.

– Det vil alltid være slik at noen har et sterkt ønske om å bli bonde, sier Anders Vatn.

En bedekning med gardsoksen koster

1 400 kroner

Erling Sehested

Avlsforsker Geno

Arne Ola Refsdal

Seniorforsker Geno

Lars Skramstad

Økonomisjef Geno

lars.skramstad@geno.no

» Å benytte seminokse eller gardsokse i besetningen vil ha økonomiske konsekvenser. I beregningene nedenfor har vi benyttet gjennomsnittsverdier og en praktisk/økonomisk tilnærming for å beregne merinntekten ved bruk av seminokse.

I gjennomsnitt er det 24 avlspoeng i forskjell mellom seminokser (40 prosent ungoксе og 60 prosent eliteokse) og en gjennomsnittlig gardsokse. Om vi ser på avkomsgranskningene i 2011, så har vi to avkom fra 5654 Olstad, sønnen 10682 Amdal med pluss 25 i avlsverdi og sønnen 10675 Kvernengen med minus 19 i avlsverdi. Dette viser hvor stor den avlsmessige forskjell er selv med samme eliteokse som far. I beregningen er det antatt at gardsokser og seminokser brukes på kyr av samme avlsmessige kvalitet. Vi har tatt utgangspunkt i en «enkeltpipp» og sett på følgene av denne «glippen» (se tabell). Besetninger med mer gardsoksebruk vil opparbeide et vesentlig avlsmessig etterslep som kommer i tillegg når en sammenligner med besetninger som ikke praktiserer gardsoksebruk.

I beregningene er kostnadene over tre laktasjoner inkludert og det er tatt hensyn til at halvparten av avkommene blir ku og halvparten okse.

Energikorrigert melk

Energikorrigert melk er beregnet med basis i økt avdrått på 526 liter og økt innhold i melka i favør seminoksen. I beregningene er økt energikorrigert melkemengde vurdert til kroner 1,- per kilo. Flere vil sannsynligvis ha en høyere verdi på økt avdrått per ku.

Mastitt og andre sjukdommer

Mastitt og andre sjukdommer er av Helsetjenesten for storfe beregnet å koste 3 823 kroner per tilfelle. En seminokse er beregnet å være 2,6 prosent bedre enn gardsoksen. I kroner blir dette over tre laktasjoner kroner 150,-.

Fruktbarhet

Fruktbarhet har hatt en forbedring i de senere år. Forskjellen utgjør kroner 125,- i favør av seminoksen sammenlignet med gardsoksen som også er NRF.

Slakteverdi og framføringstid

Avkom etter semin vil ha fem dager kortere framføringstid, og bedre klassifisering utgjør i gjennomsnitt for tre laktasjoner kroner 180,-.

Kostnaden med inseminering

Gjennomsnittlig sædpris på kroner 145,- pluss kroner 280,- for inseminering blir avrundet til kroner 700,- ved 1,6 insemineringer per ku.

Funksjonelle egenskaper (bein, jur, lynne)

I denne beregningen har vi først og fremst vurdert rekrutteringskostnadene og bedringer i drift. Det vil si at med seminokse som har bedre funksjonelle egenskaper (bein, jur, lynne) har vi gjort anslag om en redusert

rekrutteringskostnad og bedring i drift på kroner 240,- i favør av seminoksen.

Har du råd?

Beregningene viser at det i gjennomsnitt er cirka 1 400 kroner mer økonomisk å benytte seminokse enn gardsokse, når vi sammenligner en enkelt «paring». Da beregningene er gjennomsnittstall og det er gjort anslag om 1,-krone i merverdi per energikorrigert kilo mer melk, kan enkelte oppleve noe mindre forskjell, og andre større forskjeller i kroner mellom å benytte seminokse og egen gardsokse. I beregningene er det ikke inntatt kostnaden med å holde eller kjøpe gardsokse, så det ville komme i tillegg. I noen tilfeller har ett av

argumentene for å benytte gardsokse vært at det er lettvis, men dette har sin pris i en svakere besetning. Og besetningen er kanskje gardens viktigste «driftsmiddel». Fanghekk og Heatime (25 prosent av danske melkebønder bruker dette) kan være løsnings for å få det enklere med inseminering. Heattime koster cirka 44 000 kroner for et anlegg med 20 transpondere. Fanghekk koster cirka 1.000,- kroner per plass om en har stolper fra før.

Tabell. Sammenligning av en enkelt «paring» med seminokse eller gardsokse over tre laktasjoner.

	Kroner
Energikorrigert melk	1 400
Helse (mastitt, andre sjukdommer)	150
Fruktbarhet	125
Økt slakteverdi og kortere framføringstid	180
Kostnad inseminering pr drektighet	-700
Funksjonelle egenskaper (bein, jur, lynne)	240
Gjennomsnittlig merinntekt med seminokse	1 395

Nytt kraftfôr forsterker vomgjæringen og øker melkeytelsen gjennom bedre utnyttelse av surfôr og kraftfôr. Melketopp **Boost** med Progut® er godt for kua og enda bedre for din lønnsomhet.

Eksempel: I forhold til vanlig Melketopp får du minst 2 liter mer melk pr ku pr dag. Responsen er tilstede i hele laktasjonen. Kua yter ca 600 liter mer pr år. Gevinsten av dette (innenfor melkekvoten) er nesten kr 7 pr ku pr dag. Med 25 kyr øker inntekten med over kr 5.000 pr måned.

Du kan få detaljert informasjon om Melketopp Boost ved å gå inn på våre nettsider: www.fiska.no eller du kan ta kontakt med oss for mer informasjon eller få tilsendt brosjyre med forsøksresultater og virkemåte.

Fiskå Mølle

Godt gjort er bedre enn godt sagt

Fiskå Mølle, 4120 Tau, tlf: 51 74 33 00
Etne Bygdemølle, 5590 Etne, tlf: 53 77 13 77
Fiskå Mølle Trøndelag, 7100 Rissa, tlf: 73 85 90 60

Fiskå Mølle Flisa, 2270 Flisa, tlf: 62 95 54 44
Løten Mølle, 2340 Løten, tlf: 62 50 89 89
Trøgstad Mølle, Hølandsvn. 19, 1860 Trøgstad, tlf: 69 82 43 00

EFFECTIV

Fremtiden er her!

SAC RDS FUTURELINE MELKEROBOT

Kommer snart til en gård i din nærhet.

Prisgunstig

Kontakt: Nordbye & Co AS • Tlf 67 16 79 90 • www.saceffectiv.no

EFFECTIV

EFFECTIV

EFFECTIV

EFFECTIV

Hvordan fungerer fôringa i fjøset ditt?

- Oppnår du ønsket ytelse?
- Er du fornøyd med proteinprosenten?
- Opplever du høye urea-verdier i tankmelka?
- Blir sinkyrne feite?
- Får du kalv i kua når du ønsker det?
- Har du rom for å øke produksjonen i fjøset ditt?

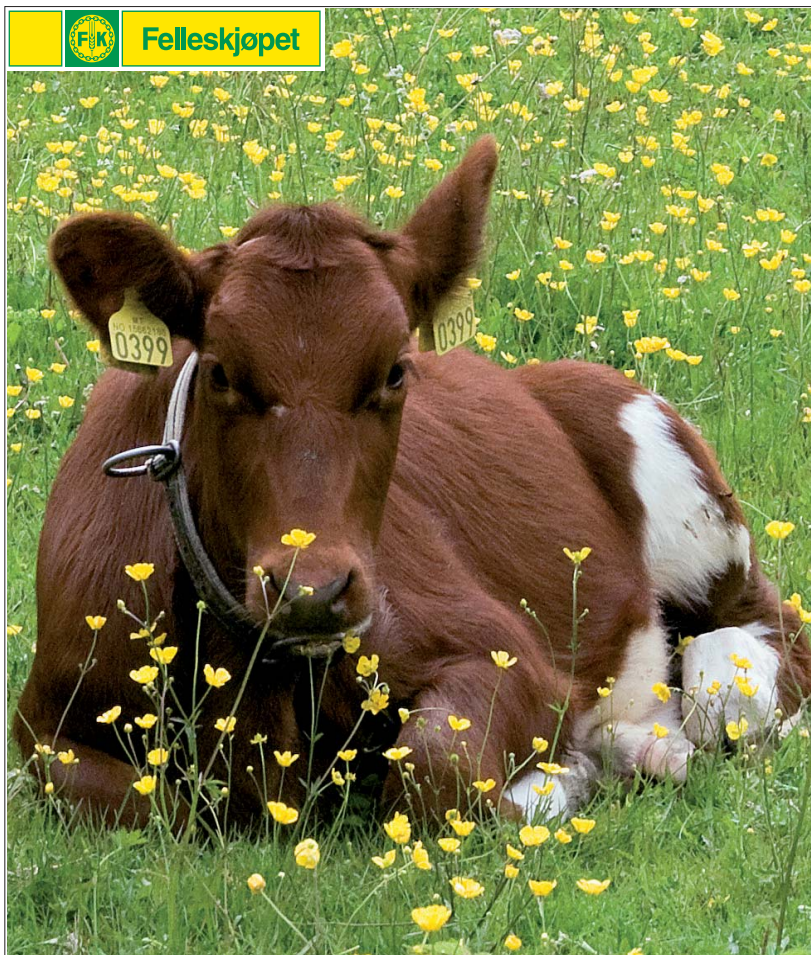
Snakk med en fôringsrådgiver dersom du vil diskutere noen av disse spørsmålene nærmere.

TINE Rådgiving

T a k o n t a k t m e d T I N E R å d g i v e r f o r m e r i n f o r m a s j o n

grafikk.no

Gi kalven din det aller beste

Pluss Rustik, melkeerstatning til kalv

- Høgkvalitets melkeerstatning til kalv
- Brukervennlig - lett oppløselig og smakelig
- Lav pH sikrer god fordøyelse

Plus

Med hjerte for melk

Ragnhild Karijord

Fotograf
ragnkarijord@hotmail.com
Tekst og foto

Den tidligere prestegården på Tjøtta.

Fotograf Ragnhild Karijord ble invitert til å være med Eirik Grim Fjelldal på fjøstell og fotografere. En unik opplevelse for en fotoentusiast, forteller Ragnhild. Resultatet ble en annerledes gårdsreportasje, med fokus på temaet «Med hjerte for melk», og det nære i kontakten mellom bonden og dyra og melka..... og den varme trivelige stemninga i fjøset!

Gården til Eirik Grim Fjelldal var prestegård fra 1867, og ligger på Tjøtta i Alstahaug kommune i Nordland. Eller med andre ord: Ved inngangsporten til verdensarven på Vega. Gården er på 900 dekar, av dette er 255 mål dyrket mark. Foreldrene til Grim Erik var forpaktere fra 1940 til han tok over forpaktningen i 1984. I 1998 kjøpte han gården. Det har vært melk- og kjøttproduksjon på gården i alle år. Melkevota er nå på 240 tonn.

Grim Eirik Fjelldal viser porten til verdensarven.

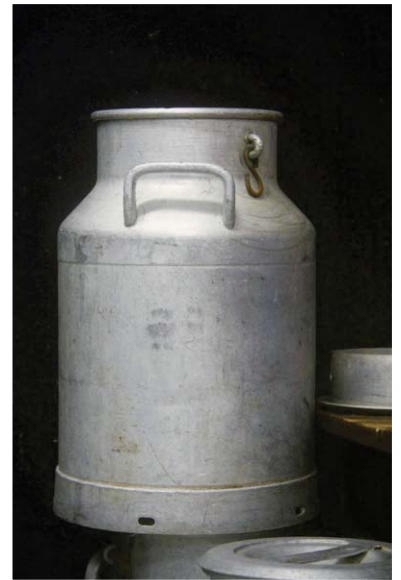
➤ Med hjerte for melk

Melkestriking med erfaren hånd, er beviset på den rette ånd.

Med hjertelag for ku og stall, får bonden melka dit den skal.

Gode gamle melkespann står fremdeles klare til å fylles opp, for næringsrik drikke til vår kropp.

Trenger vi smør kan vi prøve å lage det sjøl.

Med ekte hjertelag fra en bondemann, står kua i ro, og e' snill og god.

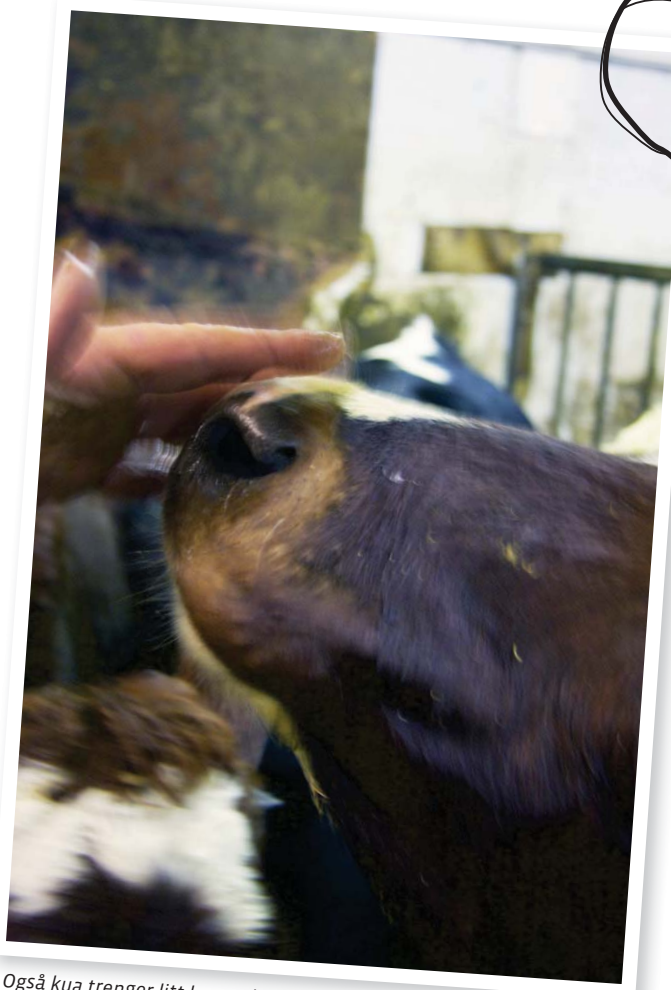

Moderne redskap krever også stell for at hjertemelka skal strømme fram hver kveld.

Med hjerte i panna og brunetteblikk, sjarmerte kua til fotoklikk.

Også kua trenger litt kos og klapp for ikke å miste motet og bli slapp.

Med ettertraktet handelsvare står ikke melkeproduksjon' i fare.

Vakre ku-jur på rekke og rad gjør mennesker trygge, fornøyde og glad.

Med hjerte, stell og masse fôr, får kua et fjøs der de gjerne bor.

Kunummer 551. Far: 10682 Amdal.
Morfar: 10103 Sønør. Eier: Asbjørn Berg,
Saksumdalsveien 1409, 2608 Lillehammer.
Foto: Solveig Goplen

Vi oppfordrer leserene til å sende oss tekst og bilder til Leserens side! Ved innsending av digitale bilder til Buskap er det viktig at bildene har høy oppløsning. Vi vil gjerne ha bildene som vedlegg i e-posten og ikke limt inn i meldingsteksten.

Lesernes side

Kurs for unge avløerspirer

Brønnøy avløsertjenester arrangerte kurs for unge avløerspirer 21.-24. november i Velfjord i Nordland. Dette var et prøveprosjekt som skulle gi grunnlag for flere kurs i regionen, og var myntet på tiendeklassinger i bygda. Kurset gikk over tre dager, og bestod av både teori og praksis hver ettermiddag. Onsdag dreide det seg om blant annet brunst, og elevene fikk diskutere hvordan vi kan se at kua er «opphisset». Det endte med mye spøk og latter hos både deltakere, kursleder, bønder og veterinær. Det er Gro Estensen som har sendt oss både omtale og bilde fra kurset der vi ser Geir Lien, Ingrid Micalsen, Øystein Pedersen, Therese Øverås, Odd Hagen, Iver Hagen, Stian Strøm, Anders Stokke, Gro Estensen.

Førr ei ku!

Hei!

Vi tillater oss å sende inn noen bilder av «premiekua» vår, som har levert åtte kalver før ho fylte seks år, det via fem inseminasjoner, skriver Mari-Anne Hoff på Leka i Nord-Trøndelag til Buskap og fortsetter:

692 Stjerna ble født i 2005. Før ho fylte seks år, hadde ho etter fem inseminasjoner født til sammen åtte levende kalver, derav tre tvillingpar! Mor er av rein NRF-rase mens faren er Charolais. Stjerna lever sitt liv som ammekua i ei besetning med både reinrasa NRF-kyr og kjøttfekreysninger. Fjøset huser også ei melkekubesetning, herfra kommer de fleste kalvene.

Etter første kalven tok det litt tid før Stjerna viste brunst, så mens første kalven – en oksekalv – kom i oktober i 2007, og så en kvigekalv i februar 2009. Om det var tilløp til diskusjon om vi skulle beholde denne kryningskviga som hadde senka seg så mye, så stilna den praten hen.

Stjerna takka for plassen sin i fjøset med å levere tre sett med tvillingkalver. Stjerna har kalva med elleve måneders mellomrom, og har vært inseminert bare en gang for hver drektighet, de siste to gangene av sønnen på gården, Jacob Andres Sandvik, som har vært eierinseminør i foretaket i snart to år.

Stjerna er ei ganske snill og beskjeden ku, som tar godt vare på kalvene sine, og som vet veldig godt at ho har to! Ho har aldri vært sjuk, bortsett fra et par merknader ved klauvskjæring. Stjerna er flink til å komme når det er tildeling av kraftfor til buskapan på beite, men ho er ikke den som tar mye for seg av kjøpemat!

I alle tre tvillingparene er det en beige og en kvit kalv, se bildet av ett av tvillingparene.

Stjerna står i buskapan til Leknesmoen gårdsdrift ANS på Leka i Nord-Trøndelag.

Go'kalven viser kunsten

Inger Marie og Lars Haugen fra Brekkom i Oppland har sendt oss dette fine bildet av go'kalven som viser kunsten sin.

➤ Kua Rosa oppnådde en livsavdrått på over 164 tonn, og spørsmålet er om det er norgesrekorden.

Rasmus Lang-Ree
rlr@geno.no

Norgesrekorden?

Rosa oppnådde en livsavdrått på 164 tonn med melk. Foto: Einar Thorset

I omtalen av 100-tonnere i Buskap har 127 tonn blitt lansert som norgesrekord i livsavdrått. Gunnar Rudningen har imidlertid sendt oss dokumentasjon som viser at kua 116 Rosa, som ble født i 1980 hos Kåre Thorset i Hemsedal, oppnådde å

produsere imponerende 164 371 kilo melk. Kua fikk til sammen 13 kalver og hadde i sitt beste år i 1989 en årsavdrått på 16 041 kilo. Far til kua var 2241 A Stabo som igjen har 838 Storm Kvakkestad som morfar.

FORSKELLIG

Dataoverføring fra VMS til Kukontrollen

I Buskap 6/2011 ble dataoverføringen fra VMS-melkerobot til Kukontrollen beskrevet. Det viser seg at det foreløpig bare er kraftfôr gitt i melkeroboten som kan overføres og at kraftfôr gitt i kraftfôrautomat må testes inn. DeLaval opplyser at de arbeider med saken og at det i løpet av februar vil det komme en programvareoppdatering med en ny funksjon. Det vil da komme en ny dialogboks for «fôrslag» der en for eksempel kan velge å inkludere kraftfôr gitt i kraftfôrautomat. Så fort programvareoppdateringen er klar for nedlasting vil dette bli varslet på medlem.tine.no.

Skottlandtur 2011

Kay-Arne Sandvik

Mjølkeprodusent Namsos
i Nord-Trøndelag
kayarne2010@hotmail.com

» 14. juli la undertegnede og Marita i vei fra Gardermoen til Edinburgh hvor vi leide oss bil og kjørte ut på landsbygda, nærmere bestemt Perthshire – cirka midt i landet. Vi hadde fått beskjed om at det tok halvannen time fra Edinburgh til bestemmelsesstedet Mains of Taymouth, men gps'n ville det annerledes. Etter tre timer nådde vi Kenmore hvor vi skulle bo. Gps'n hadde muligens valgt korteste vei, men det var

definitivt ikke raskeste! Det gjorde for så vidt ikke noe, for turen hadde vært fantastisk over The Highlands of Perthshire. Vi hadde sett vilt og frodig landskap utenfor allfarvei, oransje sauer (!), ørn og ville harer samt øde steinhus med fantastiske hager.

Guide fra Geno UK

Som kjentmann og personlig guide hadde vi med oss Tony fra Geno UK, en veldig trivelig og gjestfri kar med stort engasjement for jobben. Foruten å ta oss med til flere gårder med ganske ulik måte å drive på, lærte vi også mye om Skottland og skotsk kultur. Der borte er det vanlig for arbeidsfolk å jobbe rundt 45 timer per uke så han fikk seg et aldri så lite sjokk når vi fortalte at flere i Norge ønsker seg seks timers arbeidsdag.

Store arealer

I Skottland er arealene voldsomme for det norske øyet. Det er jorder så langt øyet kan se – og enda litt lengre. Første stopp var en gård som drev med Aberdeen Angus. De hadde «bare» 80 moryr nå, men drev og bygde seg opp. Grunnen til at bonden kunne overleve med en så «liten» buskap var salg av livdyr og embryo over hele verden. Vi ble fascinert av en bonde som virkelig brydde seg om dyra sine selv om han hadde mange! Han hadde oversikt over dem alle, og når vi kjørte rundt for å se på dyra visste han nøyaktig hvilken alder de ulike hadde og hvem som var mødrene til hvem. Det er godt gjort med så mange dyr som ser helt like ut – de er jo svarte alle mann. Utbredelsen

FAKTA

GENO REISESTIPEND

I forbindelse med Geno sitt 75-års jubileum i 2010 ble det opprettet en konto med det formål å samle inn penger, slik at unge bønder som ønsker å tilegne seg kunnskap gjennom en studiereise kunne søke om økonomisk støtte gjennom et reisestipend. Krav til søkerne er at de er melke- og storfekjøttprodusenter med mindre enn fem års fartstid som aktive produsenter. Søkerne må også være medlem i ku- eller storfekjøttkontrollen og ha benyttet semin siste året.

Kommende Aberdeen Angus
avlsokser på frodig beite.
Foto: Marita Sandvik

➤ Marita og Kai-Arne Sandvik fikk Geno sitt reisestipend i 2011. De driver melkeproduksjon i Fosslandsosen i Namsos og valgte å bruke stipendet til en reise til Skottland.

Tony (fra Geno UK), James og Kay-Arne med Even på ryggen. Foto: Marita Sandvik

av blant annet Aberdeen Angus og Highland Cattle var ikke så stor som vi tror her hjemme. De aller fleste kjøttprodusentene hadde ulike krysningsdyr med mye innslag av Limousin og Charolais. Maks tilvekst og kjøttmengde betydde mer enn raseideologi.

Gjerder overalt

Landet har gjerder – overalt! Og mesteparten består av de klassiske steingjerdene. Det er gjerder som holder hjorten unna veiene, og det er gjerder som holder sau og storfe innenfor. Tradisjonene for å ta vare

på buskapen er tydeligvis sterke, og det selv med dyretall og arealer som langt overgår norske gårder. Mange storfebruk har også sau til beitepusing av kulturbeite, såkalte cheap sheeps. Snø og kulde om vinteren var ingen uvanlighet, men aldri i store mengder eller i lengre perioder. Den største grunnen for å ha dyra inne var de store mengdene nedbør som gjorde eng og beite ufarbare. Stram økonomi og de milde vintrene satte også preg på bygningene. Det meste var bygget på enkleste og rimeligste måte, og for eksempel isolasjon og vifter var fraværende. Når du kom inn på gårdstunet var du egentlig allerede inne i fjøset. Det var ikke annen fysisk atskillelse enn innredninga, og heller ingen smiteluse med skifte av klær og fottøy.

Familiebruk

Tony tok oss med til to familiebruk etter skotsk målestokk, det vil si cirka 100 melkekyr drevet av far og sønn. Det første som slo oss var nok en gang de enkle løsningene og bygningene. Fôret ble kjørt ut med traktormontert fullfôrvogn to ganger om dagen, og kraftfôr kun tildelt manuelt i melkegrav. Ingen automatiske fôrvogner eller bånd for å tildele døgnet rundt. Enkelt, solid og billig. Heller ikke i melkegrava ble det brukt unødig med penger. Den ene gården hadde swing-over fiskebeinsstall, med plass til seks kyr på hver side, som allerede var 30 år gammel, og det selv med 100 kyr! Ikke noe automatiske avtakere, ku-gjenkjenning eller vaskeautomat. Heller ikke i Skottland er det bare familiebruk, noe vi fikk se da vi besøkte James Stephen. Han var av den offensive typen som stadig satset på ekspansjon for å henge med. Da vi var der hadde han 250 kyr og 5 roboter, men fortsatt utvidelse virket ikke uaktuelt.

Halve melkeprisen

Som vanlig når bønder treffes ble det en del faglig prat om priser, kyr, traktorer og lignende. Både verter og

Familien Ballantyne og Kay-Arne – husinngang til venstre, melkerom til høyre. Foto: Marita Sandvik

» Skottlandtur 2011

Essensen av Skottland - steingjerder og sau. Foto: Marita Sandvik

besøkende var spente på å sammenligne prisnivå både for innsatsmidler og produkter. I fellesskap kom vi fram til at kunstgjødsel, kraftfôr og diesel . grovt sett kostet det samme i norske kroner, mens deres melkepris var omtrent den halve av vår. Kjøttprisen var vanligvis 10–12 kroner per kilo for ku, mens for okseslakt kunne den komme opp i 12–15 kroner.

Samvirkeselskapene borte

Samvirkeselskap var omtrent fraværende i hele Storbritannia. For noen år siden var det de som dominerte også her, men når en etter en av melkebøndene valgte private meierier for å få litt høyere pris der og da, ble grunnlaget for et stort meierisamvirke borte. Dermed var de i den situasjonen at det ikke var noen ledende aktør som kjempet for høyest mulig pris til bøndene, med den laveste melkeprisen i hele

Europa sommeren 2011 som resultat. Det var heller ikke noe fungerende system med kvoter og mottakspåkt. Det vil si landet sett under ett hadde en maksimalkvote gjennom EU, men på grunn av stort frafall av bønder de senere årene ble den aldri fylt, slik at alle i praksis kunne produsere så mye de ville. For å få levert melka var de avhengig av å sikre seg kontrakt med et meieriselskap. Da måtte de i praksis ha minimum 1 000 liter i dagsleveranse for i det hele tatt å ha en sjanse, men selv det var omtrent som et småbruk å regne da gjennomsnittsbuket for tiden hadde cirka 150 kyr. Best melkepris kunne de oppnå med drikkemelk-kontrakt direkte med et supermarked, men til gjengjeld skulle butikkjeden det påfølgende året ha fullt innsyn i gårdsregnskapet for å vurdere om videre merpris var nødvendig.

Økende krysningsinteresse

Holstein var helt klart den dominerende melkekurasen her borte, men stadig flere prøvde seg med innkryssing av andre raser, deriblant NRF. For de fleste var dette grunnet et ønske om å forbedre særlig helse- og fruktbarhets-egenskapene, men bøndene framholdt også størrelsen på kyrne som årsak. Holsteinkua var i ferd med å bli så stor at den ikke lengre passet i de eksisterende bygningene. Det var dermed enklere og billigere å tilpasse kua til fjøset, enn å måtte bygge nytt fjøs.

Vi hadde en utrolig spennende og lærerik ferie i et land preget av mye historie og tradisjoner. Til slutt vil vi gi en takk til Geno som hjalp oss så godt på veien, og kårfolket som stelte gården mens vi var bortreist!

Møkkete melkekyr

og forbud mot levering av melk

Einar Vatlle

Spesialinspektør,
Mattilsynet,
Distriktskontoret
for Hedmarken
Einar.Vatlle@mattilsynet.no

» Mattilsynet vedtar av og til forbud mot levering av melk på grunn av dårlig hygiene i storfehold med melkeproduksjon. Ikke sjelden protesterer melkeprodusentene på dette og gir uttrykk for at forbudet er uforståelig.

Produsentene som protesterer på stopp i melkeleveransen viser til elitemelk, lavt bakterietall, at melka pasteuriseres på meieriet, og at meieriet er godt fornøyd med melka de leverer. «Melka er inni røra og i tanken, møkkete kyr og møkk på utsida av tanken spiller vel ingen rolle.»

Hygienekrav

Det er visse hygienekrav til melkeproduksjon som er elementære forutsetninger for å kunne levere melk uten helsefare for forbrukerne. Regelverket er å finne i animaliehygiene-forskriften og i næringsmiddelhygieneforskriften.

Både fjøs/rom der melkekyr oppholder seg, og melkekyrne selv, skal være rene. Det gjelder ikke bare spenene, men også jur, bein, buk, hale med videre. Det skal være godt renhold der dyra melkes. Utstyret som brukes

til melking og til oppbevaring av melka, og stedet der melka oppbevares, skal være rent. I melkerommet skal det heller ikke oppbevares uvedkommende gjenstander eller stoffer som kan forurense melka, og vedlikehold og orden skal være slik at godt renhold er mulig. Ventilasjon skal ikke skje gjennom usikrede, åpne dører og vinduer.

Årsaken til kravene

Årsaken til hygienekravene er at melk er et lettbederverlig næringsmiddel som brukes av alle aldersgrupper. For å hindre smittespredning og sikre melka som et trygt næringsmiddel, er det i bestemmelsene lagt inn flere hygienebarrierer. De første barrierene er godt renhold av dyr og fjøs, melkestall og melkerom for å hindre forurensing av melka hos produsent.

Det er ikke slik som mange tror at lavt bakterie- eller kimtall fra meieriet sier alt om melkas trygghet som næringsmiddel. Kimtallsundersøkelsene er rengjøringskontroll av melkeanlegget, ikke undersøkelser for sykdomsfremkallende bakterier. Det er heller ikke slik at pasteurisering gjør melka steril. Lavt celltall er blant annet et uttrykk for god jurhelse og er en kvalitetsindikator for melka, men det betyr ikke at melka kan utsettes for forurensing av mulig helseskadelig smittestoff som celletallet ikke sier noe om.

Manglende respekt for produktet

Det er dessverre slik at vi jevnlig ser møkkete melkekyr, og fjøs og melkerom som ikke holder hygieniske mål. Det luftes gjennom åpne dører, noe

som gir tilgang for katter og smågnagere. Jeg undrer meg mange ganger over den manglende respekten produsenten med dette viser for det produktet han leverer. Samtidig som meieriene bruker store summer på å få folk til å forstå hvilket unikt næringsmiddel melk er. Produsentene vi stenger hadde ikke tålt forbrukerinnsyn.

Mattilsynet samarbeider godt med meieriet i vårt område, og vi har satt økt fokus på hygienekrav i melkeproduksjonen de senere årene. Dette er viktig forebyggende folkehelsearbeid. Rene melkekyr og annet storfe er også et dyrevelferdskrav. God hygiene i alle ledd er en selvfølgelig forutsetning for melkeproduksjon og levering av melk til konsum.

SMÅTT TIL NYTTE

Lei av å registrere

59 prosent av 204 storfebønder som er med i Kvægs Landmandspanel sier de er lei av å registrere men at de ser fordelene med de pålagte registreringene. 58 prosent synes også de fleste registreringene de må gjøre som storfebønder er relevante.

Kvægnyt 23/2011

RETTELSE

FEIL OM DENKAMILK KALVEDRIKK

I artikkelen om melkeerstatninger i Buskap 8/2011 har det ved en misforståelse blitt gitt feil opplysninger om Denkamilk Kalvedrikk.

Korrekt kjemisk innhold av protein og fett i Denkamilk er 23 prosent råprotein og 17 prosent råfett (og ikke 19 prosent råprotein og 15,5 prosent råfett slik det står i tabellen i artikkelen).

Leverandøren opplyser at de anbefaler en dosering på 125 gram pulver per liter ferdig drikke, og ikke samme mengde pulver per liter vann slik det ble anbefalt i artikkelen. Sagt på en annen måte: Skal du lage 10 liter drikke, så skal bøtta inneholde 1,25 kilo Denkamilk-pulver.

Med blandeforholdet som oppgitt i artikkelen for andre melkeerstatninger blir tørrstoffinnholdet i ferdig drikke 10,8 prosent, sammenlignet med 12,1 prosent tørrstoff som leverandøren anbefaler for Denkamilk Kalvedrikk. Et tørrstoffinnhold på 12,1 prosent tilsvarer innholdet i helmelk, og leverandøren mener dette har stor betydning for kalven sin energitilførsel. Leverandøren anbefaler også 10 prosent høyere dosering om vinteren som kompensasjon for kalven sitt varmetap.

Avlsinteresse gir resultater

Rasmus Lang-Ree
rlr@geno.no
Tekst og foto

➤ Allerede da han var seks år varslet Ole Kai Sørbøl at han ville overta gården etter onkelen som ikke hadde barn selv. I 2006 kunne han overta, og da hadde han bodd der noen år allerede. Ole Kai er oppvokst på gård med ku og sau som en eldre bror har tatt over. Broren driver nå med sau, mens Ole Kai har satset på kua og overtatt brorens kvote. Faren kommentar til sønnenes valg var at de to måtte ha vokst opp i hver sin del av fjøset.

Egne veier

Ole Kai er ikke redd for å gå sine egne veier, og da han skulle bygge nytt fjøs i 2006 var han ikke i tvil om at det måtte bli bås fjøs. Mattilsynet var av en litt annen oppfatning og en rekke møter måtte til før de motvillig godkjente planene.

– Jeg har sett for mye utrivelige forhold i løsdriftsfjøs, svarer Ole Kai på spørsmål om dette valget. Kyr som vabber i møkk gir ikke trivsel verken for dyr eller folk.

Han mener myndighetene må skjele mer til drift enn til oppstillingsform. Selv synes han det er lettere å følge med dyra når de står på bås.

Å stille bås fjøs betyr ikke at en blir en teknologisk sinke. Melkeanlegget på Berget var det første rørmelkeanlegget med data og uken etter at Buskap var på besøk skulle det monteres Delpro managementprogram.

Rekorden i dagsavdrått på 73,8 kilo har kommet i glass og ramme.

Ole Kai Sørbøl kan ikke klage på utsikten fra gårdtunet.

Ole Kai innrømmer at han ser fram til å følge med på dagsavdrått på dataskjermen. Men skinnegang mener han blir for tungvint, og foretrekker ei trillevogn fra AST med høyt stativ for melkeorganene. Avløseren, som også steller i fjøs med skinnegang for melkeorganene, synes løsningen med vogna er like bra.

Lidenskaplig avlsinteresse

Praten med Ole Kai kommer fort inn på avl. Onkelen som drev gården tidligere leverte flere oksekalver til Geno, og den tradisjonen har fortsatt med fire kalver levert på fem år. De første årene satte de opp avlsplanen i felleskap, og onkelen er fortsatt rimelig treffsikker da han antyder far til kalvene som kommer til. Akkurat nå står det en okse i venteoksefjøs (10817 Sørbøl etter 5845 Time) og en som går som ungoxe (11266 Berget etter 23005 Asmo Sale Et). Oppdretteren har selv mest tro på sistnevnte, som forlot Øyer testingsstasjon med 8,5 for tilvekst og 8 for eksteriør, men synes det blir utrolig spennende å følge med begge to.

Strengere vurdering av marispener

Fordi Geno fikk så mange tilbud etter 10245 Hjulstad så ble en lovende kalv vraket. Mora hadde bare 17 i avlspoeng og måtte hatt 18 for å være aktuell for Geno med innkjøp. Ole Kai er opptatt av om en kalv er rette oksetypen, og synes at innkjøpskriteriene på noen områder er litt firkantet. Derimot synes han Geno kunne være strengere med vurderingen av marispener og ikke kjøpe inn etter kyr med mer enn fire spener. Selv har han dårlige erfaringer med både 5848 Øygarden og 10108 Nøttestad på dette området.

Ytelse viktigst

Ytelse og proteinprosent de egenskapene Ole Kai vektlegger mest, men det er også andre egenskaper som må henge med for at en okse skal være aktuell å bruke.

– Først ser jeg på mjølka, så på juret og til slutt på føtta, sier Ole Kai om hvordan han vurderer oksene. Og er oksen dårlig på bein strykes han tvert, selv om han er aldri så god på melk og jur.

Neste omgang er å velge okse som matcher hver enkelt ku. Ole Kai bruker også litt SRB og FAY for å få litt mer variasjon. Men hittil har det bare blitt

BERGET I ÅSGARDANE I GOL I OPPLAND

- Kristin Nærnes Olsen og Ole Kai Sørbøl
- Slår 470 dekar (eid og leid)
- Melkekvote på 298 tonn
- Avdrått på vel 10 000 kilo mjølk
- Båsfjøs med plass til 40 kyr
- Mellomkalvproduksjon
- Aktuell for fokus på avl og avdrått

» Godt grovfôr og bra avlsmateriale er nøkkelen til høy avdrått. I besetningen på Berget i Gol må det ytes for å få lov til å bli.

Falsk stavlaft gir signaler om at estetikken vektlegges.

oksekalver etter slike kombinasjoner!

Bra fruktbarhet på fjøset gjør at Ole Kai er selvforsynt med kviger og vel så det. Akkurat nå har han 20 kviger (15 med eliteokse som far), men ønsker å la alle vise hva de duger til. Heller enn å selge livdyr vil han sende kviger som melker for dårlig til slakt. Helst bør de over 30 kilo i dagsavdrått for å være sikret en framtid i besetningen.

– Her må det ytes, ellers er det ut, fastslår Ole Kai.

Bra tilslag med Elvestad

Tre doser av Elvestad kjøpt på auksjon resulterte i to kukalver og en oksekalv, og da går det an å leve med at doseprisen var høy. 5618 Guterud har Ole Kai hatt stor tro på, men tre av fire døtre med vridde klauver har vært skuffende, og det gjør at han er skeptisk til å bruke Guterud-sønnen 10579 Eggrøen. At den genetiske variasjonen ikke er teori demonstrerer tre døtre etter 10115 Raastad med helt utmerkede bein.

10586 Skjulestad synes Ole Kai er

for dårlig på jur og lekkasje. Av oksene som går nå er det 10540 Eik og 10544 Tranmæl som er favoritter. Tranmæl har riktignok skuffet litt med dårlige drektighetsresultater. Ole Kai forteller at han var uheldig mistet to kukalver etter Eik etter en vanskelig kalving. Ellers står det seks etterkommere etter 10278 Haga på fjøset, og alle ligger på 20 eller mer i indeks.

Mel i førstelaktasjon

Avdråttene i 1. laktasjon ligger mellom 8 000 og 9 000 kilo melk. Kvigene får 1 kilo kraftfôr også etter at de er drektige. Ole Kai sier han ikke er så redd for å få litt feite kviger, for erfaringen er at de melker bra. Etter hans mening må kvigene være vant til et bra fôropptak for å klare overgangen etter kalving. Han tror at problemet i kvigeoppdrettet oftere er for svak enn for sterk fôring. De beste kvigene ligger hele tiden over 40 kilo melk. Selv om 5840 Rolandsgarden har falt i avlsverdi, har Ole Kai erfart han gir veldig gode melkekyr som

melker dønn jamnt hele laktasjonen.

Ole Kai er sterkt uenig med dem som slakter ut kalv etter ungoxse for å holde avlsverdien i besetningen oppe. Han synes det er spennende å følge med kvigene etter ungoxser, og hvis han har tro på dem bruker han toppokse som far til andre kalven. Hvis ungoxsen da senere viser seg å slå til har han gjort et avlsmessig byks.

Mer rapportering fra klauvskjæring

Det er alt for lite rapportering fra klauvskjæring, og Ole Kai mener det må presses på for at alle noteringer i forbindelse med klauvskjæring blir rapportert. Slik det er nå er det alt for mange registreringer som ikke kommer videre. Han mener også det er en svakhet at det er lett å kamuflere klauvsvakheter ved litt beskæring før vurdering.

Det nye avlsprogrammet fra Geno får ubetinget ros fra Ole Kai. Han synes det er et stort framskritt, selv om det var irriterende at programmet

Appetittfôrvogna gir kraftfôr seks ganger om dagen og går kontinuerlig med grovfôr. Det settes tak på 12 kilo. Ole Kai tror grovfôropptaket til kyrne ofte undervurderes.

Avlsinteresse gir resultater

506 melket 11 800 kilo på tre spener i fjør og ligger an til avdrått på samme nivå i år. Faren 10135 Mjøen som har minus 6 i avlsverdi, men morlinja er topp.

523 var oppe på 42 kilo i dagsavdrått som kvige.

knelte. Han hadde gjort nesten alt arbeidet med avlsplanen ferdig, men rakk ikke å skrive ut før dette skjedde, og dermed var han like langt.

Endret føring ga avdråttøkning

Avdråttene i besetningen har gått fra 7 600 kilo til over 10 000 kilo på to år, og Formel Clara får mye av æren for dette. Clara gir litt lavere fettprosent i melka. Tanken bak er å begrense energiunderskuddet etter kalving og at dette skal gi økt melkevolum og bedre fruktbarhet. Ole Kai har erstattet 1,5 kilo av det vanlige kraftfôret med Clara og brukt dette til han er ferdig med inseminasjonssesongen. En svært konsentrert kalvingssesong fra begynnelsen av august forutsetter tilsvarende konsentrert inseminasjonssesong. Etter seks uker med inseminering er det over og ut for de dyra som ikke har tatt seg. Det er kun de ekstremt gode som får sjansen til én ekstrarunde.

Dette gjør seg ikke selv. – I inseminasjonsperioden konsentrerer jeg meg kun om fjøset og er i fjøset 10 til 12 ganger om dagen for å sjekke brunst, forteller Ole Kai. I år har jeg inseminert 56 og bare 11 har kommet igjen, og da må jeg si meg fornøyd.

Friske kalver

En eneste sjuk kalv siden 2006 forteller om godt kalvestell. Renhold i kalveboksene er en prioritert oppgave. Halmen skiftes ut og mattene får tørke før neste kalv ankommer. Det sluntres ikke med råmelksrutinene, og det krever sitt med 6–7 kalvinger i døgnet. Tidligst mulig drøvtygger er prioritert nummer én i kalveoppdrettet, og da er det viktig å få i kalvene kraftfôr fort nok. Erfaringer med kraftfôrmokker er svært gode. Melk gis i maksimalt seks uker, og kraftfôr og silofôr fra dag én. Det blir bedre kviger av kalver som har utviklet drøvtyggerfunksjonen tidlig, mener Ole Kai. Når det gjelder råmelka innrømmer han litt kjønnsdiskriminering. Alle kalvene får 2–3 liter råmelk rett etter fødsel, men er det en kvigekalv tar han en tur i fjøset og gir samme mengde et par timer senere. Kamera i fjøset og monitor på nattbordet sørger for at det ikke er noen kalvinger som går bonden hus forbi.

Samvirke en forutsetning

Kretslederen i Nortura er levende opptatt av samvirke og at det er en forutsetning for at det skal være levelig å være bonde i Norge. Han produserer mellomkalv, og supplerer med noe

innkjøp for å utnytte bingekapasiteten. Nå vurderer han å kutte ut suppleringskjøpet og heller føre oksene fram til slaktevekt på cirka 240 kilo, og tror det kan være noe å hente på det. Men han vil fortsatt tømme fjøset i juni da kua er avlatt og sendes på beite.

Mer positive til landbruket

Bonden på Berget er ikke fornøyd med økonomien i melkeproduksjonen, og slår litt ironisk fast at dette er noe en må være over middels interessert for å drive på med. Landbruksmeldinga synes han inneholder mest svada. Nøkkelen er at folk må betale mer for maten, for at det skal bli leveligere å være kubonde.

Allikevel er det lys i fjøsene i Åsgardane med fem enkeltbruk og ei samdrift som alle satser videre.

– Folk har blitt mer positive til landbruket, og jeg føler at vi blir mer anerkjent. Ren mat er viktig og lærdommen jeg fikk i førsteklasse på skolen om hvor viktig det er å være selvforsynt tror jeg kommer til å få økt betydning.

Variabel grovfôr-kvalitet – velg riktig kraftfôr

Norgesfôr har mange Drøv-blandinger og stor erfaring

Riktig blanding gir optimal ytelse

Kontakt din nærmeste Norgesfôr-bedrift for råd og veiledning

www.norgesfor.no

ÅRETS NYE MELKESIMMENTALOKSER.

Tilgjengelig på sædruten fra Oktober.

WILLE, NR 73947.

Den mest populære oxen i Østerrike og Tyskland!
Med fokus på utmelking,
celletall og mengde, +1356kg.
Sønn av Winnipeg. F.F Wespe, M.F Humlang
Samla avlsverdi 143. Melk 132,
Kjøttindex 102, Fitness 125.
Forventes å gi lette kalvinger.

For mer informasjon om oksene se www.norsksimmental.no
Eller ring Ole Jakob Berget, tlf 91197686.
Eller Kristin Stølan, tlf 41515160.

EGON, NR 73521.

Østeriker med fokus på jur
og melkemengde. +1146kg.
Samla avlsverdi 123. Melkeindex 116,
Kjøttindex 113, Fitness 112.
Sønn av Engadin F.F Egol, M.F Hodach
Forventes å gi lette kalvinger.

HULKOR, NR 73523. Tysk.

God på melk, +864kg.
Topp på kjøtt! Sønn av Hulock.
F.F Hucki, M.F Romel. Samla
avlsverdi 133. Melkeindex 121.
Kjøttindex 129, vitalitet 111.
Anbefales ikke til bruk på kviger da
oksen forventes å gi kraftige avkom.

WEBURG, NR 73522.

Stormelker fra Tyskland! +1520 kg.
God på laktasjonskurve og utmelking.
Sama index 125. Melkeindex 133,
Kjøttindex 94, Vitalitet 93.
Sønn av Webal. F.F Weinox, M.F Boss.
Forventes å gi lette til normale kalvinger.

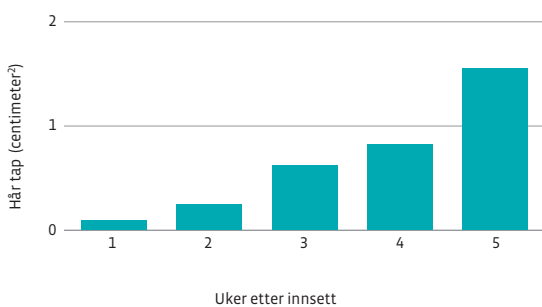
Reine og halte eller friske og møkkete

Rasmus Lang-Ree
rlr@geno.no
Tekst og foto

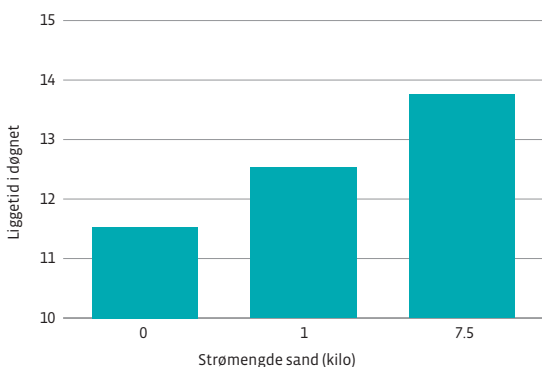

Professor Daniel M. Weary fra Canada ønsker mer dyrebaserte kriterier i lovgivningen. Heller enn centimetermål for liggebåsen kunne han tenke seg et krav om maksimal prosent halte kyr i besetningen.

Figur 1. Utvikling i hårtap de første ukene på fjøset etter beiteperioden

Figur 2: Strømengde og liggetid

Daniel M. Weary er professor ved universitetet i British Columbia i Canada og har forsket mye på halthetsproblematikk i løsdriftsfjøs. I et foredrag ved UMB i oktober pekte han på at det er enorme variasjoner i halthetsforekomsten fra fjøs til fjøs. I noen fjøs forekommer det nesten ikke halthet, mens i andre er det et stort problem. Halthet er heller ikke så enkelt å diagnostisere som en kanskje skulle tro. Forsøk har vist at mens utrente personer diagnostiserte bare 8 prosent som halte, kunne trentede personer påvise halthet på 24 prosent av de samme kyrne.

Locomotion score

Det å poengsette (score) kyrnes bevegelsesmønster på en skala fra 1 til 5 viser seg å være et nyttig verktøy i arbeidet med halthet (se Buskap 5 – 2010 side 54 – 55). Nettopp fordi forekomsten av halthet ofte blir undervurdert, er det behov for metoder som kan fastslå i hvilken grad det foreligger et besetningsproblem. Weary trakk fram undersøkelser som viser at med trening vil ulike personer bedømme halthet relativt likt. Dessuten er det et godt samsvar mellom halthetsvurderingen og forekomsten av klauvlidelser.

Komfort og reinhet

I følge Weary gjør våre ønsker om reine fjøs at vi drar inn en masse «hard-ware» på fjøset som i neste omgang kan gi sykdom. Hasesår er et eksempel på konsekvenser av uheldig nærmiljø for kua. Weary viste til undersøkelser som forteller at sand i liggebåsen er det som gir minst hasesår, sagflis er litt dårligere, mens madrasser kommer dårligst ut. Ser en på hårtap de første ukene etter at kua settes inn på fjøset etter beiteperioden (se figur 1), skjer det en gradvis forverring som symptom på at kua ikke tilbys like optimale forhold inne som ute.

La kua bestemme

Daniel M. Weary mente preferansetester var viktig for å finne fram til optimale løsninger. I en preferansetest gis kua et valg.

– Hvis kua for eksempel får velge mellom flere typer underlag foran førbrettet velger hun alltid det mjukeste, sa Weary.

Studier av hvordan kyrne bruker for eksempel liggebåsen er også en nyttig metode til å vurdere hvor vellykket utformingen har vært. Står kyrne lenge i liggebåsen før de legger seg eller de står med forbeina i båsen og

Kyr som står med bakbeina utenfor liggebåsen forteller at liggebåsen ikke er riktig utformet. For øvrig viste preferanseforsøkene til Lars Erik Ruud at kyrne foretrakk de diagonale, fleksible båsskillene. Den nedre frontbommen kan også kuttes ut.

Professor Daniel M. Weary fra Canada anbefaler mer strø og mindre «hard-ware» i løsdriiftsfjøsene, og mener det kan være en utfordring å kombinere hensynet til reine kyr med god kukomfort.

Hasesår er symptom på at kuas fysiske omgivelser ikke er optimale.

bakbeina ute i gangarealet er det tegn på at utformingen av liggebåsen ikke har tatt nok hensyn til kuas behov. For eksempel kan båsfronten være for lukket til at

ku får nødvendig bevegelsesfrihet med hodet i lengderetningen eller nakkebommen er montert for langt bak i liggebåsen.

Enorme variasjoner i liggetiden

Det er enorme variasjoner i liggetid i samme besetning. Weary viste til at selv i de beste besetningene kan liggetiden variere fra 4 til 16 timer. Han mente liggetiden var en funksjon av hvordan fjøset er utformet og managementet. Mer strø og tørt strø gir for eksempel lenger liggetid (figur 2). Når liggetida går ned øker tiden kua står, og da er det avgjørende hva slags underlag kua står på. Weary mente at vi har vært så opptatt av underlaget kua skal ligge på at underlaget i gangarealer og foran førbrett har kommet litt i bakleksa. Forresten går liggetida ned på beite, men det er fordi kua må bruke mer tid på å arbeide for føden.

Dilemmaer

For å oppnå rene kyr drar vi i følge Weary inn for mye «hard-ware» i fjøset. Ved å plassere nakkebommen lenger fram i båsen blir det enklere for kua å legge og reise seg, men det kan bli mer gjødsel i båsen. Ved å trekke nakkebommen bakover holder kyrne seg renere, men på bekostning av kukomforten. Undersøkelser har da også vist at nakkebommens plassering påvirker forekomsten av halthet. Derfor mener Weary at vi kan stå overfor et dilemma: Ønsker vi rene og halte kyr eller kyr som er friske, men møkkete? Uansett klarer vi aldri å komme utenom at fjøset må gås over et par ganger om dagen, for å skrape vekk møkk fra liggebåser og andre arealer der det har samlet seg.

KVALITET

Føringskasse med/uten fanghekk.

14 plasser: 2x3m, vekt 720 kg

12 plasser: 2x2m, vekt 545 kg

Vi leverer fanghekk i mange ulike lengder.

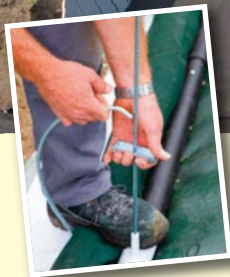
Føringskassene er forsterket med 2 stk 60x60 mm firkantrør under gulvet.

Flyttes enkelt med trepunktsløft eller med pallegaffel. Forsterket takkonstruksjon i lengderetningen på alle 2x3 m kasser.

Böck TraunsteinerSilo

Gir kvalitetsfôr Sikker innlegging

- Unngå frossent fôr
- Lite synlig i terrenget
- Gjennomkjøring ved innlegging
- Leveres med Silo-clip og plast

BB agro
Kunnskap og kvalitet
HUSDYRTEKNIKK

Telefon: 69 12 68 00
www.bbagro.no

Blåtunge

- en usikker situasjon

Nina Svendsby

Spesialveterinær Koorimp
nina.elisabeth.svendsby@
animalia.no

» De siste to sesongene har det ikke vært nye utbrudd av blåtunge i Nord-Europa. Men vi kan ikke være sikre på at sjukdommen ikke dukker opp igjen.

Koorimp er husdyrnæringens koordineringsenhet ved import av dyr og avlsmateriale. Blåtunge er fortsatt med blant tilleggskravene som Koorimp stiller, selv om det ikke er utbrudd av blåtunge i Nord-Europa nå. Årsaken er usikkerhet rundt risikoen for at sjukdommen kan spre seg igjen de neste sesongene. Sjukdommen er alvorlig, og har stor betydning for dyrevelferden og økonomien i landbruket. Den smitter ikke til mennesker.

Alvorlig sjukdom

I 2006 spredte blåtunge seg i de nord-europeiske landene. Utbruddet var en overraskelse. Blåtunge ble sett på som en eksotisk husdyrsjukdom, som var vanligere i varmere strøk. Norge ble også berørt. Smitten ble funnet i fire storfebesetninger i 2009 og det ble etablert en restriksjonsone som dekket mesteparten av den sørlige landsdelen.

A-sjukdom

Blåtunge er en svært alvorlig dyresjukdom, A-sjukdom, som rammer drøvtyggere, i første rekke sau og storfe. Den smitter ikke direkte mellom dyr, men spres fra dyr til dyr med sviknott, som er små, blodsugende insekter. Ved utbrudd får dyra feber og hevelser, blant annet i hodet. Tungen kan svulle opp og gi det karakteristiske symptomet som har gitt navn til sjukdommen. De mister matlysten, blir nedstemte og produksjonen faller. De kan bli halte på grunn av forfangenhet og betennelse i klauvranda.

Ikke vaksine i Norge

I Norge fant man sjukdommen i blodprøver, ved at dyra var positive for antistoffer. Det var ingen typiske kliniske symptomer i de positive besetningene. Smitten ble oppdaget i vinterhalvåret. Mens blåtunge ble bekjempet med hjelp av vaksiner i mange andre land, valgte Norge å isolere dyr og overvåke nøye framfor å vaksinere. Det var vellykket. Norge fikk tilbake fristatus for blåtunge i april i år. Det har flere av de andre landene

også, som Sverige og Danmark. Mange andre europeiske land har fortsatt restriksjonssoner på grunn av blåtunge.

Millioner spart

I Norge sparte vi mange millioner ved at vi ikke trengte å vaksinere dyr. Men blåtunga kostet mye også her. Tiltakene i restriksjonsonen innebar begrensninger på forflytning av dyr, noe som medførte ekstra kostnader for næringen. Det offentlige hadde store kostnader ved prøvetaking og analyse av prøver.

En ny sjukdom

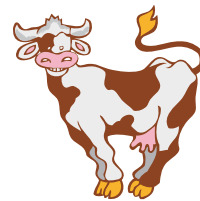
De siste to vektorsesongene har vi altså ikke hatt noen nye utbrudd av blåtunge. Men høsten 2011 har storfeprodusenter i

grenseområdet mellom Tyskland og Nederland opplevd at mange dyr har blitt sjuke, med symptomer som kunne minne om blåtunge. Grundig prøvetaking viste at det ikke var blåtungeviruset som var årsaken, men et lignende virus som også spres med sviknott. Det mest typiske symptomet var diaré.

En del av dyra som ble vaksinert under og etter utbruddet i Europa lever fortsatt, og har beskyttelse av vaksinen de har fått. Men mange unge dyr har ikke blitt vaksinert, og beskyttelsen av vaksinen avtar gradvis. Derfor hersker det nå usikkerhet rundt hva som skjer de neste vektorsesongene, om blåtungen dukker opp igjen. Det er mange faktorer som kan påvirke dette,

Sår og betennelser i munnslimhinnen kan være tegn på Blåtunge. Foto: Everet van Leeuwen

Liv Sølverød

Veterinær,
Tine SA Mastittlaboratoriet
i Molde
liv.solverod@tine.no

SMÅTT TIL NYTTE

AMS for ku-nerder

Den danske kvægbrugs- og byggningsrådgiver Robert Pedersen mener at de som satser på melkerobot må lære seg å se etter kyrne på en ny måte. Han mener AMS krever et enda bedre øye for kyrnes trivsel og velferd, og at det stilles større krav til røkteren enn med tradisjonelle melkesystemer.

Siden kyrne ikke samles sammen før melking er det nødvendig å gå ute blant kyrne for å oppdage kusignaler. Nedsatt etelyst, dårlige bein, kamp om rangorden og varierende førkvalitet er faktorer som påvirker kyrnes motivasjon til å oppsøke melkeroboten.

www.landbrugsavisen.dk

Melk får fart på hjernen

En studie ved University of South Australia og University of Maine i USA konkluderer med at jevnlig inntak av meieriprodukter øker den mentale prestasjonsevnen. Studien omfatter 972 personer og viser at inntak av produkter som melk, ost og yoghurt minst en gang om dagen var assosiert med økt mental prestasjonsevne som hukommelse, tankeorganisering og abstrakt tenkning sammenlignet med personene som hadde mindre frekvent inntak av meieriprodukter.

Mindre frekvent inntak av meieriprodukter var assosiert med signifikant mer depressive symptomer, økt forekomst av hjerte-/karsjukdommer og høyt blodtrykk.

Forskerne kjenner ikke mekanismen som ligger bak melks effekt på den mentale prestasjonsevnen men tror melkas unike ernæringsmessige sammensetning kan spille en rolle. Forskerne fant også åtte tidligere studier som har påvist samme effekt.

ADSA Dair-e-news

egenskaper ved viruset, ved vektorene, og immunforsvaret til dyra for å nevne noe. Inntil vi vet mer om dette, vil det være riktig å ta noen forholdsregler.

Kvalitetssikring

Norsk husdyrnæring stiller gjennom Koorimp tilleggskrav om dokumentasjon for dyrehelse ved import av levende dyr og avlsmateriale. Blåtunge er en av sykdommene som det stilles tilleggskrav til. Hvis noen ønsker å importere dyr eller sæd fra land eller områder som har restriksjoner på grunn av blåtunge, vil Mattilsynet stille krav om dokumentasjon på at dyra er fri for sykdommen i de offentlige sertifikatene.

Men også hvis det er aktuelt å ta inn dyr fra områder som nå har fristatus, mener vi det vil være riktig å stille krav om at dyra skal testes med negativt resultat. Årsaken er at situasjonen er uforutsigbar. Flytting av levende dyr mellom regioner og land er en viktig årsak til smittespredning hvis blåtunga gjør comeback i vår del av verden.

Føre-var

Norsk husdyrnæring ønsker en føre-var holdning til import, der nytteverdien ved å importere blir vurdert opp mot risikoen for å få inn sykdommer. Hvis man velger å importere er det viktig å skaffe utfyllende informasjon om dyrehelse i eksportlandet og besetningen dyra kommer fra. Koorimp bistår med risikovurdering og å vurdere dokumentasjonen. Mer informasjon om tilleggskrav for storfe finner du på www.animalia.no/koorimp.

Spenespisser i god form er best til å holde mastittbakterier på avstand

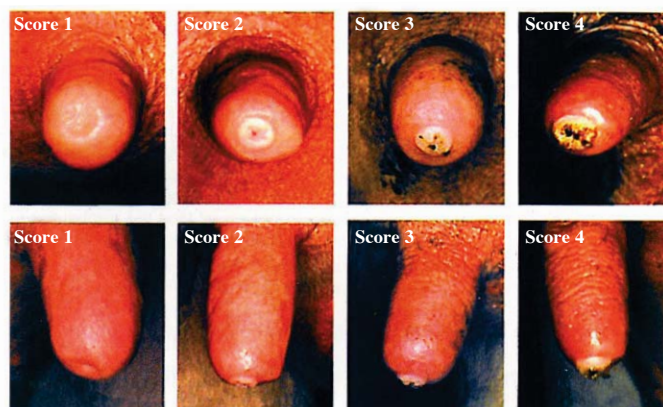
En normal spenespiss skal være glatt og myk uten antydning til uttrekt spenekanal.

Spenen kan fortelle noe om hvordan melkekanlegget fungerer. Spenevegg og spenespiss vil raskt reagere med hevelse, bloduttredelse, formforandring og hudfortykkelse dersom belastningen fra melkekanlegget blir for stor. Ofte vil bloduttredelser være tydeligere inni spenen enn utenpå spenehuden. Det vil si at de er usynlige. Uttrekte spenekanaler er et symptom på overbelastning.

Ofte observerte årsaker til overbelasta spenespisser er

- For høyt utmelkingsvakuum
- For lang påsittingstid
- Tomgangsmelking
- Feil ved pulsatorinnstilling
- Mangelfullt tilpasset spenegummi

Sjekk spenespissene når du melker. Når alt er i orden vil de fleste spenespisser ha score 1 eller 2.

Ingen ring. Svak til moderat ringdannelse. Moderat til kraftig ringdannelse. Noe uttrekt spenekanal. Veldig kraftig ringdannelse. Tydelig uttrekt spenekanal.

Bilde utlånt fra Wageningen Universitet

Se også artikkel på side 22.

Harald Volden

Fagsjef Tine Rådgiving
og professor ved UMB
harald.volden@tine.no

Rolf Øyvind Thune

Mjølkeprodusent
i Rakkestad

Åse M. Flittie Andersen

Fagspesialist
i Tine Rådgiving

Erik Brodshaug

Fagspesialist
i Tine Rådgiving

Helsæd

et spennende

Effektiv høsting av helsæd. Foto: Harald Volden

Grovfôrkostnaden i mjølkeproduksjonen er i stor grad bestemt av avlingsmengde og produksjonsutbytte. Både effektivitetskontrollen og driftsgranskningene har vist at grovfôrets kostnad har økt med om lag 30 prosent de siste fem årene, og det er også en klar indikasjon på at grovfôravlingene ikke øker. Samtidig viser vurderingene av de sist 30 års grovfôranalyser at grovfôrets energiverdi i denne perioden har vært omtrent uendret.

Øke føreffektiviteten

Et viktig alternativ for å øke differansen mellom mjølkeinntekter

og fôrkostnader er å øke føreffektiviteten, og her står utnyttelsen av grovfôret og optimale fôrrasjoner svært sentralt. Grassurfôr er det dominerende grovfôret i norsk mjølkeproduksjon (45 prosent av fôrrasjonen), og det vil det uten tvil også være i fremtiden. Man kan likevel stille spørsmålet om det finnes alternative grovfôrslag som kan utfylle grassurfôret slik at man oppnår en bedre fôrutnyttelse. Mange steder i verden er surfôr av mais i kombinasjon med gras og/eller belvekster det dominerende grovfôret. Noen få mjølkeprodusenter i Norge bruker maissurfôr, men på grunn av

klimatiske krav er dette avgrenset til noen få geografiske områder. Helsæd av bygg og hvete er grovfôr som kan være et alternativ til mais og som fôringsmessig vil være et godt supplement til grassurfôr. Hensikten med denne artikkelen er å sette fokus på helsæd av hvete som et alternativt grovfôr og vise erfaringer fra besetningen til R. Ø. Thune i Rakkestad i Østfold hvor dette er prøvd.

Krav til alternativt grovfôr

Flere krav må være oppfylt for at et grovfôr skal være et alternativ eller et supplement til grassurfôr. Det

➤ Helsæd er økonomisk interessant ikke minst i områder hvor korn ikke går helt fram til modning.

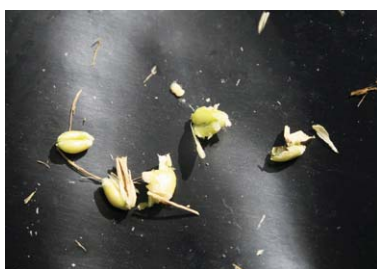
grovfôr

Hvete klar til høsting som helsæd. Foto: Harald Volden

Helsæden bør finsnittes for å sikre god ensilering og høy fôropptak. Foto: Harald Volden

Helsæde av hvete har korn med lite skall og høy fordøyelighet. Foto: Harald Volden

gjelder først og fremst: 1) høy avling, 2) ikke for komplisert plantekultur, 3) enkel å høste, 4) enkel å ensilere, 5) høyt fôropptakspotensial og 6) høy nytteverdi sammen med annet grovfôr. Helsæd vil oppfylle flere av disse kriteriene, og utenlandske forsøk har vist at hvete er å foretrekke framfor bygg. Det skyldes at hvete har en lavere skallfraksjon og krever derfor ikke så hard fysisk behandling for at kornet skal være tilgjengelig i vomma. Hvete er mer fleksibel enn bygg i forhold til høstetidspunkt. Dessuten gir hvete et høyere innhold av stivelse, som er det viktigste

kriteriet for at det er aktuelt som supplerende grovfôr til grassurfôr.

Sukker omdannes til mjølkesyre

Surfôr av gras og belgvekster har et høyt innhold av løselig protein som raskt brytes ned til ammoniakk i vomma. Vommikrobene bruker så denne nitrogenkilden til å bygge opp sitt eget kroppsprotein, som er den viktigste kilden for aminosyrer til kua for å produsere mjølk og mjølkeprotein. For å bygge protein trenger mikrobene både lettfordøyelige (sukker og stivelse) og tungtfordøyelige karbohydrater (NDF). Fersk gras har vanligvis et høyt innhold av sukker (10–25 prosent av tørrstoffet; ofte kalt vannløselige karbohydrater), men i forbindelse med ensilering blir en stor andel omdannet til mjølkesyre som vi er helt avhengig av for å få en lagringsstabil masse. Mjølkesyre har sammenlignet med sukker lavere energiverdi for vommikrobene, og det er derfor viktig å tilføre lettfordøyelige karbohydrater for å stimulere mikrobeaktiviteten i vomma.

Helsæd gir bedre proteinutnyttelse

I motsetning til grassurfôr inneholder helsæd stivelse som i liten grad blir brukt opp under ensileringen. Ensileringen og det sure miljøet under lagring vil imidlertid føre til en hydrolyse (spalting) av stivelsen som gjør at den blir raskt tilgjengelig for mikrobene og godt synkronisert med den raske nedbrytingen av proteinet i grassurfôr. Grassurfôr med over 16 prosent råprotein vil ofte gi fôrrasjoner

FAKTA

HELSEAD SOM GROVFÔR

- Helsæd av hvete er en interessant vekst da den godt utfyller surfôr av god kvalitet i en fôrrasjon
- Gir en bedre proteinutnyttelse
- Har et høyt avlingspotensial med én slått
- Er økonomisk interessant ikke minst i områder hvor korn ikke går helt fram til modning
- Fôringmessig er hvete å foretrekke framfor bygg. Hvete er mindre påvirket av riktig høstetidspunkt i forhold til fôrverdi.

med et overskudd av protein (PBV), og i en slik situasjon vil supplerings med helsæd av hvete gi en meget god proteinutnyttelse. Utfordringen med helsæd som fôr er å få til den riktige balansen mellom stivelse og NDF (korn/halm -forholdet). For tidlig høsting gir lite stivelse, mens for sen høsting gir et høyt innhold av NDF og dermed en lavere fordøyelighet. En stor utfordring er derfor å finne/treffe det riktige høstetidspunktet.

Mest interessant til tidlig høsta gras

Det generelle bildet fra en rekke forsøk er at helsæd gir et lavere grovfôr-opptak og mindre mjølk dersom man ikke oppnår samme fordøyeligheten som i graset, eller at næringsstoffer i helsæden ikke utfyller næringsstoffene i graset. Fôringmessig er derfor helsæd mest interessant sammen med tidlig høsta gras med lavt NDF-innhold og høyt proteininnhold (>16 prosent råprotein). Helsæd i blanding med en slik graskvalitet vil gi en fôrrasjonen

Tabell 1. Kjemisk innhold i helsæd av hvete

	2010	2011	Gjennomsnitt
Tørrstoff, g/kg	453	459	456
Aske, g/kg	35	53	44
Råprotein, g/kg TS	75	94	85
NDF, g/kg TS	414	545	480
Stivelse, g/kg TS	224	189	207

➤ Helsæd et spennende grovfôr?

Tabell 2. Eksempel på fôrplan med bruk av helsæd. Rasjonen dekker til 25 kg EKM.

	Komposisjon, prosent av tørrstoff
Grassurfôr	54
Helsæd hvete	23
Byggpellets	15
Formel Protein 45	6
Akofeed Gigant	0,6
Mineraler + vitaminer	1,4
Tørrstoffopptak, kg/dag	17,3
	Kjemisk sammensetting
Råprotein, g/kg TS	171
Stivelse, g/kg TS	147
NDF, g/kg TS	381
NEL, MJ/kg TS	6,69
AAT/NEL, g/MJ	16,0
PBV, g/kg TS	29
Vombelastning, g/g	0,3
Vomnedbrutt stivelse, g/kg TS	130
Rasjonskostnad, kr/kg TS	1,54

Effektiv jevning og pakking i plansilo sikrer god gjæringskvalitet. Foto: Harald Volden

med mer struktur (bedre vommiljø), høyere fôropptak og en bedre proteinutnyttelse. Forsøk med hvete-helsæd i blanding med grassurfôr har vist at når andelen helsæd utgjør om lag 40 prosent av grovfôret vil det totale grovfôr-opptaket øke med 1–1,5 kg TS/ku/dag.

Dyrkingsresultater

Dyrking og fôring med helsæd av hvete ble utprøvd i 2010 og 2011. I 2010 ble det sådd 1. mai og høstet 8. august. I 2011 ble det sådd 5. mai og høstet 12. august. Begge årene ble det høstet ved deigmodning. I 2010 ble det sådd som dekkvekst med en grasblanding av raigras og timotei, og det ble derfor høstet en grasavling 50 dager etter høstinga av helsæden.

Ved høsting av helsæd er det viktig med en god snitting (3–4 millimeter)

av hele plantematerialet for å sikre god ensileringskvalitet og høyt fôropptak. Det beste er derfor å bruke en finsnitter med skjærebord. For å hindre drysstap ble kornet slått med en skårlegger for deretter å bli høstet med en selvgående finsnitter. Som ensileringsmiddel ble det brukt Ensil Fullfôr. I begge årene ble ensileringskvaliteten god uten antydning til muggdannelse eller varmgang. I 2010 ble temperatursummen fra såing til høsting beregnet til 1040 døgngader, mens i 2011 ble den beregnet til 995 døgngader (Bioforsk; <http://www.vips-landbruk.no/weather>). Tabell 1 viser en oversikt over det kjemiske innholdet i helsæden de to høsteårene.

Resultatene viser at det er mulig å oppnå om lag 20 prosent stivelse. NDF-innholdet varierte noe mellom

de to årene, og det skyldes nok innblanding av gras i 2010. Det kjemiske innholdet vil også kunne påvirkes ved å velge ulik stubbehøyde. Det er spesielt interessant når helsæden brukes som dekkvekst, og stivelsesinnholdet kan da økes ved å stubbe høyere. Avlingsnivået var høyt begge årene og estimert avlingsmengde av helsæd var 900–950 kilo tørrstoff per dekar. I 2010, brukt som dekkvekst, ble det høstet en gjenvekst av gras på om lag 100 kilo tørrstoff per dekar. Denne grasavlingen besto av en høy andel halm som egnet seg godt som fôr til sinkyr og eldre kviger.

Fôrrasjoner med helsæd

For å få et godt utbytte av helsæd i fôringa bør andelen være 30–40 prosent av grovfôret, og det bør

blandes fysisk for å hindre sortering og ujevnt fôropptak. Tabell 2 viser eksempel på en generell PMR (Partial Mixed Ration) med helsæd. Grassurfôret er av god kvalitet (NEL20 = 6,57 megajoule/kilo TS; INDF=114 gram/kilo NDF) og helsæden brukt i eksemplet er gjennomsnittsverdiene i Tabell 1. PMR rasjonen er planlagt til å dekke til 25 kilo EKM.

I optimeringa er det forutsatt at helsæden utgjør 30 prosent av grovfôret, og siden grassurfôret er av en meget god kvalitet (høstet 06.06.11) blir det beregna grovfôropptaket meget høyt. Beregningene viser at for å få størst utbytte av helsæden må grassurfôret være av god kvalitet og derfor vil helsæd passe best i en driftssituasjon med intensiv grasdyrking.

Økonomien i helsæddyking

En forutsetning for å dyrke helsæd er at det skal være økonomisk interessant, både i forhold til fôrkostnader, alternativ bruk av areal (eksempel til korn til modning) og arbeidsbelastning. For å få en økonomisk vurdering er det gjennomført en Tine Produksjonsplan

ØRT med utgangspunkt i besetningen til R.Ø. Thune. Tabell 3 viser forutsetninger om areal, avlinger, dyringskostnader grovfôr og dekningsbidrag korn (hvete) for salg.

5 øre mer per liter mjølk

Mjølkekvoten på 400 000 liter pluss 2 prosent tillegg forutsettes fylt og at tørrstoffinnholdet i mjølka er uforandret (lik mjølkepris). Ut fra bondens erfaringer har vi regnet at opptaket av grovfôr er 1,2 kilo TS høyere per ku og dag når helsæd utgjør 30 prosent av grovfôret enn når det bare brukes grassurfôr. Dette høyere opptaket forklarer hvorfor det trengs 23 dekar mer areal til grovfôrproduksjon i alternativet med helsæd enn uten. Med disse forutsetningene beregner ØRT et høyere dekningsbidrag med helsæd som tilsvarer en gevinst på om lag 5 øre per liter mjølk. Sannsynligvis vil dyrking av helsæd være enda mer økonomisk interessant på gårder som har dårlige forutsetninger for å dyrke korn til modning, men som har bra med areal i forhold til dyretallet. Den alternative verdien av arealet (for eksempel grovfôrdyrking for salg) vil da sannsynligvis være lavere enn for korn til modning, og dermed blir det mer lønnsomt å kunne spare kraftfôr ved økt totalt grovfôr-opptak. I besetningen til Thune har ytelsen økt de to siste årene og andel kraftfôr per 100 kilo mjølk har gått ned. En annen positiv effekt av helsæd er vekstskifte og bruk som dekkvekst.

Tabell 3. Økonomi i helsæddyking. Fra produksjonsplan ØRT med utgangspunkt i besetningen til R.Ø. Thune.

	Grasdyrking		Helsæd hvete		Hvete til modning	
	Uten helsæd	Med helsæd	Uten helsæd	Med helsæd	Uten helsæd	Med helsæd
Dekar	365	328	0	60	500	477
Avling per dekar	770 FEm		770 FEm		540 kg (15 prosent vann)	
Kr per FEm	0,901		0,822		Dekningsbidrag 750 kr per dekar ekskl. tilskudd	

1 Variable kostn. 0,34 kr/FEm + våronn og høsting 0,66 kr/FEm. Fornyng hvert 4. år, 3 slåtter.

2 Tilsvarende beregning, våronn hvert år og 1 slått pr. år. Korrigert for husdyrgjødsel.

» Dårlig helse forstyrrer det optimale utraneringsmønsteret og fører til lavere avlsframgang i besetningen og en mindre effektiv produksjon.

Mye av helse

Olav Østerås
Fagsjef Helse,
Tine Rådgiving/HT storfe
olav.osteras@tine.no

» I denne artikkelen vil jeg ta for meg en kostnad ved helse som ofte er skjult og få regner med. Men det er sannsynligvis en av de største og viktigste helsekostnadene i besetningen. Det er økte rekrutteringskostnader som påløper fordi en må utrangere dyr på grunn av sjukdom, dårlig fruktbarhet eller høyt celtetall. Slike utrangeringer har også tendens til å komme på et tidspunkt som ikke er optimalt i forhold til produksjon. Det er svært vanskelig å beregne disse kostnadene eksakt. I tillegg vil ordninger som tilskudd, telledato og kvoteoppfylling forstyrre bildet. Det er imidlertid forsøkt å lage enkle simuleringsmodeller for å finne hvor mye en utrangering koster, avhengig av når i laktasjonen og i hvilken laktasjon det skjer.

Hva skjer ved utrangering?

Vi forutsetter at optimal livslengde for ei frisk ku er fem kalvinger. I figur 1 er dette illustrert ved ei ku som har et livsløp på fem laktasjoner (blå kurve). Figur 1 viser også hva som skjer når denne kua blir erstattet med en ny kvige (rød kurve) i andre laktasjon.

Dyre- og produksjonsflyt ved utrangering

Dette livsløpet starter med innsett av ei drektig kvige og uttak av et slakt. Vi forutsetter at besetningen skal ha konstant antall dyr og ei eldre ku gå ut da denne kviga kommer i produksjon. Om en følger livslinjen til ei ku med fem laktasjoner vil den produsere fem kalver (blå piler oppover/kalvefigurer). Den vil også ha fem laktasjonskurver illustrert med de fem blå kurvene (stiplet strek for laktasjon og hel strek for sintid). Til slutt vil den ende i et nytt slakt etter avsluttet femte laktasjon (blå pil ned til høyre).

Om denne kua i stedet for å produsere melk i fem laktasjoner blir utrangert i sjette laktasjonsmåneden i sin andre laktasjon så får vi i stedet et livsløp der det kommer inn en livkvige (rød pil) og det går ut et slakt (blå pil nedover) på dette tidspunktet. Resultatet er også at det kommer en ny kalv, og det kommer nye laktasjonskurver (røde kurver) som da er forskjøvet i forhold til de blå laktasjonskurvene.

Effekten av denne utrangeringen er at det blir født seks kalver til på

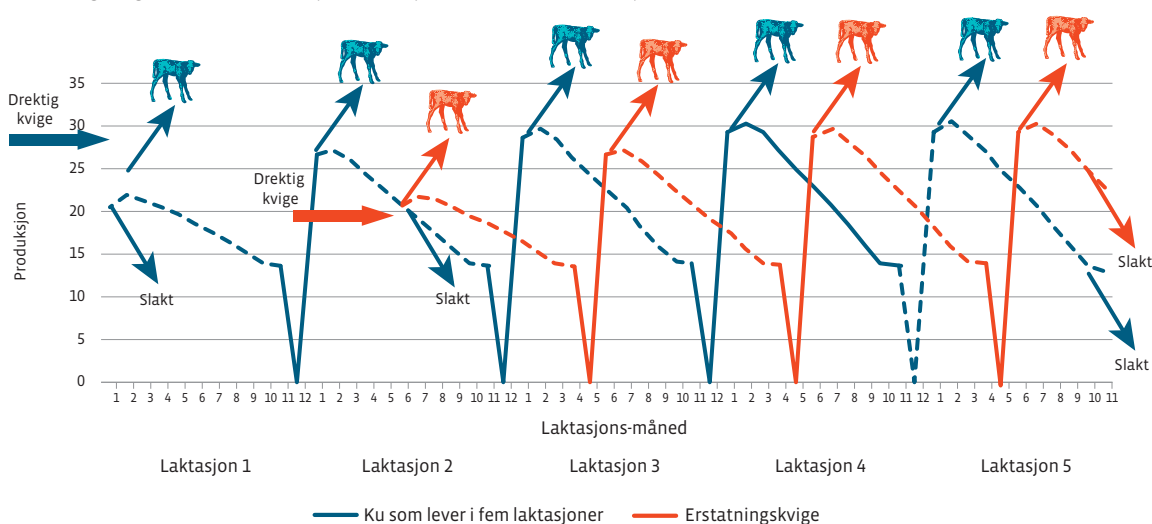
samme livslinje – først to fra den blå linja og så fire fra den røde linja. Vi ser også at melkemengden som blir produsert blir annerledes sammensatt med to førstelaktasjoner, en og en halv andrelaktasjon og så videre. I prinsippet kan denne produksjonsflyten lett beregnes økonomisk over en femårsperiode ved å sette en verdi på alt som blir produsert av melk og kjøtt, samt en verdi på det som går inn i produksjonskjeden.

Melkemengde i forskjellige laktasjoner

Melkemengden i ulike laktasjoner er forskjellig. I vårt enkle eksempel har vi sammenlignet en gjennomsnittlig norsk ku som erstattes med ei gjennomsnittlig norsk kvige. Tabell 1 viser melkemengde per laktasjon i Norge i 2010.

Resultatene når en sammenholder figur 1 og tabell 1 er at en utrangering vil medføre større kjøttproduksjon siden det gir flere kuslakt. På den andre siden er rekrutteringskostnaden for ei livkvige større enn verdien av et kuslakt. Alternativet kunne

Figur 1. Skisse over produksjonsflyt for ei ku som lever i fem laktasjoner (blå kurve), og ei erstatningskvige som kommer inn sjette laktasjonsmåneden i andre laktasjon (rød kurve).

kostnadene skyldes rekruttering

faktisk være å selge ei drektig kvige til liv hvis kua ikke ble slaktet.

Når det gjelder melkeproduksjonen er det litt vanskeligere å se effekten fordi en utrangering medfører færre tørrperioder, noe som gir mer melk per dag, men en får i stedet flere førstelaktasjoner som gir mindre melk.

Hva er optimalt utrangeringstidspunkt?

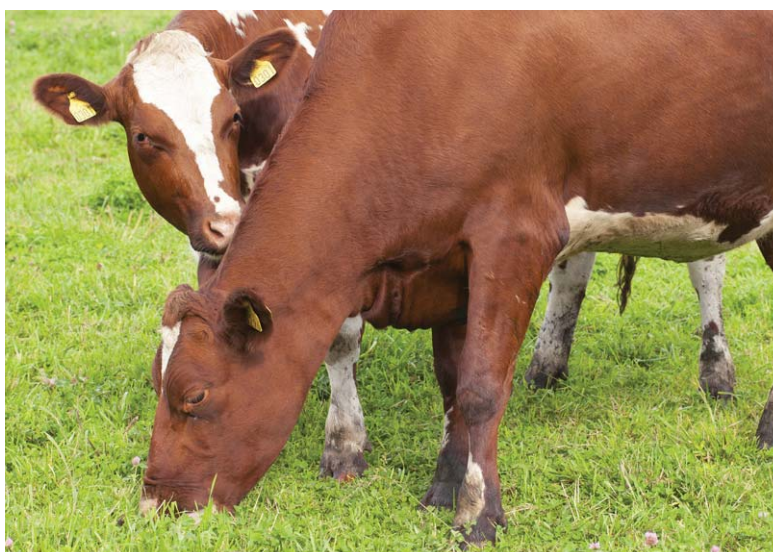
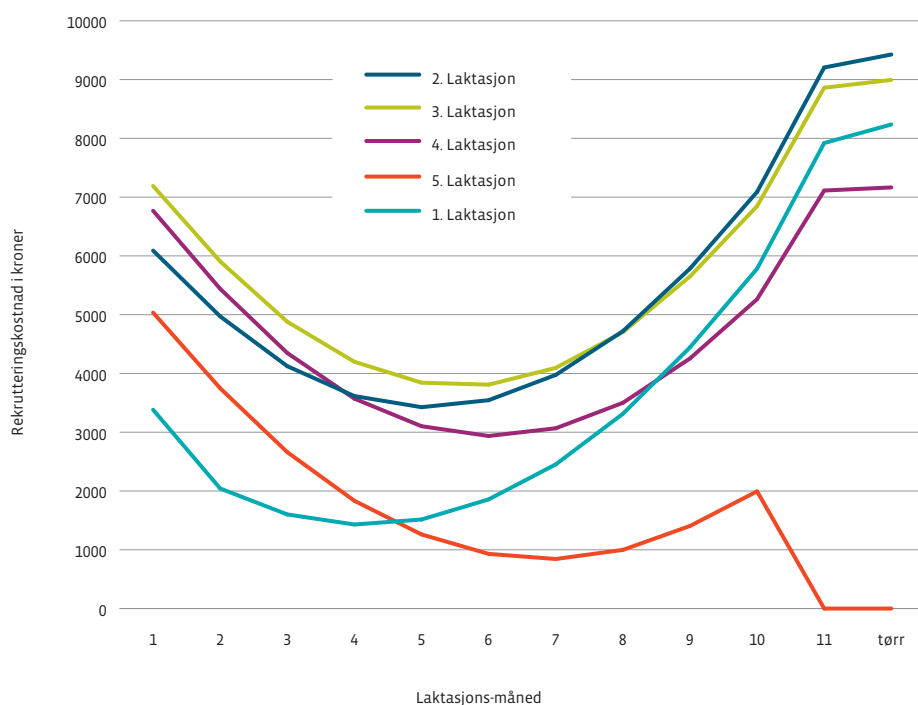
Ved å simulere de to alternativene å produsere på i Figur 1 og legge inn verdier for de enkelte deler, vil en finne en netto nåverdi (tar hensyn til rente i pengeflyten). Ved å sammenligne en gjennomsnitts ku som står på fjøset i femlaktasjoner, med å erstatte denne med ei ny gjennomsnittskvige fra sjettelaktasjonsmåned i andre laktasjon vil en få en differanse mellom de to alternativene. Denne differansen blir da kostnaden ved utrangering av denne spesielle gjennomsnittskua i sjettelaktasjonsmåned i andre laktasjon. Når dette er gjort er det bare å gjøre samme prosedyre ved å simulere en enkelt utrangering for hver enkelt laktasjonsmåned i hver enkelt laktasjon. For enkelhets skyld er det kun gjennomført for ei gjennomsnittsku og ei gjennomsnittskvige, og utrangeringen foregår bare en gang. De er da interessant å se resultatet som kom fram i Figur 2.

Resultatene i figur 2 viser at optimalt utrangeringstidspunkt i 1. laktasjon er rundt 4. laktasjonsmåned, for eldre laktasjoner rundt 5. eller 6. laktasjonsmåned. Vi ser også at utrangering

Tabell 1. Melkemengde per laktasjon i 2010.

Laktasjonsnummer	305 dager melkemengde
Første	6118 kg
Andre	7030 kg
Tredje	7450 kg
Fjerde	7444 kg
Femte	7540 kg
Sjette	7496 kg

Figur 2. Kostnad ved å erstatte en gjennomsnitts ku med en gjennomsnitts kvige på forskjellige stadier i laktasjon og i forskjellige laktasjoner.

Dårlig helse i besetningen gjør at en ikke kan selektere sterkt nok for produksjon i 1. laktasjon. Her ligger kanskje den største kostnaden ved for dårlig helse på kyrne. Foto: Rasmus Lang-Ree

» Mye av helsekostnadene skyldes rekruttering

av en ku tidlig i laktasjonen, rett etter kalving, koster 2 000 til 3 500 kroner ekstra i forhold til optimalt tidspunkt. Totalt 3 000 til 7 000 kroner. Det samme gjelder i enda større grad en utrangering seinere ut i laktasjonen.

Selektering av produksjonsdyr i 1. laktasjon

Disse kurvene viser at en sunn og frisk besetning uten helseproblemer vil kunne foreta seleksjonen av produksjonsdyr mest optimalt i 3.-5. laktasjonsmåned i 1. laktasjon. Dette er det rimeligste utrangeringstidspunkt. Om disse dyra synes å produsere mindre enn gjennomsnittskua

vil kurven i figur 2 komme under 0 – det vil si det er mer lønnsomt å slakte enn å beholde kua. Har en først bestemt seg for å ha kua i produksjon vil det være lønnsomt å beholde henne ut i fem laktasjoner.

Hva skjer ved sjuke dyr?

Sjuke dyr vil ofte produsere mindre, og kurvene i figur 2 vil da nærme seg 0. Det samme skjer om en ikke får kalv i kua. På et eller annet tidspunkt vil det da være mer lønnsomt å utrangere enn å beholde kua. En kan også si det slik at om en hadde drevet godt forebyggende helsearbeid og ikke hatt sjuke dyr ville en ha spart disse kostnadene

– eller drevet en mer effektiv produksjon. Dette vil sjelden være synlige kostnader. Sannsynligvis er dette noe av det som er de største kostnadene ved dårlig helse på kyrne. Det fører rett og slett til at utrangeringsmønsteret blir forstyrret, en kan ikke sortere sterkt nok gode produksjonsdyr i første laktasjon, fordi en vet at en trenger de i påkommende tilfeller når kyr blir sjuke og må utrangeres seinere i laktasjoner. Denne effekten gjør at en får mindre effektiv avl på buskapsnivå, og en mindre effektiv produksjon. I store besetninger vil dette være viktigere enn i mindre besetninger. Store besetninger gir også større grad av fleksibilitet.

buskap

2-2012 kommer ut 27. februar

Bestillingsfrist for annonser 7. februar,
adapt@online.no

FRIHET FOR KYR

Sortiment og priser
www.kikutagri.no
Ta kontakt for en
hyggelig handel!

- Edmonton liggebås med stålrør
- Latex madrasser med toppduk av gummi eller polypropylen
- Gummi til gangarealer, også til spalteplank!
- Ventilasjon og brannvarsling

Tlf 4000 6483, www.kikutagri.no

Jurbetennelse eller smaksfeil i melka?

Spør etter

provital®EVITA 25

- Forebygger smaksfeil
- Styrker immunforsvaret

Kontakt oss eller din
fôrleverandør for mer
informasjon.

NORMIN

Hensmoveien 30, 3516 Hønefoss
Tlf. 32 14 01 00 • www.normin.no

SMÅTT TIL NYTTE

Sjukdoms- behandlinger

Årsrapporten fra Helsetjenesten for storfe viser at siden 1992 er antall behandlinger per melkeku per år mer enn halvert. I 1992 ble det registrert 1,4 sjukdomsbehandlinger per mjølkeku i året, mens det i 2010 er under 0.6. Den kraftigste reduksjonen skjedde fra 1995 til 2002. Etter det har kurven flatet ut, men med en liten reduksjon i 2010 sammenlignet med 2009.

Kjøttets tilstand 2011

AM-gjødselsystem

Effektiv og miljøvennlig
gjødselhåndtering

AM-Stripespredere

- Unik og patentert rustfritt fordelerhus med mengdemåler
- Jevn spredning og høy nitrogen utnyttelse = større avling

AM-Våtsåing

- Fornyng av eng samtidig med spredning av husdyrgjødsel
- Metoden er miljøvennlig
- Større avling

AM-kummer

- Unik konstruksjon med duk over kant
- Godkjent for tilskudd
- Kan flyttes
- Plater av høy stålqualität

Kan
leases

AM-pumper

- Røring og overpumping
- Lessing i vogn
- Slangespredning

Vi har Cobra-pumper

Lagring og spredning av husdyrgjødsel er vårt fagområdet
Mer informasjon finner du på www.agromiljo.no eller ta kontakt

AM AGROMILJØ
Tlf: 51 71 20 20 post@agromiljo.no

Størst i Europa på økologisk mjølk

Erling Mysen

Frilansjournalist
er-mys@online.no

Tekst og foto

Vadsbo Mjølke er bygd på en tomt i skogkanten, men er sentralt plassert i forhold til beiter, jord og veier.

Vi er ved Mariestad øst for innsjøen Vänern i Sverige. Her har det i flere år vært hektisk byggevirksomhet. Det som var skog for fire år siden har blitt forvandlet til Europas største økologiske mjølkegård. Sentralt på tomten er en mjølkekarusell med plass til 60 kyr. Der mjølkes 200 kyr i timen. Mjølkingen starter klokka fem hver morgen og fire om ettermiddagen.

2 x kaldfjøs på 155 meter

Kyrne går i ni grupper i to store kaldfjøs på 155 x 36 meter. Det vil si en avdeling er i samme bygg som mjølkestallen. Kyrne er delt inn etter avdrått i sju grupper. I tillegg er det ei gruppe sinkyr og ei for de som snart skal mjølke. Dessuten er det egen sykeavdeling. I fjøsene er det seks meter bredt fôrbrett. De to store fjøsene er delt inn i fire avdelinger der inntil 160

kyr går i samme gruppe. Og hver gruppe kan få noe ulik fôrblending. Fullfôr legges ut en gang per dag med selvgående fullfôrvogn. Fire ganger daglig dyttes resterende fôr inn til fôrhekken.

Gården har også eget kalvefjøs, redskapshus, plansiloer, gjødselkum og gjødsellaguner.

– I sum ville investeringskostnadene til en helt ny gård med bygninger og inventar blitt i underkant av 50 millioner NOK, forteller driftsleder og direktør Lars Svensson. Per kuplass beløper investeringen seg til cirka 40 000 NOK, eller det halve av et svensk normalfjøs. Da har de brukt tid til å finne rimelige og effektive byggeløsninger.

– Kaldfjøs fungerer bra ned til minus 15 grader. Det er sjelden det er kaldere her, men de siste vintrene har vi hatt et par kalde uker der vi har fått noen utfordringer og ekstraarbeid, opplyser Svensson.

4 kroner per liter

Økologisk mjølk i Sverige er i øyeblikket betalt med cirka 85 øre mer enn konvensjonell mjølk. Men

FAKTA

VADSBO MJØLK AB

Et aksjeselskap som eies med 90 prosent av 9 bønder gjennom selskapet Vadsbo Växtodling. De resterende 10 prosent er det det Lantmännen og Scan (tilsvarer Felleskjøpet og Nortura) som eier. Vadsbo Växtodling har 23 000 dekar og dyrker omtrent alt fôret til mjølkeproduksjon. Området har vært brukt til kornproduksjon, men her er hovedsakelig meget stiv leirjord som egner seg bedre til fôrvekster enn korn. Den nye gården er sentralt plassert i forhold til dyrka areal på en opprinnelig skogtomt og med 2 250 dekar beiter rundt. Første spadetak ble satt i 2008, første ku kom i 2009 og ferdig utbygd vil gården være neste år. Men allerede nå er det meste på plass og 1 100 kyr i fjøset. I Vadsbo Växtodling er flere av eierne involvert, men i Vadsbo Mjølke er det kun ansatte som jobber. En av eierne er mjølkeprodusent fra før, men heller ikke han er med i drifta på Vadsbo Mjølke. I stedet fortsetter han videre med 50 kyr på egen gård.

» Ved Mariestad i Sverige er snart Europas største økologiske mjølkegård i full drift. Her er det 1 250 kyr og en produksjon på cirka 11 000 tonn økomjolk.

Lars Svensson er tidligere rådgiver med mjølk som spesialitet. Nå er han ansatt som sjef med direktørtittel for Vadsbo Mjolk. Alle som jobber i Vadsbo er ansatt. Eierne er kun med på siloslåtter og fôrdrking.

Kufjøset måler 155 x 36 meter. Det har seks meter bredt kjørbart fôrbrett og fire avdelinger med plass til inntil 160 kyr i hver.

prisdifferansen har inntil nylig vært nesten 1,20 NOK. I år vil Vadsbo få cirka 4,60 SEK (4,00 NOK) for melka i snitt. Med den prisen vil selskapet omsette mjølk for nær 45 millioner NOK når produksjonen kommer på topp. I sum vil altså gården få omtrent samme omsetning som byggekostnadene. I dag er avdråten 8 400 kilo pr ku, men målet er å øke dette til 9 000 kilo, selv om det er økologisk produksjon.

Til å klare denne produksjonen har selskapet 18 ansatte. Halvparten av de ansatte inngår da i skiftordning på mjølking. Her er tre stykker som er med på mjølking både morgen og kveld. Resten av de ansatte står for fôring, kalveoppdrett og vedlikehold, pluss papirarbeid som Svensson (54) selv tar seg av. Han har tidligere jobbet 22 år i det svenske bondelaget med rådgivning for mjølkeprodusenter. Nå prøver han å følge rådene i praksis.

– Økonomisk ser dette ut til å bli en lønnsom investering, sier Svensson. Da har eierne lagt inn en forrentning på ti prosent av kapitalen. Men Svensson understreker at det er veldig viktig at

en har en beliggenhet som gir effektiv logistikk med fôr- og gjødseltransport.

Kvigeoppdrett i Värmland

Kalvene har eget fjøs på Vadsbo. De første dagene står de i et isolert rom, før de flyttes til et uisolert kalvefjøs på størrelse med et normalt kufjøs. Oksekalvene selges når de er tre-fire uker gamle, men kvigealver føres fram til de er cirka fire måneder. Da kjøres de til to kvigeoppdrettere i Värmland/ Dalsland ikke langt fra norgesgrensen.

– Vi har avtale med disse to oppdretterne. Det vil si vi selger kvigealvene med en gjenkjøpsavtale, sier Svensson. I Värmland er det lavere jordpriser, men gode beiter. Det er lønnsomt å føre opp kvigene der og bruke hele arealet på Vadsbo til mjølk.

20 000 kubikkmeter silo

Økologisk mjølkeproduksjon betyr at kyrne går på beite minst fem måneder i året i denne delen av Sverige. På Vadsbo skjer dette fra de siste dagene i april til de første

i oktober. Rundt den nye gården er det delt inn 30 beiteområder på til sammen 2 250 dekar. Sinkyr beiter på egne areal tre kilometer fra gården.

Resten av året er det fullfôr produsert av eierne i regi av Vadsbo Væxtodling som gjelder. Basis er silo fra gras med mye kløver og silo fra helsæd av høsthvete og fra havre pluss erter. Dette legges i seks store plansiloer på 43 x 10 x 6 meter. Neste år skal det bygges to slike siloer til.

Når silohøyden blir fire meter, stenges forsiden og de starter fylling fra andre siden der en kan kjøre inn fra denne høyden. Siloene er for øvrig bygd i spesialbetong med merolit som bindemiddel. Merolit tåler syre godt.

I tillegg til silo og helsæd får kyrne krossa hvete, malt havre og hvete pluss åkerbønner og raps (delvis en pressrest) i fôret. De kjøper bare inn mineraler og litt økologisk soya.

Biogass i eget selskap

Gjødsel fra kyrne går til en gjødselkum. Herfra kjøres noe ut på jordene, men det meste transporteres til

» Størst i Europa på økologisk mjølk

Vadsbo har eget kalvefjøs og smokkbøtter for å gi melk til kalvene.

Plansiloene er seks meter høye og fylles fra begge ender.

tre gjødsellaguner. Disse ligger strategisk plassert i forhold til arealet det dyrkes fôr på. Gjødsellaguner koster bare en tredjedel å bygge sammenlignet med en gjødselkum.

Siste trinn i byggeaktiviteten på Vadsbo er et biogassanlegg. Det vil si rettigheter og investeringer her ligger hos et eget selskap som driver med vindkraft og annen bioenergi. De har fått rettighetene mot å hjelpe til noe med gjødseltransporten. Vadsbo får på kjøpet en miljøprofil samt gratis bioest eller en enklere og bedre type gjødsel.

I sum skal biogassanlegget produsere 15 GWt hvorav en tredjedel av energien kommer fra Vadsbo. I tillegg kommer gjødsel fra en stor svinegård i nærheten pluss matavfall. Gjødsel blir luktfri, det blir mindre nitrogen og mer næring i gjødsel (bioest), mens det produseres biogass. Gassen skal for øvrig oppgraderes til biobrensel for busser og biler. Fra før bruker Vadsbo vann fra kjøling av melka til å varme opp melkestall og lokaler på gården. Energiselskapet har nylig fått innvilget seks millioner SEK i tilskudd til biogassanlegget.

SMÅTT TIL NYTTE

Halte kyr ligger lenger

Hvor lenge kua ligger i liggebåsen om gangen kan avsløre om kua er halt. Siden det generelt er slik at melkebonden kun oppdager 25 – 35 prosent av kyrne som er halte, er det stor interesse for å finne hjelpemidler til å avsløre flere av kyrne som har problemer og kanskje bør behandles.

Sammenheng mellom halthetsscore og gjennomsnittlig varighet av den enkelte liggeperiode.

Halthetsscore	Gjennomsnittlig varighet av den enkelte liggeperiode (minutter)
1	59,9
2	59,1
3	70,8
4	77,2
5	99,1

Ny Kvægforskning 5 – 2011

Kufaktorar for best resultat med kjønnseparert sæd

På konferansen AI Vets i Praha blei det presentert eit innlegg frå CRV (liknande selskap som Geno) i Nederland om korleis ein kunne auke drektigheitsprosenten hjå kyr inseminert med kjønnseparert sæd. Dersom ein ser bort i frå faktorar ved oksen som til dømes at sædkvaliteten kan variere med uttak og produksjonsrutinar på laboratoriet, så står ein att med «kufaktorar» som kan påvirke resultatet.

I studien kom dei fram til at kjønnseparert sæd bør nyttast på følgjande dyr for å få best resultat:

Dyr som har god tonus i børen (altså riktig stadium i brunsten) ved inseminering.

Betre resultat på kviger framfor kyr. Dersom ein likevel vil inseminere ku: Betre resultat ved inseminasjon 80 dagar etter kalving samanlikna med 60 dagar etter kalving.

Feite dyr gir dårlegare resultat.

Kjønnseparert sæd bør brukast på første inseminasjon.

Kyr med høg avlsverdi kjem best ut, antaglegvis fordi desse også har høg indeks for fertilitet.

Randi Garmo, veterinær i BioKapital

Ola Stene

Fagsjef drøv,
Felleskjøpet Agri
ola.stene@felleskjopet.no
Tekst og foto

Kubørste

øker produksjonen

» Mange erfarer at kubørste i lausdriftsfjøs gir økt trivsel og renere kyr. Men kubørsten har også vist å gi et bedre resultat i fjøset i form av høyere ytelse.

I et lausdriftsfjøs uten kubørste vil kyrne bruke innredningen til å klø seg på. De klør seg der de kommer til, hovedsakelig er det området rundt hodet, nakken og bakparten. Dette sees gjerne igjen på innredningen. Der de klør hodet og nakken ser en gjerne blankt metall på innredningen, se bilde 1. Dette er ofte i overgangen mellom båsrekker eller konstruksjoner rundt drikkekar eller mjølkegrav/robot. Disse områdene er ofte flaskehals for kutrafikken, da det nesten alltid vil være kyr her som sperrer for fri passasje.

Innredning blir møkkete

Der kyrne klør seg rundt halerota og låra blir det ofte mye møkk. Bilde 2 viser et fjøs der etefronten blir brukt til dette formålet. Det medfører også at etefronten blir møkkete og at fjøret blir tilgriset. Dette gir selvsagt nedsatt fôropptak og merarbeid for å holde fjøret rent. En kubørste vil i denne situasjonen bidra til høyere fôropptak, som

igjen kan gi flere fordeler som høyere ytelse, bedre fruktbarhet eller redusert kraftfôrforbruk.

Renere kyr og renere innredning er også med å redusere smittepresset i besetningen. Sammen med økt fôropptak er nok dette forklaringen på at enkelte forsøk viser mindre risiko for klinisk mastitt i fjøs der kubørste er installert.

Plassering av kubørste

Kubørsten bør i utgangspunktet plasseres i et rolig område av fjøset, der den ikke kommer i konflikt med drikkekar, robot eller kraftfôrautomat. Unngå for eksempel plassere kubørsten på motsatt side av drikkekar i overganger. Da kan det lett bli slik at kyrne står og klør seg, og samtidig skiter i drikkekarret. Da er det bedre å plassere børsten på siden eller i gangareal mellom båsrekkene. Gjerne i motsatt ende av fjøset i forhold til robot/mjølkegrav. Da vil ikke børsten være i veien for kutrafikken, og de lågtrangerte kyrne får en mulighet til å bruke den når de høytrangerte er inne til mjølking.

Bilde 1. Blank innredning der kyrne har klødd seg i hodet, nakken og bakparten.

Bilde 2. Kyrne har brukt etefronten til å klø seg rundt halerota og på låra.

SMÅTT TIL NYTTE**Livdyreksport**

Kvigeeksporten fra Nederland har økt med 35 prosent på ett år til 53 582 (september 2010 til september 2011 sammenlignet med året før). Viktigste eksportland er Russland, Romania, Spania, Storbritannia, Egypt og Marokko.

Veepra dairy management november 2011

SMÅTT TIL NYTTE**Mer nullbeite i Nederland**

Hver fjerde ku i Nederland kommer aldri ut på beite. På fire år har andelen kyr som er innomhus hele året økt med seks prosent. Det er en diskusjon i Nederland om det bør innføres et obligatorisk beitekrav. FrieslandCampina som tar imot tre fjerdedeler av den nederlandske melka har intensjoner om å premiere bønder som har kyrne på beite med en bonus på 0,5 eurocent per kilo melk (cirka NOK 0,04). For at bonusen skal utbetales må kyrne være ute minst 120 dager i året og minimum seks timer om dagen.

Veepra dairy management november 2011

**SEMINARBEID MED FOKUS
PÅ RISIKOFAKTORER DEL 3**

Per Nordland

Pensjonert konsulent
i Geno, Selbu
per.nordland@geno.no

Magnar Rønning

Pensjonert semintekniker,
Stjørdal

Hans Bakken

Pensjonert semintekniker,
Balsfjord, illustratør

» I del 3 om risikofaktorer i inseminasjonsarbeidet, er temaet selve insemineringen. Artikkelforfatterne bruker i serien resultater fra to undersøkelser som Geno har gjennomført om temaet.

Arbeids

» Inseminøren har kommet inn i fjøset og er klar for oppgaven: Rett kalv i kua til rett tid. Et velegnet sted for kofferten er nå selvfølgelig på plass. Vi deler opp temaet litt og ser på hva vi med glede møter når dyra står på bås og nevner noen utfordringer som vi helst ikke vil møte.

Oppbundne dyr enklest

Båsfjøs og oppbundne dyr er vanligvis det enkleste, og vi skal løse oppgaven enten med eller uten en hjelper

Inseminøren har ofte tid til en sosial prat (det er jo det som er krydderet i hverdagen), og hjelperen skal få tid til å skrape bås og rist eller skantil så begge skal slippe å trække i møkk. Skraping av alle båser og strøring i hele fjøset kan vel like gjerne gjøres etter at inseminøren er ferdig med sitt. Som vi husker så er det viktig for resultatet at tiden fra klargjøring av inseminator til den er inne i kua er kortest mulig. Temperaturfall i sæddosen kan ufarliggjøre mange spermier.

Halen til motsatt side

Inseminøren bruker enten venstre eller høyre hånd til rektalisering. Det gir bedre arbeidsrom når halen holdes til motsatt side. Hjelperen har erfaringsmessig best styring på kua når han står på motsatt side av der halen skal være. Den enkle regelen er altså å stå på den samme siden av kua som inseminøren bruker som rektaliseringshånd og ta halen til motsatt side.

Opptre rolig

Rolig opptreden av begge parter er viktig, slik at dyret føler seg trygt. Hjelperen kan gjerne legge litt tykk på kuas rygg. Nesegrep eller sparkevern bør unngås. Litt stryking og gode klapps stimulerer de «gode hormonene». Det er viktig at kua «forstår» at det er tid for sædtransport, hvis den er mer eller mindre vettskremt under akten så greier nok fluktrefleksene å ta rotta på transportrefleksene.

bare utenpå. Enkelte av disse elskelige kjempene synes at fremmedfolk alene i fjøset er noe herk, og gjør hva de kan for å gi inseminøren en dårlig dag, andre kan være snille og greie og bidra til at vi arbeider raskt og effektivt.

Følge med i svingene

Det blir stadig flere kvinner i dette yrket og de gjør en glitrende jobb, men de har gjerne litt mindre motvekt når kua vil bruke hele halvsirkelen til sine unna-bevegelser. Du må være både sprek og sterk som inseminør for å følge med i svingene. Det kan resultere i et fluktskudd som ikke behøver å treffe blinken, eller om dere forstår det bedre slik; inseminering på løpende ku er vanskelig!

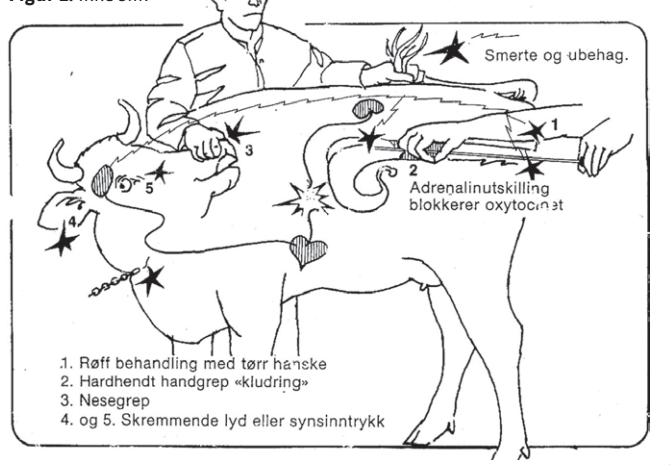
Vi nevner også, samtidig som vi avler for stadig større dyr og setter inn en del Holstein i tillegg så glemmer vi at vi i en del fjøs med dype skantiller eller høytliggende liggebåser i praksis er i ferd med å definere et avlsmål på inseminører som sier at de bør være minst 195 centimeter lange og veie fra 120 kilo og oppover.

Vi prøver å illustrere ovenstående med tegninger, men vi understreker at Nils Arne sin

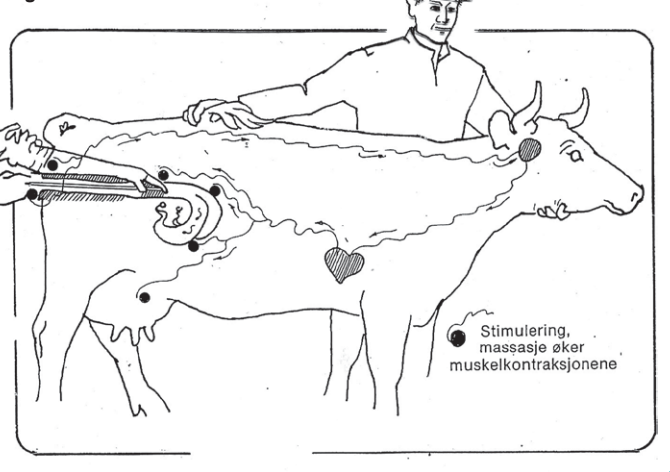
Inseminere alene

Når inseminøren er alene i fjøset så er utfordringene tydeligere. Spørsmålene om hvem hva og hvor tar vi senere, nå går vi bare bort til den kua som skal insemineres. Der møter vi dyr med varierende psyke og båsforhold. Det kan være to båsskiller og fanghekk og det kan være uten fanghekk og bare noen gjenfylte hull i gulvet til minne om de båsskillene som engang var der. Litt kraftfôr og et ekstra tau kan hjelpe av og til, men det er viktig at bønder og inseminører ser litt på saken i fellesskap og finner ut hvordan ting må være for å få en trygg arbeidssituasjon. «Alle kyr er like», men det er

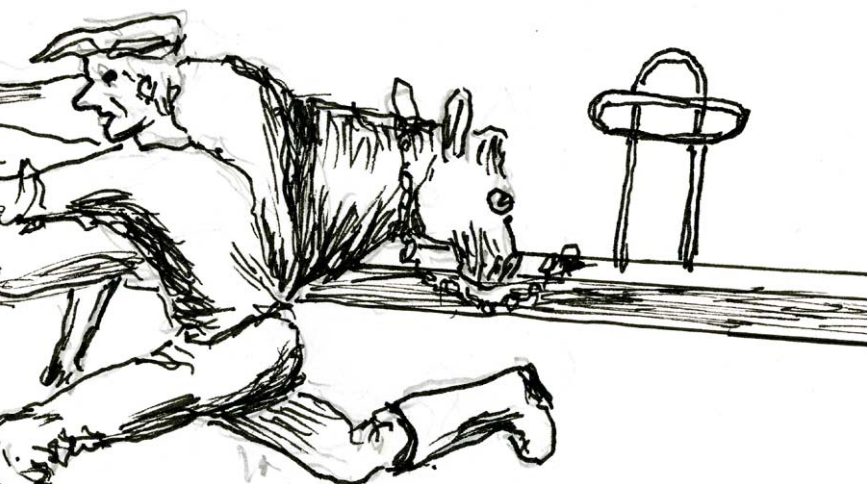
Figur 1. Ikke slik

Figur 2. Men slik

plassen

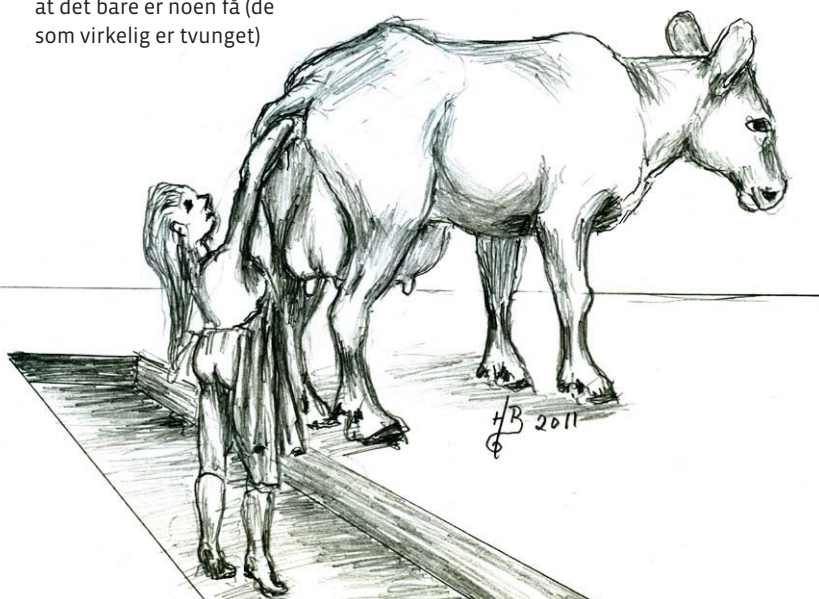
HB 2011

«Godfotteori», som sier at vi skal samarbeide slik at vi blir bedre til det vi allerede er flinke til, kan være en nyttig veileder når bonden vil forbedre inseminøren og vise versa.

Fra intervjuundersøkelser så vet vi at inseminørene ofte har vonde skuldre. Rektaliseringshanda er spesielt utsatt. Det er dessverre slik at det bare er noen få (de som virkelig er tvunget)

som greier å lære seg arbeidet med å rektalisere med den andre handa.

Om årsakene til skulderskadene vet vi mindre, men det å forsøke å styre eller å kløre seg fast i ei ku som slenger deg rundt i lokalet er nok negativt. Det er også negativt både for skuldre og for jobben når kua er så høy at arbeidsstillingen blir umulig. Da kan det jo være fristende å sette frem en krakk eller en stol og håpe at kua ikke bruker slagkraften sin til å sende stolen rett i veggen – så igjen en oppfordring til bønder og inseminører snakk sammen og organiser en tjeneste som virker!

SMÅTT TIL NYTTE

Melk reduserer diabetesrisiko

En gruppe amerikanske forskere har konkludert med at melk i skolealderen reduserer risikoen for at kvinner skal utvikle diabetes type 2 i voksen alder. Undersøkelsen som konklusjonen bygger på omfatter 117 000 amerikanske sjukepleiere. Da undersøkelsen startet i 1989 var de mellom 24 og 42 år og har underveis svart på en rekke spørsmål om matvaner, livsstil og sykdommer. De som hadde konsumert mest meieriprodukter i alderen 13 til 17 år utviklet i mindre grad diabetes type 2, og forskerne tror at det er melkeproduktene helseeffekter på kroppsvekt, blodtrykk og omsetningen av blodsukker som forklarer redusert risiko for diabetes type 2.

www.svenskmjolk.se

Belastende rasenavn

Belgisk Blåhvidt Kvæg i Danmark har skiftet navn til Dansk Blåkvæg. Årsaken er at danskene ikke aksepterer – og heller ikke vil assosieres – med den belgiske praksisen med forebyggende keisersnitt på denne kjøttferasen. Det blir også kritisert at belgierne ikke registrerer kalvingsforløpet, slik at det blir umulig å ta hensyn til denne egenskapen i valget av avlsokser.

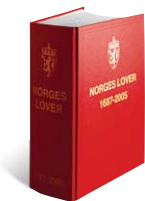
www.maskinbladet.dk

Investeringsvilje i svensk melkeproduksjon

Svensk Mjölks mjölkföretagarpanel som ble gjennomført blant 450 svenske melkebønder sommeren 2011 viser at 88 prosent i løpet av de nærmeste fem årene kommer til å utvikle virksomheten sin. 53 prosent vil øke kutallet, 58 prosent vil investere i fôrproduksjonen og 68 prosent vil investere uten å øke kutallet.

83 prosent tror på bedre lønnsomhet i svensk melkeproduksjon i løpet av fem år.

www.svenskmjolk.se

» Johannes Ulsund har etter en forsikrings sak en sterk følelse av at takstmann og forsikringsselskap har spilt på lag for å minimalisere utbetalingen mest mulig.

Jo Gjestvang
Advokat
jo@advit.no

Erfaringer etter

» Utpå kvelden fredag 21. januar i 2011 satt Johannes Ulsund og hans barn og så på gullrekka på fjernsynet. Johannes Ulsund driver Tuv samdrift DA like nord for Steinkjer sammen med Torfinn Ås. Det snødde og vinden blåste med kraftige kast. Midt under fredagskosen fornemmes et brak ute. Johannes kikket ut. Det så ut som crawfordporten i maskinhuset hadde falt ned. Han får ikke fred og må gå ut for å se. Han blir da brått klar over at taket på maskinhuset hadde rast sammen. Det så ut som noe av redskapen var skadet.

Heldige, tross alt

I løpet av få timer ble Johannes Ulsund bevisst hvor heldig han og barna likevel hadde vært. Veden ble lagret i dette huset. Taket kunne like gjerne ha rast sammen når han eller en av barna var der for å hente ved. Hvis noen av dem hadde vært i maskinhuset da dette skjedde, hadde vedkommende høyst sannsynlig blitt klemt i hjel.

Gleden over at ingen ble skadet eller drept da takstolene ga etter preger fortsatt Johannes Ulsund.

Forsikringsselskapet engasjerer takstmann

Ulsund ringte allerede samme kveld til forsikringsselskapet, men ble bedt om å ringe igjen den påfølgende mandag. Han ringte igjen på mandag og rapporterte skaden. Takstmannen som ble engasjert av forsikringsselskapet kom først etter ti dager. Grunnen til at det tok så lang tid var saksbehandlingsfeil hos selskapet.

Å dokumentere det som har skjedd når en slik skade skjer er særdeles viktig. Ulsund tok ingen bilder av det sammenraste taket dagen etter. Det kunne ha vært en fordel om han hadde gjort det.

Takstmannen som motpart

Johannes Ulsund så fram til at forsikringsselskapet og den takstmann de hadde engasjert for

dette oppdraget skulle begynne arbeidet. Han gikk ut fra at begge institusjoner skulle hjelpe han og bidra til at denne skaden ble reparert på en rask og skikkelig måte.

Det ble ikke riktig slik. Han fikk snart en fornemmelse av at takstmannen var forsikringsselskapets allierte og profesjonelle støttespiller. Takstmannen henter muligens store deler av sin inntekt gjennom slike oppdrag. Da kan det være vanskelig å bedømme årsak og omfang objektivt.

Tøff opptreden fra forsikringsselskapet

Ulsund merket også at forsikringsselskapets saksbehandler hadde en tøff framgangs måte der det syntes som om målet var å fraskrive seg mest mulig ansvar og gjøre den samlede kostnaden for selskapet lavest mulig.

Forsikringsselskapet gikk veldig hardt ut. Ulsund følte seg ikke ivaretatt. Takstmannen var etter hans mening ikke objektiv, men ivrig etter å argumentere på vegne av forsikringsselskapet. Alt som sto med «liten skrift» i forsikringsvilkårene, og som Ulsund ikke hadde lest eller ikke var bevisst, ble nå lagt til grunn.

Liten skrift

Forsikringsselskapet hevder overfor undertegnede at det ikke finnes vilkår med liten skrift. Det føles imidlertid slik når en forstår at en ikke har forstått vilkårene riktig.

Forsikringsselskapet hevder at de bestreber seg på å ha en gjennomgang av vilkårene med kunden for å sikre riktig forståelse.

Forsikringsselskapet opplyser at det ikke er vanlig at kunden stiller med egen takstmann, men er åpen for det hvis kunden mener at det er nødvendig eller ikke har tillitt til den først oppnevnte.

Forsikringsavtale

I forsikringsavtalen står følgende:

- Uthus – Kasko Redskapshus

- Egenandel er kroner 12 000 hvis ikke høyere egenandel er bestemt i vilkåret.
- Forsikringssum: kroner 1 354 300, årlig premie kroner 2 180.

Omfang av skaden

Redskapshuset er på 14 x 26 meter. Høyde ved raft var 5,15 meter. Takvinkel 14 grader.

Cirka 66 prosent av taket hadde falt ned. En bil fra 1988 ble klemt sammen, rutene på en traktor fra 1982 ble knust. Traktorredskap som tilhengere, rundballepresse og forhøster ble ikke skadet. Naboens tresker, som Ulsund velvillig hadde lagret, sto heldigvis under den delen av taket som ikke raste ned. Det er uvisst om denne var kaskoforsikret.

Traktor og bil var ikke kaskoforsikret. Bilen har blitt kondemnert og Ulsund har kostet på nye ruter til traktoren.

Kjøretøy som bil og traktor har kun dekning gjennom det enkelte kjøretøys forsikring. Ingen av dem var kaskoforsikret. Dette ble derfor et tap for Ulsund.

Egenandel for skaden

I utgangspunktet har Ulsund en egenandel på kroner 12 000,-. Det var i følge Ulsund 25–30 centimeter snø på taket da det raste sammen. Det har ofte vært mye større snømengder på taket siden huset sto ferdig i 1984. Den kvelden da taket raste sammen hadde det i følge Meteorologisk institutt vært over null grader i seks dager. Det blåste med kraftige kast.

Ulsund mener at vinden var så sterk at den var oppe i stormstyrke i kastene. Det vil si over 20,8 meter i sekundet. Den store Crawfordporten i den ene tverrenden sto åpen.

Ikke bare snøtyngden

Ulsund mener at det ikke var snøtyngden alene som gjorde at bærekonstruksjonen ga etter. Med den åpne porten og de kraftige

skade

FAKTA

KLAGE

Ved tvist om årsaken til eller omfanget av skaden kan saken klages inn for Ankenemnda for Statens naturskadefond, Pb 8140 Dep, 0033 Oslo.

Det er to frister for behandling:

- Klage må sendes Ankenemnda innen tre uker etter at en ble kjent med vedtaket fra Naturskadefondet.
- Alle skadelidte skal i følge forsikringsselskapet til Johannes opplyses om muligheten til å stille med egen taksmann. Hvorfor han ikke ble varslet om denne ankemuligheten, kan forsikringsselskapet ikke forklare.
- Brev med opplysning om denne ankemuligheten skulle sendes Johannes etter at undertegnede hadde hatt kontakt med forsikringsselskapet. I det artikkelen sendes har han ikke mottatt dette.
- For klager på vedtak fra forsikringsselskapene er fristen seks måneder Andre klager på forsikringsselskap sendes til Forsikringsklagekontoret, Pb 53, 0212 Oslo.

For Johannes Ulsund har prosessen med forsikrings-saken vært meget belastende. Han står fram med saken sin for at andre skal kunne dra nytte av de erfaringene han gjorde. Foto: Linn Ulsund/ Johannes Ulsund.

Stridens kjerne – redskapshuset der deler av taket falt ned. Foto: Jo Gjestvang

vindkastene som hørtes og følte inne i stua, ble taket satt i så sterke svingninger at takstolene ikke greide å holde igjen for tyngden da taket senket seg ned etter å ha blitt løftet opp av vindtrykket inn i maskinhuset.

Selv om gården ligger på toppen av et høydedrag, cirka 125 meter over havet med et dalsøkk mot sørvest, fant forsikringsselskapet ut at de kunne legge vindmålingen på den nærmeste værstasjonen til grunn. Denne ligger knapt fire kilometer unna og i flatt og lunt lende. Der var vindstyrken i dette tidsrommet skjedde 6 meter i sekundet med opp til 12 meter i sekundet i kastene. Meteorologisk institutt opplyser at på Ørlandet var det storm i kastene denne kvelden.

Bevissspørsmål

Dette er et utfordrende bevissspørsmål. Taksmann og forsikringsselskap hevder at vindstyrken ikke var sterk nok til å bli betegnet som «Naturskade». Da må vinden ha storms styrke. Skaden ble derfor definert som en snøtyngdeskade. Dette gjorde at egenandelen ble satt til kroner 50 000,-. Taksmannen skriver i sin konklusjon: «Dette er ikke en naturskade. Årsaken til kollaps av takkonstruksjon er underdimensjonert takkonstruksjon, utløsende faktor er snø på tak. Cirka 25 til 30 centimeter våt snø utgjør ca 80 kilo per kvadratmeter.»

Omfang av oppbygging

Under vurderingen av hva dekningen skulle omfatte hevdet forsikringsselskapet at den delen (33 prosent)

av taket som ikke hadde rast ned fortsatt skulle stå og at det skulle bygges opp nytt tak kun i det området taket hadde falt ned.

Denne løsningen var Ulsund veldig lite fornøyd med. Han mente at dette da ville bli et lappverk som var ugunstig for å unngå fremtidige skader. Han fikk ikke aksept for dette kravet.

Da det engasjerte snekkerfirmaet senere var i gang med rivingen ble det av håndverkerne krevd at det som var igjen av taket skulle rives. Både det gjenværende taket og veggene sto i spenn i forhold til hverandre. Risiko for uforutsette skader da snekkerne skulle arbeide inne i bygningen var etter deres mening så stor at de nektet å forsette hvis ikke det gjenværende taket også ble revet ned. Etter en del diskusjon gikk

» Erfaringer etter skade

forsikrings-selskapet med på å ta kostnaden med at det resterende taket skulle tas ned med gravemaskin.

Uten denne bistanden fra håndverkerne på grunn av hensyn til deres egen sikkerhet, hadde det nye taket blitt et lappverk av nytt og gammelt med den usikkerhet som det kunne ha medført.

Timepris for opprydning

Det ble avtalt at Ulsund skulle gjøre en del av oppryddingsarbeidet. Han førte da opp en timepris på kroner 250,- for egen arbeidskraft og kroner 500,- for traktor med fører.

Dette mente forsikrings-selskapet var for høyt.

Da Ulsund er sivilagronom, og i perioder har vært lærer både på Høyskolen i Nord-Trøndelag og på Mære videregående skole, ble denne prisen etter hvert akseptert.

Forsikrings-selskapet sier at den timepris som blir lagt til grunn for slikt oppryddingsarbeid der det ikke er nødvendig med faglærte arbeidere er antatt laveste timepris for håndverkere i området.

Livet som skadelidt

Johannes Ulsund har følt prosessen etter 21. januar 2011 som en kanosagang der han har hatt et berettiget krav og et håp om å kunne ha en dialog om hvordan dette skulle bygges opp igjen. Han føler at forsikrings-selskap og takstmann har vært på lag for å minimalisere utbetalingen mest mulig.

Han var i en situasjon der han følte seg rådvill og hjelpeløs. Han håpte at andre kunne ta ansvar og være til oppriktig hjelp. Slik ble det ikke. I stedet har han følt seg mistenkeliggjort og oppfattet forsikrings-selskapet som gjerrige.

Johannes synes prosessen etter skaden har vært meget belastende, selv om skadeomfanget kunne ha vært mye større hvis personer hadde blitt skadet eller drept. Likevel føler han at han ikke er blitt godt ivaretatt. Motivet

for å stå fram i denne artikkelen er et håp om at andre skal kunne dra nytte av hans erfaringer.

På spørsmål til forsikrings-selskapet om deres interesse for kundetilfredshet, har vi fått til svar at det foretas stikkprøver.

Skifte av selskap

Johannes skal i løpet av vinteren vurdere alternative forsikrings-selskap. Uavhengig av om han fortsetter med samme selskap eller bestemmer seg for å skifte, kommer han til kreve en gjennomgang av alt som skal forsikres. Denne gjennomgangen skal ikke bare gjøres av en assurandør. Johannes vil kreve at en bygningskyndig skal være med på denne vurderingen for å ta ansvar for å påpeke eventuelle bygningsmessige svakheter og konstruksjonsfeil for å sikre at dette ikke blir hevdet når skaden har skjedd.

Anbefalinger fra Johannes

Johannes anbefaler å engasjere egen takstmann hvis du blir utsatt for en større skade, og du mener at ditt syn ikke blir ivaretatt av takstmann. En som kan faget og fagspråket blir lettere hørt av motparten.

Ta masse bilder og eventuelt video for å dokumentere hvordan det så ut da skaden skjedde. Ved brann kan det være viktig å ta bilder/video under brannen.

Klag saken inn for ankenemnda til Statens naturskadefond eller Forsikringsklagenemnda hvis du mener at årsak til skaden eller omfanget av erstatnings-utmålingen er feilaktig.

Inngå alltid skriftlig kontrakt med dem du leier/låner ut plass til. I denne kontrakten bør avtalt lagringsperiode være angitt, hvilke konsekvenser det vil få hvis gjenstanden ikke blir hentet innen oppført hentedato/henteperiode og at gjenstanden ikke er med i dine forsikringer/at gjenstanden er plassert der for eiers risiko.

SMÅTT TIL NYTTE

Få lavt bakterietall med AMS

I gjennomsnitt ser en høyere bakterietall i besetninger med AMS. På Island ligger bakterietallet 78,9 prosent høyere i AMS-besetninger sammenlignet med andre besetninger. Men det er også mange AMS-besetninger som klarer å holde bakterietallet lavt og en spørreundersøkelse blant disse avslører en del felles trekk:

- Kyrne holdes rene (rutiner for å fjerne hår på juret, skrapet liggebåsene tre ganger om dagen, bruker strø etter behov og korrekt plassering av brystplanken slik at den ikke kommer for langt fra båsens bakkkant)
- Rene gangarealer (med tett gulv ble skrapene kjørt hver time og annenhver time med spaltegolv, tverrganger som ikke skrapes automatisk blir rengjort manuelt tre ganger om dagen)
- Roboten ren innvendig (nøye med å følge anvisningene om systemvask tre ganger daglig, sjekke at vanntemperatur er høy nok og at det er rikelig med vaskemidler)
- Roboten ren utvendig (utvendig vask av robot og golvene rundt roboten to ganger om dagen)

Bovilogisk 11 – 2011

Brunst-hunder

To forsøk viser at hunder kan trenes opp til å oppdage lukten av brunstige kyr. Et amerikansk og et tysk forsøk viser at hunder kan trenes opp til å fange opp lukten av feromoner, som kua skiller ut i urin og slim i forbindelse med brunsten. I det amerikanske forsøket fant hundene 80 – 90 prosent av de brunstige kyrne, mens treffprosenten var nede på 59 prosent i det tyske forsøket. Så får tiden vise om hunden, som hittil har utført gjeterfunksjoner, kan få en ny æra i storfeholdet som brunstkontrollør.

www.landbrugsavisen.dk

» I del tre om ayrshireavlen er det Hover-linjen som er i fokus.

Hover-linjen fra Skottland til Store Ree

Bjørn Johansen

» Hover-linjen har samme oppdretter som Lord-linjen, men stammer fra en annen kufamilie. I sjuende ledd etter oxen Hover a Blink of Drumjoan, deler linjen seg ved oxen Whitehill Envy Me som fikk to sønner, Brae Rising Star og Netherhall Sunrise. Sistnevntes linje havner i fjerde ledd i Finland med South Craig Snowball. Etter ytterlige tre ledd deler linjen seg ved oxen Ytterø Romeo. Den fikk tre betydningsfulle sønner for avlen i Finland; Strømman Volo, Rannan Ralli og Junttilan Kreivi.

Ingen suksess i Norge

En av disse sønnene – Strømman Volo – ble far til avlsmatadoren Makimattilan Inssi som også ble brukt her i Norge uten noe særlig hell. I Finland og Sverige fikk den henholdsvis Heikkilan Sutki og Kilbo. Begge ble brukt som oksefedre i Norge, men dessverre gjorde de ingen lykke her til lands. I andre ledd fikk de sjansen igjen gjennom Kytolan Livari og Alatalon Parkki, men resultatene var like nedslående også i Finland. I Sverige greide linja seg i to ledd gjennom Kilbo.

Sønner på Øyer

Den andre sønnen etter Ytterø Romeo – Rannan Ralli – fikk den korteste levetiden, og etter tre ledd er den borte. Bedre gikk det med den tredje sønnen Junttillan Kreivi. Linjen lever i beste velgående, og den siste oxen på linjen er St.Hallebo som Geno har brukt som oksefar og som det nå står sønner etter på Øyer Testingsstasjon.

Brae Rising Star

Hans linje skulle etter hvert havne i USA. I 13.ledd dukker

Lippit Thistleman opp og etter tre ledd er linjen i Canada ved oxen Meredith Liberator. Sønnen St.Cesaire Johnny ble det importerts æd fra til Sverige, hvor dens sønn Hyllela er farfar til oksene 22007 Sørby og 22008 K Lens som har sønner i Norge som venter avkomsgranskning.

For spesielt interesserte er mye godt stoff om ayrshirefeet å lese på webben til Per E. Falks (www.scanred.se) og i 1.bind av Rødt trønderfe stambok.

22007 Sørby kan føre sine aner tilbake til ayrshireoksen Hover a Blink of Drumjoan, og har sønner på venteoksefjøset på Store Ree. Foto: Elisabeth Teodorson

Skyr Naturell på islandsk vis

Etter vårt islandsbesøk i oktober har vi fått smaken på Skyr Naturell tilberedt på islandsk vis. Vi var på vitjing på MS Selfossi og fekk servert lunsj der som mellom anna besto av Skyr Naturell tilberedt slik islendingane brukar å ete den. Dette har vi servert i etterkant på produsentmøter, og vi har lodda ut komplette «Skyr-Islandpakkar» på julemøta i Gausdal og på Dombås.

Skyr Naturell har den store fordelene at den ikkje er tilsatt verken smak eller sukker, men har høgt proteininnhald, feittfattig og inneheld kalsium. Med denne basa kan du ete Skyr med akkurat den smaken du liker best. På Island et dei den gjerne med både sukker og fløte, samt smak i form av syltety.

Her er oppskrifta slik vi fikk servert Skyr på Island – prøv den til dessert eller som eit godt og næringsrikt mellommåltid:

- 1 stk djuptallerken
- 2 gode, store ss Skyr Naturell
- 1 ss brun farin
- 1 ss blåbærsyltety

Slå over godt med kremfløte.

Rør gjerne rundt og nyt!

Andre alternativ er å bruke kvitt sukker eller honning i staden for brunt sukker, bruke bær eller anna syltety, erstatte kremfløte med annan type Q-mjolk. Her er det smak og råvaretilgong som avgjer kva slags type måltid du får i deg.

God appetitt!

Nye noteringslister i Q

Etter ein hektisk haust i Gausdal med mykje rettingar i Husdyrregister og Husdyrkontrollen i forhold til pilotprosjektet for søknad om produksjonstilskot, så har vi laga nye noteringslister til bruk i det daglege noteringsarbeidet. Kalvingslista i Helsepermen er alt innarbeidd som eit godt registreringsverktøy. No har vi også laga tilsvarende noteringslister for inn- og utmeldinger for dyr. Desse skal erstatte det utgåande rosa helsekortet og gjere det meir synleg kvar ein skal notere «inngåande og utgåande» balanse på dyreflyten. Vi gjer merksam på at dette er eit tilbod og ikkje eit krav frå oss. Nokon har gode system som fungerer godt i dag og kan forholde seg til det. Men ein god del produsenter vi har rydda i Husdyrregisteret for kan med fordel ha skrive ned når dyr for eksempel er solgt til liv/slakt på ein lett tilgjengeleg måte. Alle som leverer til meieriet i Gausdal skal ha fått tilsendt eit slik sett med noteringsverktøy – husk at det er alltid eit godt tidspunkt for å starte med gode rutiner. Godt Nytt rapporteringsår!

Årsrapporten 2011

Årsoppgjøret for 2011 er nå beregnet og lagt ut i Storfekjøttkontrollen Web.

Gå inn på weben og se på rapporten hvordan resultatene er for din besetning i år forhold til fjor. Du kan i tillegg sjekke raserapporten for å se hvordan du ligger an i forhold til din rase. For krysningsbesetningene er sammenligning vanskelig, og krysningsraser er derfor samlet i snitt-tallet. Rapporten «Nøkkeltallsanalyse slakt» viser deg enda flere detaljer om slakteoppgjøret. Merk deg at du kan velge den perioden du selv ønsker hvis du vil sammenligne ulike innsett.

Flere rapporter viser detaljer

Rapporten «Fruktbarhet Ku- og kalvehelse» viser deg utviklingen de siste fem årene for en rekke nøkkeltall. Eksempler på nøkkeltall kan være kalvingsintervall, innkalvingsalder, dødfødsler, kalvingsvansker, vektor og så videre. For å analysere tallene enda mer finnes det også mange andre nyttige rapporter på weben. Kontakt gjerne din lokale rådgiver for en gjennomgang av besetningen, grunnlaget har du i Storfekjøttkontrollen. Jo flere hendelser du registrerer, jo mer nyttig blir programmet. Registrer rådgiver for deg, be om å få tilsendt listene fra din lokale rådgiver.

Alle medlemmene kan bli med i trekningen av premier

For å kunne si mer om helsestatus i besetningene med kjøttfe, må vi øke rapporteringene av helsekortopplysninger i Storfekjøttkontrollen. Registrer inn både forebyggende og sjukdomsopplysningene for 2011 og bli med i trekningen av tre premier fra Animalia.

Kjøttets tilstand - kjøtt og eggbransjens årlige statusrapport

Her finner du oppdatert statistikk på flere sentrale områder for bransjen: Husdyrproduksjon, dyrehelse, mattrygghet, dyrevelferd, slakt, kjøtt- og eggkvalitet og forbruk og forbrukerholdninger. Kjøttets tilstand skal vise nettopp tilstanden i kjøtt- og eggbransjen: Hvor mye produseres det? Hvordan er dyrehelsen i Norge? Hva vet vi om dyrevelferd? Er mattryggheten i Norge bedre enn i andre land? Hvor mange dyr blir det slaktet? Hva vet vi om det reelle kjøttforbruket? Har forbrukerne tillit til den norske kjøtt- og eggbransje og til våre produkter? Alt dette finner man svar på i statistikken. I tillegg publiseres det alltid flere fagartikler som setter søkelyset på viktige utfordringer for vår bransje.

Du finner rapporten Kjøttets tilstand på Animalias hjemmeside. Den finnes også i en trykt utgave som kan bestilles gratis fra Animalia på animalia.no.

Tanker fra graven

En skal ikke skryte av sine barn, men G.G. Raven jr. er en flott kar. Stor og sterk og med meget godt hode. Når han for to år siden overtok garden tenkte han nok at det skulle bli lett match. Det skulle bli andre boller enn da G.G. Raven senior drev og suldret på bruket. Senior prøvde å dempe motet. Regninger daler ned i postkassa som løv fra trærne om høsten, sa han, og eksterne tjenester er rådyre og deler likedan.

Så Mattilsynet da som stadig kommer og lager trøbbel. Det virker på meg som om de mener at egentlig burde alt husdyrhold opphøre. Mjølka burde produseres kunstig i en fabrikk der alt er sterilt. Ei uke før jul kom de og forlangte leveringsstopp på mjølka. Dyra var ikke rene nok. Går dyra på halmtalle er det nok med en dag om høsten med klinete talle så setter møkka seg i pelsen. At Mattilsynet gjorde vedtak på at dyra måtte rengjøres synes G.G. Raven var helt greit. Leveringsstopp på mjølka derimot syntes han var en helt urimelig straff. Om mjølka er forurenset av møkk blir det sporer i mjølka, og det kan G.G. Raven knapt huske å ha hatt problemer med her på bruket. Så det ble ei hektisk førjulstid. Vasking og klipping av kuer. Og det er frustrerende å mjølke da du vet at mjølka må helles i møkkjelleren.

Av to mål lagde G.G. Raven fløte. Fikk lånt en elektrisk separator av ei nabokjerring som driver med setring. Av det ble det fin rømme. Takket være Mattilsynet slapp G.G. Raven billig unna når det gjaldt julegaver. Alle fikk rømme og den var god. Skulle lage smør også, men kom ikke så langt.

Da Mattilsynets spesialrådgiver kom på ny inspeksjon fikk han i klar tale fra G.G. Raven høre om galskapen i å tømme ut helt ok mjølk. Det er samme galskapen som når butikken kaster fin mat i søpla fordi holdbarhetsdatoen er ute. Mattilsynet styrer også med det.

G.G. Raven synes han har gjort mye for at dyrevelferden skal være god. Fra båsfjøs til løsdrift der dyrene kan kose seg i mjuk, stort sett tørr halm. Og det er svært sjelden behov for dyrlege. Noe ros for det? Nei, Mattilsynet forlanger at vi skal gjøre en perfekt jobb på tross av økonomisk og arbeidsmessig stress. Gode rutiner, påpekte spesialrådgiveren fra Mattilsynet.

Hvordan er det så andre vegen? For noen år tilbake ble det fattet et vedtak som G.G. Raven var sterkt uenig i, og han fikk støtte fra sin egen veterinær. Han sendte en skriftlig protest. Tre år og to måneder senere fikk han uventet brev fra Mattilsynet og da hadde han for lengst overdratt gården til junior. De lurte på om det var noen nye momenter i saken. G.G. Raven skrev tilbake at de kunne glemme hele greia og han la til noen saftige kommentarer. Gode rutiner ja!

Dette ble mye skriving om Mattilsynet. Det misliker jeg, men jeg er opprørt. G.G. Raven jr. har nok etter to år fått erfare at å drive gardsbruk slett ikke er noen enkel oppgave. Han skulle nok gjerne hatt disse to åras erfaring da han tok over bruket. Men gjort er gjort og spist er spist. Det er bare å begynne på ny frisk. Synd skulle det imidlertid være om Mattilsynet tar fra en slik ung, ressursterk, motivert bonde lysta til å fortsette.

Hilsen

G. G. Raven

GLATT SPALTEPLANK??

Vi har spesialutstyr for skliskring av spalteplank og åpne skrapearealer.

Vi tar oppdrag over hele landet!

STRAND MASKIN AS

2648 Sør-Fron. **970 75 405** tore@strand-maskin.no

NESTE NUMMER AV

buskap

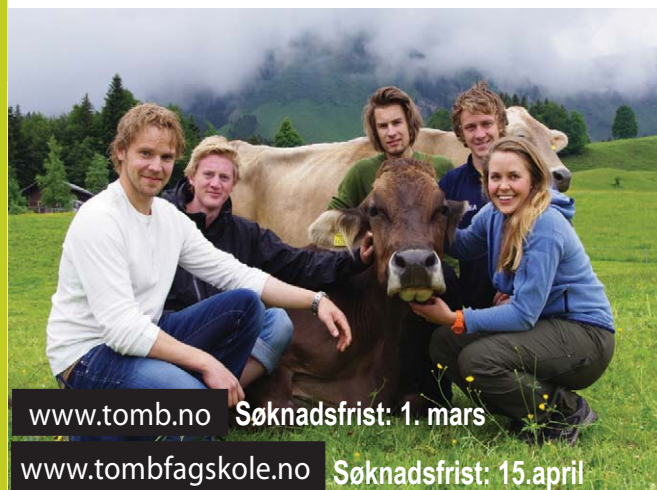
- Fôreffektivitet
 - Laktasjonskurveform som styringsverktøy
 - Utprøving fleksibel nakkebom
 - Melkeføring av kalv
 - Gårdsreportasjer
- pluss mye, mye mer

1-ÅRIG FAGSKOLE I STORFEHOLD OG DRIFTSLEDELSE og/eller

LANDBRUKSUTDANNELSE på

- Spennende studie- og fagmiljø - mye praksis
 - Studenter fra hele landet
 - Tilbud om internat
 - Flere muligheter i vgs på Tomb:
- Påbygging til generell studikompetanse, TIP/kjøretøy, Bygg- og anleggsteknikk/byggteknikk, Naturbruk; hest, friluftsliv el. landbruk.
- Ta gjerne kontakt på tlf: 69 28 30 00

www.tomb.no Søknadsfrist: 1. mars

www.tombfagskole.no Søknadsfrist: 15.april

Bruk 2012 til å tilpasse beitekrav fra 2013

Forskrift om hold av storfe, hjemlet i dyrevelferdsloven, sier følgende om mosjon (§ 10):

«Storfe skal sikres mulighet for fri bevegelse og mosjon på beite i minimum 8 uker i løpet av sommerhalvåret. Dersom forholdene ligger til rette for det, kan mosjonskravet også oppfylles andre tider på året. Dersom storfe ikke kan slippes på beite, kan det nyttes egnet luftegård. Bestemmelsen om fri bevegelse og mosjon gjelder ikke for ukastrerte hanndyr eldre enn seks måneder. Frem til 1. januar 2013 gjelder ikke kravet for storfe som holdes i løsdrift.»

Fra 1. januar 2013 gjelder også dette kravet for storfe som holdes i løsdrift. Luftegård er i denne forskriften definert som «Luftegård: et inngjerdet areal utendørs som tilfredsstillende krav til mosjon, men som ikke er beite.»

I store fjøs vil dette by på en del praktiske utfordringer. Melkeprodusentene oppfordres til å bruke 2012 til å tenke gjennom hvordan dette kan ordnes rent praktisk, slik at en har en god plan for sommeren 2013. TINE Rådgivning vil så snart som mulig sette i gang et prosjektarbeid med å lage praktisk informasjon, være behjelpelig med å finne gode løsninger og sentralt ha kontakt med Mattilsynet. Lars Erik Ruud vil være prosjektleder for dette arbeidet, og Olav Østerås vil være kontaktledd til Mattilsynet.

Kvalitetsbetaling av tørrstoff/fett i kumelk

Med bakgrunn i den sterke veksten i etterspørsel etter smør er det ønskelig å øke stimulanse til produksjon av melkefett. Konsernstyret har derfor vedtatt å øke betalingen for fett i kumelk.

Dagens fettbetaling er 0,7 prosent av forrige års melkepris (3 øre/liter) per 0,1 prosent utover 4,0 prosent. Konsernstyret har vedtatt å heve fettbetalingen til 1,1 prosent av forrige års melkepris (cirka 5 øre pr/liter) per 0,1 prosent utover 4 prosent fra 1. januar 2012.

Tilsvarende trekk for fettinnhold lavere enn 4 prosent gjennomføres fra 1. juli 2012.

Kukontrollen - rapporteringsfrister og minimumskrav til årsoppgjør

Fristen for innrapportering av opplysninger før Årsoppgjøret i Kukontrollen 2011 er tirsdag 24. januar 2012. Kravet for å få Årsoppgjør 2011 er at det er innrapportert minst 10 kontroller, hvorav minst 5 med analyser.

Fra 2012 blir kravet for å få Årsoppgjør endret til minst 11 kontroller / 5 analyser, altså i henhold til Regler for Kukontrollen.

Husdyrkontrollen
Informasjon - Evaluering - Styring

Melkebehov og anbefalte kvoter for kumelk 2012

Staten, Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag diskuterer hvert år fastsettelsen av produksjonskvoter for melk for kommende kvoteår. Tidspunkt for drøfting av nye kumelkkvoter for mars 2012 til og med februar 2013 er fastsatt til 25. januar 2012. TINE deltar i drøftingsmøtet og oversender innstilling i forkant av møtet.

Konsernstyret har drøftet hvilke tilrådninger TINE som markedsregulator skal komme med. Ut fra en samlet vurdering tilrår styret at kvotene for kumelk settes til 1,00 av kvote 2011, og at innslagspunktet for overproduksjonsavgift økes fra +2 prosent til +3 prosent over gjeldende kvote. Vurderingen kan bli justert når nye prognoser foreligger i januar 2012.

Min profil - registrer kontaktinformasjon på medlem.tine.no

Hvorfor? Jo, for at vi i TINE raskere og sikrere skal kunne nå deg med informasjon!

Som TINE-produsent, og autorisert bruker på medlem.tine.no, har du tilgang til å oppdatere din egen kontaktinformasjon på medlem.tine.no.

Tjenesten heter «Min profil» og du finner den øverst i skjermbildet hvor påloggingsinformasjonen vises. Her kan du registrere egne persondata som telefonnumre og e-postadresse.

Når du oppdaterer dette selv er du med og sikrer kvaliteten på opplysningene. TINE kan dermed raskere og sikrere nå deg med informasjon.

Kontaktinformasjonen blir lagret i TINEs leverandørregister, og vil bli brukt internt i TINE for å kunne gi deg som TINE-produsent effektiv rådgiving og service.

Nyt vinteren!

– Med flotte produkter fra Geno

Pakketilbud:
Petzl hodelykt
og ryggsekk

kr 499,-

Eks mva

Pakketilbud:
Ryggsekk og
weekend bag

kr 499,-

Eks mva

Sitteunderlag
Med kalvemotiv

kr 155,-

Eks mva

**Dobbelt
sitteunderlag**
Med kalvemotiv

kr 299,-

Eks mva

**Overtreks-
støvler i plast**

kr 65,-
(25 par)

Eks.mva.

Kjeledress
Engangsbruk

kr 30,-

Eks.mva.

Veterinærkittelen

– med kort og lang arm,
med lommer og tøyelig
strikk i ermet.

Kort arm.

kr 374,-

Eks.mva.

Lang arm.

kr 395,-

Eks.mva.

Flere produkter i vår nettbutikk

For bestilling og mer informasjon om produktene, besøk
vår nettbutikk på www.geno.no.

Ekspedisjonsgebyr og porto kommer i tillegg til prisene.

På lag for verdens beste storfe
www.geno.no

geno®

Taxnr	Fødselsdato kalv	Får	Oppdretters navn	Oppdretters telefon	Poststed
17295	03.07.2011	10441	Nordsteth Hana Kristian	2838	Sneringdal
17360	08.07.2011	10432	Koalvald Sigurd	2653	Vestre Galsdøl
17384	28.07.2011	10432	Ekstherstad Samdrift Da	7650	Vendel
17359	22.07.2011	10432	Nevland Karl Synnøve Moe/Steinar	2960	Ran
17370	15.07.2011	28008	Skretting Ku Da	4350	Varhaug
17371	29.07.2011	10556	Søyland Svein Kj	4330	Åsgård
17372	27.07.2011	10441	Drugli Jon	7334	Bonda
17373	03.08.2011	10441	Drugli Jon	7334	Sotra
17374	09.07.2011	10462	Byland Samdrift Da	7717	Steinkjer
17375	16.07.2011	10436	Sveila Samdrift Da	4369	Vikess
17376	03.07.2011	10482	Duesund Skjalg	5576	Ørne Vass
17377	30.07.2011	10556	Hjelset Lage	6450	Hjelset
17378	08.07.2011	10439	Fortberg Samdrift Da	7629	Ynny
17379	09.07.2011	23007	Rustad Lars Johan	2380	Brunndal
17381	15.07.2011	10432	Bystad Knut Torger	2881	Aust-Torpa
17382	08.07.2011	23007	Årstad Samdrift Da	4342	Undheim
17383	11.07.2011	10462	Østenda Ingeborg/Leif Johan Berg	7650	Vendel
17384	21.07.2011	10462	Morkensen Rune	7372	Galmos
17387	07.08.2011	10432	Nosha Ark Samdrift Da	2380	Brunndal
17388	01.08.2011	10482	Ornstad Knut-Ivar	2858	Sneringdal
17389	04.08.2011	10584	Heggheim Vidar	6817	Nausdal
17390	25.07.2011	10556	Førde Hans Jacob	6626	Byfjell

Årssamlingen i produsentlaget

I slutten av februar får alle Geno-kontakter informasjon fra Geno til bruk på årssamlingen i produsentlaget.

Riktig e-postadresse

Vi oppfordrer alle Geno-kontakter om å sjekke at vi har riktig e-postadresse. Det gjør du ved å logge deg inn i Geno Portal (øverst til høyre på www.geno.no, se nøkkel-symbolet). Her går du inn på meny-punktet *Min side* og velger deretter *Min profil*. Sjekk e-post adressen din om denne er riktig og endre denne dersom det er behov.

Okser fra ditt distrikt

I år kan hver av dere finne fram på Geno web om okser som er levert fra ditt område. Vi kommer til å sende med en lenke til denne oversikten i e-posten vi sender ut i forkant av årssamlingen.

Presentasjon

Det blir laget en power-point-presentasjon som vi håper hver enkelt Geno-kontakt tar ansvar for å gjennomgå på årssamlingen i sitt produsentlag. I forkant av årssamlingen innkaller vi til enten telefonmøter eller webinar der disse plansjene blir gjennomgått sammen med Geno-kontaktene.

Valg av Geno-kontakt

I tillegg minner vi om at de lokale valgkomiteene må tenke over at en av medlemmene i arbeidsutvalget også skal være Geno-kontakt. Det er viktig at denne personen blir spurt om akkurat det å være Geno-kontakt på forhånd, slik at vi sikrer oss engasjerte lokale tillitsvalgte.

Årsmøte i Geno

19.–20. mars er det årsmøte i Geno på Hamar. Alle årsmøteutsendinger vil få direkte innkalling til møtet. Er du medlem og har saker du ønsker å ta opp, er det viktig å benytte muligheten til å gjøre dette via årsmøteutsendingene. Du finner en oversikt over disse på geno web under meny-punktet *Om Geno/ Eierorganisasjon/ Årsmøtet*. Hver region har fem utsendinger og i tillegg har både Q-meieriene og TYR hver sin utsending.

I år er det valg på alle eiervalgte medlemmer til styret i Geno i tillegg til en del andre faste, årlige valg.

Tiltak for å redusere svinn av elitesoksesæd

Vi har et stort svinn av eliteoksesæd i dunkene. Svinnet på doser etter enkeltokser kan variere fra 10–35 prosent. Ett av tiltakene som er iverksatt for å redusere svinn er at okser med tomt lager sentralt har blitt stående som aktuelle okser i Geno avlsplan slik at lageret i dunkene kan brukes opp.

Et annet mulig tiltak er at eliteokser beholdes i dunkene i tre måneder etter vedtak i styret om fjerning fra eliteokselista. Distribusjon fra sentralt hold stoppes ved vedtak i styret, men eliteoksene vil fortsatt være tilgjengelige i Geno avlsplan og i dunkene i tre måneder. På denne måten kan dosene som allerede er distribuert benyttes bedre enn det som er tilfelle i dag. Vi er nå inne i en prosess der vi ser på om og eventuelt hvordan dette kan innføres.

Vedtektskomite opprettet

Styret i Geno besluttet på styremøtet i desember å opprette en ny vedtektskomite.

Med bakgrunn i de innspillene som kom på høstmøtene når det gjelder framtidig organisering av medlemsorganisasjonen, vedtok styret på desember-møtet å opprette en vedtektskomite som skal legge fram et forslag til styret i juni 2012 med mål om endelig vedtak på årsmøtet i 2013. Vedtektskomiteen blir bestående av Torill Nina Midtkandal (leder) og Jan Ole Mellby fra styret, samt Mari Bjørke og Ingrid Grinden (sekretær) fra administrasjonen. Komiteen skal blant annet vurdere følgende:

- Tilpasning av vedtekter til ny samvirkelev
- Medlemskapsdefinisjon
- Eventuell ny valgordning – konsekvenser

Ungoksebruken går ned

Etter lanseringen av SpermVital-sæd på det norske markedet har ungokebruken gått ned med om lag tre prosent. Er kua i målgruppe for bruk av SpermVital-sæd er det ofte likegyldig for bonden hvilken okse som er satt opp, og erfaringsvis prioriteres en eliteokse med SpermVital-sæd foran en ungoke. Men ungoke-sene er grunnlaget for å drive avlsarbeid og dermed finne nye eliteokser. Det er derfor viktig at det benyttes ungoke på andre kyr i besetningen slik at ungokeprosenten holdes på om lag 40 prosent. Målet på sikt er imidlertid å få alle ungoke-sene over på SpermVital.

Geno, Holsetgata 22, 2317 Hamar ■ Tlf 950 20 600 ■ Faks: 62 52 06 01 ■ post@geno.no

Adm.dir:
Sverre Bjørnstad

Komm., organisasjon, IT
AVDELINGSLEDER
Mari Bjørke

ORGANISASJONSKONSULENT
Odd Rise

Kundesenter
TEAMLEDER
Eli Hveem Krogsti

buskap SERVICE-SIDER

Fjøsinnredning/utstyr

BB agro
HUSDYRTEKNIKK

Brunsbu Østre - 1735 Varteig
T: 69 12 68 00 ■ F: 69 12 68 01
www.bbagro.no

DeLaval

Postboks 3250, 1402 Ski
T: +47 64 85 85 00
norge.info@delaval.com
www.delaval.no

ALT DU TRENGER TIL FJØSET

Husdyr Systemer

T: 38 11 81 00/F: 38 11 91 30
www.husdyrsystemer.no

Reime T: 51 79 19 00
F: 51 79 19 62

REIME AGRI AS
www.reimeagri.no
postagri@reime.no

FORHANDLERE:

A-K Maskiner
FK Rogaland/Agder

INNREDNINGER OG GJØDSELBEHANDLING

Ønsker du en rubrikk på service-siden?

Send en mail til adapt@online.no med ønske om rubrikk for plassering av firma-logo og adresse. Annonsen koster kr 2610 pr år.

KIKUT Handle direkte
Agri AS på Internett!
www.kikutagri.no
Telefon: 40 00 64 83

FJØSSYSTEMER
Bonden og dyrenes førstevalg

Fjøssystemer vet alt om hvordan fjøs bygges og driftes. Derfor har vi blitt bonden og alle dyrenes førstevalg.

Se www.fjossystemer.no

Fjøssystemer. Telefon: 61 28 35 00.
post@fjossystemer.no

Fôr/fôrbehandling

BESØK OSS PÅ NETT:
www.felleskjopet.no
www.fkra.no ■ www.fknr.no

NORGESFØR
BONDENS TRYGGE VALG
T: 22 40 07 00

Kjedeselskap: Norgesfôr AS
www.norgesfor.no

Fiskå Mølle

T: 51 74 33 00 ■ www.fiska.no

Gjerder

Gjeteren AS

Vi fører alt innen elektriske gjerder og utstyr!

Melkemålere fra TruTest.

www.gjeteren.no

Tlf: 67 15 42 42

TRU-TEST

Gjødselutstyr

Duun Industrier

7630 Åsen
T: 74 01 59 00
F: 74 01 59 10
www.duun.no

Ole G. & Co AS
Nord Varhaug
4368 Varhaug
T: 51 79 35 50

JÆRBU
GJØDSELPUMPE

www.jaerbu.no

AGROMILJØ AS
SPESIALIST I HUSDYRGJØDSEL
Mob: 98 29 18 50/41 55 55 41
4160 Finnøy - T: 51 71 20 20
www.agromiljo.no

Kontor/data

Agro Data AS

T: Vest 70 07 66 67
T: Øst 33 07 19 80
www.agro.no

landbruksdata Telefon: 56 52 98 55
VOSS AS

e-post: post@landbruksdata.no
www.landbruksdata.no

Husdyrrekvisita

AST Tru-Test melkemåler

Pb 2133, 3103 Tønsberg. T: 33 31 70 00
www.astlandbruk.no

Organisasjon/forening/bistand

Orwall & Co
ADVOKATFIRMA

Postboks 1233 Vika, 0110 Oslo
Besøksadresse: Fr. Nansens pl. 3
T: 22 40 38 00 ■ F: 22 40 38 01

www.orwall.no

ADVOKATER FOR LANDBRUKET

TYR

www.tyr.no

Postboks 4211 • 2307 Hamar
T: 952 90 856

TINE

Postboks 25, 0051 Oslo
Telefon 03080
www.tine.no • <http://medlem.tine.no>

www.norsksimmental.no

For mer informasjon
kontakt tlf: 911 97 686

Maskiner/redskap

HEKTNER MASKIN A/S
T: 63 83 90 00 ■ F: 63 83 35 01
www.hektner.no

buskap

er markeds plass for produkter og tjenester til storfebondene, og annonsørene får respons

Er dette ditt marked?
Buskap nr 2/12 kommer ut 27.02.12.
Bestillingsfrist er 07.02.12.

Kontakt Aksel H. Belsvik-Karlsen
Tlf: 33 77 27 17
E-post: adapt@online.no

Mjølkeanlegg

STRANGKO

Grendaservice AS
Telefon 56 51 09 15
Strangko Tønsberg
Telefon 33 31 76 54

Fjøsutstyr
Telefon 62 36 53 92

Fjøssystemer Midt Norge
Telefon 72 89 41 00

SAC-Effectiv Nordbye & Co A/S

Listuvn. 8, 1359 Eiksmarka
T: 67 16 79 90 ■ F: 67 16 79 91

DeLaval

Postboks 3250, 1402 Ski
T: +47 64 85 85 00
norge.info@delaval.com
www.delaval.no

ALT DU TRENGER TIL FJØSET

FJØSSYSTEMER
Bonden og dyrenes førstevalg

Fjøssystemer vet alt om hvordan fjøs bygges og driftes. Derfor har vi blitt bonden og alle dyrenes førstevalg.

Se www.fjossystemer.no

Fjøssystemer. Telefon: 61 28 35 00.
post@fjossystemer.no

Bygg

Future Rundbuehaller Norge DA

Telefon avd.Hedmark 62 49 39 80
Telefon avd.Vestfold 91 53 68 99
www.futurehaller.no

Skjåk spalteplank

En tradisjonsrik og sikker løsning for den moderne gårdsdrift!

Telefon: 61 21 41 61
post@lundeiendom.no
www.skjaksement.no

Returadresse:
Geno
Holsetgata 22
2317 Hamar

Felleskjøpet

”Kutrafikken bestemmer du selv....”

Unik robotarm:

- ”Menneskelig” utviklet arm som håndterer alle variasjoner av jur og spener

For mer informasjon om den nye generasjonen VMS, ta kontakt med Felleskjøpets salgskonsulent I-mek eller besøk vår internettside: www.delaval.no

 DeLaval